

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**UZUNGÖL BÖLGESİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GELİŞİMİ:
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELEK KILIÇ

TEMMUZ - 2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**UZUNGÖL BÖLGESİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GELİŞİMİ:
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELEK KILIÇ

TEMMUZ - 2020

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**UZUNGÖL BÖLGESİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GELİŞİMİ:
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELEK KILIÇ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK

TEMMUZ - 2020

GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK danışmanlığında, **Melek KILIÇ** tarafından hazırlanan “**Uzungöl Bölgesinde Sürdürülebilir Turizm Gelişimi: Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Nitel Bir Araştırma**” isimli bu çalışma, 28/ 08/ 2020 tarihinde yapılan lisansüstü tez savunma sınavı sonucunda **Oy Birliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

.....

Dr. Öğr. Üyesi Yeliz PEKERŞEN (Başkan)

.....

Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK (Danışman)

.....

Dr. Öğr. Üyesi Fazıl KAYA (Üye)

Lisansüstü tez savunma sınavında başarılı bulunarak kabul edilen bu tezin ciltlenmiş hali, ... /..... /..... tarihli ve ..... / ..... sayılı Enstitü Yönetim Kurulu toplantısında görüşülmüş ve Tez Yazım Kılavuzuna uygun bulunarak onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum ‘‘Uzungöl Bölgesinde Sürdürülebilir Turizm Gelişimi Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Nitel Bir Araştırma’’ isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

28/ 08/ 2020

.....

Melek KILIÇ

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince konu seçiminden sonuçlanmasına dek her türlü ilgi, destek ve katkılarından ötürü öncelikle danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İsmail ÇALIK' a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yol gösterici ve yapıcı her türlü katkılarından dolayı KTÜ' de görev yapmakta olan Sn. Prof. Dr. Salih TERZİOĞLU' na, Doç. Dr. Oğuz KURDOĞLU' na, Doç. Dr. Zafer YÜCESAN' a, Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN' e, Doç. Dr. Coşkun ERÜZ' e ve Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ' e, tez çalışmamda verilerin elde edilmesi aşamasında gerekli olan bilgileri sağlayan dönemin Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürü Sn. Ali AYVAZ' a, Çaykara Belediye Başkanı Sn. Hanefi TOK' a, Trabzon Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ve Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü personeline şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmamın saha araştırmasında ricamı kırmayarak katılım gösteren, ikramda bulunan ve görüşlerini esirgemeyen sevgili Uzungöl halkına, işletme sahiplerine teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bu uzun serüvenimde her daim yanımda olan, bana inanan ve beni bugünlere getiren annem Yüksel KILIÇ ve babam İlhan KILIÇ' a, güzel temennilerinden ötürü ablam Meryem YOL' a ve erkek kardeşim Muhammet KILIÇ' a, saha çalışmam boyunca yanımda olan ve benimle beraber Uzungöl' ü karış karış gezen kız kardeşim Malike KILIÇ' a minnettarlığımı belirtmek isterim.

Son olarak tez sürecimin son aşamalarında yanımda olan ve bundan sonrasında da varlığını her daim hissedeceğim sevgili Samet OĞUZ' a teşekkür ederim.

Gümüşhane- 2020

Melek KILIÇ

ÖZET

KILIÇ, Melek. Uzungöl Bölgesinde Sürdürülebilir Turizm Gelişimi: Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Nitel Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, 2020, (XIII+115)

Trabzon ili Çaykara ilçesine bağlı bulunan Uzungöl, günümüzde önemli bir turizm destinasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzungöl, turizm faaliyetlerinin 35-40 yıl gibi kısa bir süre içerisinde büyük artış gösterdiği bir bölgedir. Bu nedenle yıllar içerisinde artan kontrolsüz tesisleşme ve yoğun turistik talep, ileri ki dönemler için bir tehdit unsuru olarak değerlendirilebilir.

Uzungöl bölgesinde gerçekleşen turizm faaliyetlerini sürdürülebilirlik kapsamında değerlendiren bu araştırma, sürdürülebilir turizm göstergeleri açısından bölgede sağlanan turizm politikalarının ve yaklaşımlarının gelişimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Buna göre yerel turizm paydaşlarının Uzungöl' ün sürdürülebilir turizm gelişimine ilişkin görüş ve değerlendirmeleri alınmıştır.

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda Uzungöl bölgesinin sürdürülebilir turizm gelişiminin önünde engel oluşturan bazı unsurlar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; kontrol ve denetim ile teşvik ve desteklerde eksiklikler, alt-üst yapı yetersizliği, imar planının oluşturulamaması gibi sorunların bölgede sürdürülebilir turizmin gelişimine engel olduğu görülmektedir. Uzungöl' de turizmin geleceği konusunda özellikle yerel halk, akademisyen ve STK üyelerinin endişeli olduğu da elde edilen diğer bir sonuçtur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir turizm, Turizm gelişimi, Göstergeler Uzungöl

ABSTRACT

KILIÇ, Melek. Sustainable Tourism Development in Uzungöl Region: A Qualitative Research in the Context of Sustainable Tourism Indicators, Master Thesis, 2020 (XIII+115)

Uzungöl, which is connected to Çaykara district of Trabzon province, is now an important tourism destination. Uzungöl is a region where tourism activities have shown a great increase in a short period of 35-40 years. For this reason, increasing uncontrolled establishment and intense touristic demand over the years can be considered as a threat to the future periods.

This research, which evaluates the tourism activities in the Uzungöl region within the scope of sustainability, aims to reveal the development of tourism policies and approaches provided in the region in terms of sustainable tourism indicators. Accordingly, opinions and evaluations of the local tourism stakeholders regarding the sustainable tourism development of Uzungöl were taken.

Having used qualitative research, in the study Uzungöl region is found to have some obstacles in its way of sustainable tourism development based on the results of structured interviews. Accordingly, it is observed that problems such as deficiencies in control and supervision, incentives and supports, lack of infrastructure and superstructure, and lack of development plan prevent the development of sustainable tourism in the region. As another important result of the study, especially local people, academicians and CSO members are found to be highly concerned about the future of tourism in Uzungöl.

Keywords: Sustainable tourism, Tourism development, Indicators, Uzungöl

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY.....	III
BİLDİRİM.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMI	3-21
1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı	3
1.2. Sürdürülebilirliğin Gelişme Süreci	5
1.3.Sürdürülebilir Gelişmenin Boyutları Ve İlkeleri	14
1.4. Sürdürülebilirlik Anlayışının Türkiye’deki Yansımaları	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TURİZM.....	22-44
2.1. Turizm ve Çevre İlişkisi	23
2.2. Sürdürülebilir Turizm Kavramı	26
2.2.1. Sürdürülebilir Turizm Gelişimi.....	28

2.2.2. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları Ve İlkeleri	30
2.2.3. Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UZUNGÖL’ DE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM	45-54
3.1. Uzungöl İle İlgili Genel Bilgiler	45
3.2. Uzungöl’ ün Doğal ve Kültürel Yapısı	47
3.3. Uzungöl’ ün Sosyal ve Ekonomik Yapısı	50
3.4. Uzungöl ve Sürdürülebilir Turizm.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. UZUNGÖL BÖLGESİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GELİŞİMİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA NİTEL BİR ARAŞTIRMA	55-88
4.1. Araştırmanın Amacı.....	55
4.2. Araştırmanın Önemi	55
4.3.Araştırmanın Yöntemi	56
4.4. Araştırmanın Bulguları	59
4.4.1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	59
4.4.2. Araştırmanın Temaları ve Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular	60

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
-------------------------------	-----------

KAYNAKÇA.....	95
----------------------	-----------

EKLER

EK 1. Görüşme Soru Formu.....	112
--------------------------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	115
----------------------	------------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sürdürülebilirlik Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi	6
Tablo 2. Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	14
Tablo 3. Sürdürülebilir Gelişimin Boyutları	15
Tablo 4. Turizmin Neden Olduğu Çevresel Tahribat.....	25
Tablo 5. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları	31
Tablo 6. Turizmde Sürdürülebilirlik Konu ve Göstergeleri	36
Tablo 7. Sürdürülebilir Turizmde 12 Temel Gösterge	43
Tablo 8. Uzungöl Turizm Amaçlı Plaka Tanıma Sistemi Verileri	51
Tablo 9. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bulgular	59
Tablo 10. Araştırmada Kullanılan Tema ve Alt Kategoriler	60

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sürdürülebilir Gelişmede Çevresel Boyutun Kapsamı	16
Şekil 2. UNWTO Sürdürülebilirlik Göstergelerinin Gelişim Süreci	35
Şekil 3. Uzungöl Uydu Görüntüsü	45
Şekil 4. Uzungöl ÖÇKB Sınırları ve Kapsadığı Alandaki Diğer Statüler	46

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
aa	Anadolu Ajansı	Aa	Anadolu Agency
AR-GE	Araştırma- Geliştirme	R & D	Research & Development
APEC	Asya- Pasifik Ekonomik İşbirliği	APEC	Asia- Pacific Economic Cooperation
BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri	MDG	Millennium Development Goals
BM	Birleşmiş Milletler	UN	United Nations
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı	SPO	State Planning Organization
		DSD	Division for Sustainable Development
DSİ	Devlet Su İşleri	SW	State Waterworks
DTÖ	Dünya Turizm Örgütü	WTO	World Tourism Organization
		ETE	Ecological Tourism in Europe
YÇGUK	Yerel Çevresel Girişimler Uluslararası Konseyi	ICLEI	International Council for Local Environmental Initiatives
KSTK	Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi	GSTC	Global Sustainable Tourism Council
İKTM	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	PCTD	Provincial Culture Tourism Directorate
		MTE	Ministry of Tourism and Environment
ÖÇKB	Özel Çevre Koruma	SEA	Special Environmental Area

	Bölgesi		
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	SDG	Sustainable Development Goals
STK	Sivil Toplum Kuruluşu	CSO	Civil Society Organization
TBB	Türkiye Barolar Birliği	UTBA	Union of Turkish Bar Association
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu	TSI	Turkish Statistical Institute
TÜROB	Türkiye Otelciler Birliği	HAT	Hotel Association of Turkey
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği	TIBA	Turkish Industry and Business Association
TVKGM	Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü	DGPNH	Directorate General for Preservation of Natural Heritage
UÇEP	Ulusal Çevre Eylem Planı	NEAP	National Environmental Action Plan
BM DESA	Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü	UN DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü	UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı	UNEP	United Nations Environment Programme
vb.	Ve benzeri	etc.	Et cetera
vd.	Ve diğerleri	et al.	And Other People
yy.	Yüzyıl	o.h.y.	One Hundred Years

GİRİŞ

Turizm pek çok ülke için önemli bir kalkınma aracı olarak görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler için bu durum bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Her geçen yıl turizme katılan insan sayısının artması, turizmin nihayetinde bir ihtiyaç olarak görülmesi sektörün daha da büyümesine sebep olmuştur. Ancak zaman zaman plansız ve kontrolsüz gerçekleştirilen faaliyetler zinciri hem ekonomik, sosyal ve çevresel sorunları beraberinde getirmiş hem de turizmin kendisini baltalamıştır.

Günümüzde turizm ile beraberinde getireceği tüm olumsuzlukların önüne geçebilmeyi veya bu olumsuzları minimize edebilmeyi amaçlayan sürdürülebilirlik yaklaşımı sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. 1970' li yıllardan itibaren tartışılmaya devam eden bu yaklaşım turizm alanında ‘‘sürdürülebilir turizm’’ olarak ifade edilmektedir. Sürdürülebilir turizmle gelecek nesillerin turizm hakkı için bugünden mücadele edilmektedir. Gelecek nesillere yaşanılacak bir doğa, korunan kültür ve bu unsurlardan elde edebilecekleri en st faydayı sağlayabilme imkânı sunan sürdürülebilir turizm, bugün için ise turizmi bitirmek değil planlı yürütmek gayretindedir.

Araştırma sahası olarak belirlenen Uzungöl, 1970' li yılların ortasından itibaren başlayan turizm faaliyetleri ile zaman içerisinde hem Doğu Karadeniz bölgesi hem de ülke çapında önemli bir destinasyon haline gelmiştir. Kısa süre içerinde büyük bir ivme kazanan Uzungöl, günümüzde özellikle yaz aylarında rağbet görmektedir.

Araştırmada, Uzungöl bölgesindeki turizm gelişimi sürdürülebilir turizm göstergeleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda sürdürülebilir turizm göstergelerinden faydalanılarak turizm paydaşlarının Uzungöl' deki sürdürülebilir turizm gelişimini değerlendirmeleri amaçlanmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde sırası ile sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm kavramlarının tarihsel süreçleri, ilkeleri, amaç ve hedefleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırma sahası olan Uzungöl' ün coğrafi özellikleri, doğal ve sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi verilmiş ve Uzungöl ile sürdürülebilir turizm ilişkisi incelenmiştir.

Araştırmanın son bölümü olan dördüncü bölümde de araştırmanın amacı, önemi, yöntemi sırasıyla belirtilmiştir. Daha sonra paydaş görüşmeleri sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiş ve sonuç ve öneriler kısmı ile araştırma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMI

Sürdürülebilirlik, mevcut dünya düzeninin değişmesi gerektiği düşüncesi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Çünkü insanların hayatın her alanında ortaya koydukları ilerlemelerin belirli bir zaman sonra önüne geçilemez ve engellenemez boyuta ulaşacağının sinyali doğa tarafından verilmiştir. Ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farkının giderek açılması, ekonomik kalkınma hırsları ve bu hırs uğruna çevrenin feda edilmesi sürdürülebilirliği ön plana çıkarmıştır.

Araştırmanın bu kısmında sürdürülebilirlik kavramının tanımına, tarihi gelişimine ve ilkelerine yer verilecek, ardından son olarak Türkiye’de sürdürülebilirlik anlayışının gelişiminden bahsedilecektir.

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Tarih boyunca insanlık devamlı bir gelişme ve ilerleme sürecinde olmuştur. Gün geçtikçe artan nüfus ile birlikte iletişim, ulaşım alanlarında yaşanan teknolojik gelişmeler ve endüstriyelleşme kontrolsüz bir biçimde büyümüştür. Tüm bunlar bazı olumsuz çevresel etkilere yol açmış ve kullanılan doğal kaynakların sınırlılığını gözler önüne sermiştir (Gündüz, 2004: 58). Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınma adına atmış oldukları adımlar giderek yerel olmaktan çıkıp bölgesel ve hatta küresel anlamda önemli derecede olumsuz sonuçlar vermeye başlamıştır (Kaypak, 2011: 19-20).

Ekonomik anlamdaki gelişmeler üretim ile tüketimin eş zamanlı olarak artmasına neden olur. Artan üretimle kaynaklar daha fazla kullanılmaya başlanırken tüketim ile de daha fazla atık meydana gelir. Kısa vadede yaşam kalitesini artıran bu gelişmeler ilerleyen dönemler için ağır çevresel tahribatları da beraberinde getirmektedir (Terzi, 2017: 4). Bundan dolayı gelinen nokta tedirgin edici bir boyuta ulaşmış ve bazı kesimleri harekete geçirmiştir. Böylece doğal kaynakların devamlılığını sağlayabilmeyi, çevreye verilen her türlü tahribatın önüne geçebilmeyi ve bölgelerin

kalkınma ve büyüme olanaklarını göz ardı etmeden gelecek nesiller için de tehdit oluşturmaktan kaçınmayı savunan sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, ormancılık veya balıkçılık gibi yenilenebilir kaynaklar bağlamında ortaya çıkmış ve daha sonra çevre hareketi tarafından geniş bir slogan olarak benimsenmiştir (Lele, 1991: 609).

Sürdürülebilirlik, 1970’li yılların başlarında Stockholm Konferansı kapsamında konuşlmaya başlanmıştır. Burada kalkınma ve büyüme planlarının çevresel bir bozukluğa veya sosyal çöküntüye sebebiyet verme olasılığından yola çıkılarak çevreyi korumak adına gerekli adımlar atılmadığı sürece istenilen ekonomik kalkınma ve büyümenin elde edilemeyeceği konusunda uzlaşmıştır (Gürer, 2009: 10).

Sürdürülebilirlik, geleceğin bireylerinin kendi ihtiyaçlarını giderebilmeleri için bir tehdit oluşturmadan, günümüz ihtiyaçlarını giderebilmeyi esas alan bir yaklaşımdır (Harris, 2003: 1). Bu anlamda ekolojiyi, insani gelişimi ve doğal kaynak kullanımını bir araya getiren sürdürülebilirlik kavramı (Gündüz, 2004: 58) politik, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel olmak üzere birçok farklı boyutta ele alınmaktadır (Nowacki vd., 2018: 1).

Middleton ve Hawkins (1998) ’a göre sürdürülebilirlik “*insan nüfusunun faaliyetleri ile doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında doğal bir uyumun bulunduğu denge durumu*” olarak ifade edilir. Cossocis (1996) ise sürdürülebilirliği “*insan faaliyetlerinin çevresel kaynaklar üzerindeki etkilerinden doğan ve uzun dönemde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve çevresel olumsuzlukların önüne geçmeyi amaçlayan yaklaşımlar bütünü* ” olarak tanımlar (Cossocis 1996’ dan aktaran Can, 2013: 26-27).

Sürdürülebilirlik kavramı, toplumun bilimsel, kültürel, sanatsal ve çevresel tüm kaynaklarının ölçülü kullanılmasını ve geleceğinin düşünülmesini, bu görüşe saygı duyulmasını merkez edinerek sosyal bir bakış oluşturma gayretindedir. Bunun yanında tarım, balıkçılık gibi pek çok farklı alanda da öne çıkan sürdürülebilirlik genel olarak toplumsal adaleti, çevre bilimi ve yönetimini, politika ve hukuku kapsayan bir süreçtir (Tıraş, 2012: 59). Ayrıca doğal çevrenin ve kültürel kazanımlarımızın gelecek nesiller için korunduğu daha adaletli ve zengin bir dünyaya yönelik toplumsal gelişim vaadi içermektedir (Dyllick ve Hockerts, 2002: 130).

1.2. Sürdürülebilirliğin Gelişme Süreci

Dünyanın devamlılığını sağlayabilmek adına kaynakların doğru kullanılması ve korunması mecburidir. Ancak tarih boyunca insanoğlunun kendi ekonomik çıkarları adına kontrolsüz toprak ve su kullanımı ile endüstriyelleşme faaliyetleri sonucu doğanın dengesini bozduğunu ve diğer canlıların yaşamını da tehlikeye soktuğunu görmekteyiz. Artan bu tehlikelerin önüne geçebilmek ve hatta ortadan kaldırabilmek düşüncesi beraberinde sürdürülebilirlik kavramını da meydana getirmiştir (Pelit vd., 2015: 259-260).

Sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışı ile ilgili kesin bir bilgi olmayışına ilaveten başlangıcının bazı kaynaklarda Eski Yunan Uygarlığına kadar dayandırıldığını görmekteyiz. Ancak Doğu kültürünün tarihinde de sürdürülebilirlik fikrinin izleri görüldüğünden bu bilgiyi kesin olarak kabul etmek pek mümkün değildir. 18.yy sonları ile 19.yy başlarında ilk adımlar tarım, ormancılık ve balıkçılık gibi geçim kaynağı olan alanlarda atılmıştır. Burada bir taraftan kendi gereksinimlerini karşılayabilmek için kaynakların sürekliliğine dikkat çekerken diğer taraftan gelecek nesillerin de bu kaynaklardan hizmet alabilmeleri üzerinde durulmuştur (Bozlağan, 2005: 1013-1014).

1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın son bulması ile hükümetlerin kalkınma odaklı adımları 1960'lı yıllarda zirveye ulaşmıştır. Yaşam kalitesini artıran, refah seviyesinin yükselmesini sağlayan bu teknolojik gelişmelerin bir sonucu olan çevresel tahribatlara, değişen iklim hareketlerine, azalan biyo-çeşitliliğe olağan bir durum olarak bakılmış ve sessiz kalınmıştır (Yıkılmaz, 2011: 11).

1970' li yıllara kadar hükümetlerin büyüme ve kalkınma adına izledikleri politikalar halkın gelirlerinin artmasını, yaşamın ekonomik boyutta kolaylaşmasını öngörmekteydi. Ancak daha sonrasında bu anlayışa karşı çıkılmıştır. Toplumsal gelişmenin sadece iktisadi olarak ele alınamayacağı, çevresel, sosyal ve kültürel olgulara da önem verilmesi gerektiği anlaşılmıştır (Alagöz, 2007: 3). Batılı iktisatçı ve çevreciler üretimin aynı hızla devam etmesi durumunda doğal çevrenin bunu daha fazla kaldıramayacağından duydukları endişeyi dile getirmişlerdir. Üretimin merkezindeki karar vericinin doğal çevre olması gerektiği vurgulanmış, sürdürülebilir bir ekonomi modeli üzerinde durulmuştur (Kılıç, 2012: 204).

Tablo 1. Sürdürülebilirlik Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilirliğin Gelişimi				Sürdürülebilirliğin Yerleşmesi		
1972	1972	1983	1987	1992	2002	2012
Büyümenin Sınırları	BM İnsani Çevre Konferansı	BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu	Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu)	BM Çevre Ve Kalkınma Konferansı (Rio)	Johannesburg Zirvesi	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı
Yerel Çabalar		Yerel/ Bölgesel Çabalar			Evrensel Çabalar	
İnsan faaliyetlerinin çevre sosyal yapı üzerindeki olumsuz etkilerinin ölçülmesi ile problemin irdelenmeye başlanması		Ekonomik kalkınmanın sosyal ve ekonomik etkilerinin sorgulanması ve bütünleştirilmesi yolunda faaliyetlere başlanması			Sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin ulusal ve uluslararası platformlarda gündeme gelmesi, prensiplerinin benimsenmesi ve yaygınlaşması	

Kaynak: Talu, 2010

Tablo 1’ de de ifade edildiği üzere 1960’lı yıllarda başlayan çevreci yaklaşım ile birlikte 1972 yılına gelindiğinde bir grup bilim insanının çalışmaları sonucunda “Büyümenin Sınırları” adlı rapor yayımlanmıştır. Roma kulübünün desteği ile Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nden Meadows ve ekibinin yürütmüş olduğu bu çalışma 1900 ile 2100 yılları arasındaki iki yüz yıllık dönemi konu edinmiştir (Aksu, 2011: 12). Artan sanayileşme, hızlı nüfus artışı, yetersiz beslenme, yenilenemeyen doğal kaynakların kullanımı ve çevre sorunları gibi beş önemli küresel sorundan ve bunları etkileyen faktörlerden bahsedilmiştir (Arpacıoğlu Özdemir ve Oğuz, 2018: 770). Buna göre insanlık, kendi varlığının devamlılığını sağlayacak kaynakları tüketmektedir. Diğer bir ifade ile sürdürülebilir kalkınma yoluyla da olsa insan varlığının temelini oluşturan doğa, gözden çıkarılmaktadır (Denek, 2019: 820).

Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı - 1972

Sürdürülebilirlik ile ilgili somut ilk adım 1972 yılında İsveç’in başkenti olan Stockholm’ de 5- 16 Haziran tarihleri arasında düzenlenen (Stockholm Konferansı olarak da bilinen) Birleşmiş Milletler İnsani Çevre Konferansı’ nda atılmıştır. Bu konferans ile birlikte doğadaki bozulmaların önemi uluslararası gündemi meşgul etmeye

başlamış ve bunun bir neticesi olarak her yıl 5 Haziran dünya genelinde Çevre Günü olarak kabul edilmiştir (Bozlağan, 2005: 1015). Konferansta;

- Yerleşim alanlarında çevre planlaması ve çevre yönetimi
- Doğal kaynaklar ve deniz kirliliği
- Uluslararası alanda doğaya zararlı maddelerin tanınması ve kontrolü
- Çevre sorunları ile ilgili eğitim, bilgi ve sosyal sorumluluk faaliyetleri
- Çevre hareketlerinde ulusal örgütlerin varlığı

konuları üzerinde durulmuştur (Aksu, 2011: 13).

Ayrıca gelişmişlik düzeyi ve sosyo-ekonomik yapısı farklı 113 ülke bir araya gelmiş ve konferans sonunda, BM Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur. Programın amacı; BM’ de çevre konusunun eşgüdümünü, çevrenin durumunun küresel düzeyde sürekli gözden geçirilmesini, çevre sorunları hakkında uluslararası toplumun dikkatini çekerek ulusal ve uluslararası çevre ve hukukunun gelişimini sağlamaktır. (www.mfa.gov.tr). UNEP, çevre sorunlarına karşı devletlerin ve uluslararası kurumların dikkatini çekmeyi kendine görev edinmiştir. Böylelikle BM’nin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. UNEP, mevcut sorunları gündeme getirerek gereken mecraları bilgilendirmeyi ve devletleri bir araya getirerek işbirliği yapılmasını amaçlamıştır (Kayhan, 2013: 69).

Konferansın sonunda yayınlanan Stockholm Bildirisi’nde 26 temel ilke belirtilmiştir. Bu ilkelerin ana düşüncesi genel olarak aşağıda ifade edilecektir (TBB, 2014: 67-71).

- Özgürlük, adalet ve eşitlik içinde onurlu bir yaşam sürmek tüm insanların temel hakkıdır ve bunun için doğal kaynakları kontrollü kullanma, restore etme, iyileştirme, gelecek kuşaklar için yönetme tüm insanlığın sorumluluğu altındadır.

- İnsan hayatını tehlikeye sokan her türlü etken için gereken önlemler alınmalı, bu mücadele herkes tarafından desteklenmeli ve hükümetlerce politikalar geliştirilmelidir.

- Gelişmekte olan ülkelerin geri kalmışlıklarından doğan sorunlar mali ve teknik yardımlar ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma girişimlerini destekleyerek çözümlenmelidir. Gelişmiş ülkelerin sanayileşme ve teknolojik ilerlemenin neden olduğu çevre sorunlarına dikkat etmeleri gerekmektedir.

- Çevrenin korunmasında tehlike oluşturabilecek hızlı nüfus artışı, yüksek nüfus birikimi gibi durumlar için insan haklarına uygun nüfus politikaları devletler tarafından oluşturulmalıdır.

- Çevre yönetimi altında çevrenin planlanması, kontrolü ve kullanımı için ulusal ve uluslararası ölçekte işbirliği yapılmalı, yetişkinler ve çocuklar için çevre eğitimi verilmelidir.

- Çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili konular hiçbir ayırım yapmadan tüm ülkeler tarafından ortak bir işbirliği içerisinde ele alınmalıdır. Devletlerin gelişme ve kalkınma adına çıkarları göz ardı edilmeden, yaratabilecekleri sorunlar için denetim faaliyetleri, cezai işlemleri ile ilgili uluslararası örgütlerin dinamik bir rol oynaması desteklenmelidir.

- İnsanlığın nükleer silahlar ve diğer toplu imha araçlarından korunması için hükümetlerin bu silahları ortadan kaldırmak amacıyla gerekli antlaşmaları yapmaları gerekmektedir.

Stockholm Konferansı'nın "Bir tek dünyamız var" sloganı tek olan dünyamızdan faydalanmanın herkes için aynı hak ve sorumlulukları meydana getirdiğini kısaca ifade etmektedir. Bunun için global bağlamda, tüm insanlığın ve canlıların dengeli bir yaşam sürebilmesi ve ekolojik hayatın korunması için gerekli koşulların sağlanması ve iyileştirilmesi bütün vatandaşların görevidir (Çamur ve Vaizoğlu, 2007: 299).

Stockholm Konferansı her ne kadar çevre sorunlarının dile getirildiği ve çevrenin korunması ile iyileştirilmesinin tartışıldığı uluslararası ilk toplantı olsa da ne yazık ki siyasi ve ahlaki açıdan devletlerin sadece söz verdiği, bağlayıcılığı olmayan bir bildiri olarak tarihte yerini almıştır (Pallemerts, 1997: 614). Alınan kararlara sadık kalınmaması ile gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasındaki uçurum da giderek artmıştır (Özmehmet, 2008: 6).

Brundtland (Ortak Geleceğimiz) Raporu - 1987

Çevre sorunlarına ilişkin ilk adımın her ne kadar Stockholm Konferansı ile birlikte atıldığı kabul edilse de takip eden yıllar içerisinde hükümetlerin somut bir adım atmadığı, çevresel tahribatlara ve bozulmalara ilgisiz kalmaya devam ettiği görülmüştür (Yeni, 2014: 184).

Ülkelerin kalkınmaları için ekonomik faydanın üstün tutulduğu yılların ardından 1980' li yıllara gelindiğinde ekonomik büyümenin yaşanan tüm sorunlara çözüm olacağına ve doğal çevre üzerindeki olumsuzlukları azaltacağına olan inanış da kaybolmuştur (Özkök ve Gümüş, 2009: 52).

1983 yılında toplanan BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun yaptığı çalışmaların sonucu olarak 1987 yılında yayımlanan Ortak Geleceğimiz Raporu ile sürdürülebilir kalkınmanın tanımı “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneklerinden ödün vermeden günümüz nesillerinin ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınma” olarak ifade edilmiştir. Bu rapor aynı zamanda komisyon başkanı Gro Harlem Brundtland' a ithafen, ‘Brundtland Raporu’ olarak da bilinir (Taş Gürsoy, 2017: 71). Buna göre sürdürülebilirlik dört temel düşüncenin üzerine kurulmuştur. Bunlar;

- Tüm meslek kollarını kapsayan bir planlama,
- Ekolojik döngüyü korumanın önemi,
- Doğal ve kültürel miras ile bitki ve hayvan çeşitliliğinin korunması ihtiyacı,
- Kalkınma için kullanılacak kaynakları tüketmeyerek, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması noktasında bir tehlike oluşturmaktan en üst faydayı uzun dönemde sağlamaktır (Özel, 2012: 59).

Brundtland Raporu, şüphesiz kalkınma ideolojisine sahip taraflar ile çevreci kesimler arasında önemli bir birleştirici unsur olmuştur. Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma anlayışının yaşanan çevre sorunlarına karşı, ekonomik kalkınma ve çevre gelişimi arasında bir bağ kurarak insanlık için bir dönüm noktası olması temenni edilmiştir (Bozlağan, 2005: 1019). Brundtland Raporu'nda vurgulandığı üzere sürdürülebilir kalkınmanın ana teması, kalkınma ile çevrenin korunmasının birlikteliğidir. Ancak radikal çevrecilerin büyümeyi kabul etmeyen görüşleri ile az gelişmiş ülkelerin öncelikli kalkınma anlayışı da sürdürülebilir kalkınma anlayışının dışında kalmaktadır (Turgut, 1997: 703).

Raporda bahsi geçen sürdürülebilir kalkınma anlayışı, dünyanın geleceğine yönelik duyulan endişeler için bir yöntem ve çözüm olarak görülmüştür. Çünkü Sürdürülebilir kalkınma, belirli miktarda olan doğal kaynakları azaltmamak, gelecek kuşakların sınırlı doğal kaynaklar üzerindeki haklarını gasp etmemek, doğa ile uyumlu bir kalkınma modeli oluşturmak gibi temel düşünceleri içermektedir. Aynı zamanda tüm

bu sürecin sürekliliğini sağlayabilmek için eş zamanlı kontrol mekanizmasını da beraberinde gerektirmektedir (Yıldırım, 2003: 9-10).

Sürdürülebilir kalkınma, adından da anlaşılacağı üzere kalkınmanın anlık değil devamlılık içerdiği, belirli bir dönem veya zamanla kısıtlanmayacak bir ideolojidir. Aynı zamanda doğa ile insan arasında bir denge kurarak hem bugünün hem de yarının planlanmasını yapmayı amaçlar (Kaypak, 2011: 22). Başka bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde sürdürülebilir kalkınma, bireylerin ve toplumların arzu ve ihtiyaçlarının karşılanması ve kendi yeteneklerini ortaya çıkarabilmeleri için ekonomik, sosyal ve çevresel sistemleri koruyarak birçok fırsatın yaratıldığı süreç olarak görülür (Çetin, 2006: 2).

Brundtland Raporu ile genel olarak doğal kaynaklardan yararlanmada eşit dağılımın sağlanması, nüfus sorunu, yoksulluğun azaltılması ve çevresel kirliliğin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması savunulmuştur. Bu hususta özelliklere gelişmiş ülkelere büyük sorumluluklar yüklenmiştir. Ayrıca bahsi geçen rapor uzun dönemli yeniden yapılanmayı gerektiren bir büyüme çağına girilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Yıkılmaz, 2011: 11).

BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı)-1992

Stockholm Konferansı'nın üzerinden geçen yirmi yılın sonunda 1992'de Rio de Janerio' da çok sayıda uluslararası örgütün, sivil toplum kuruluşunun, devlet başkanının katıldığı ve çevre ile kalkınma konularının küresel boyutta dünya ülkeleri tarafından ilk kez beraber tartışıldığı bu konferans, Rio Konferansı veya Dünya Zirvesi olarak da adlandırılmıştır (Terzi, 2017: 9). Rio Konferansı tüm ülkeleri gündemin en kritik konularına odaklanmaya ve bu noktada çözüm üretmeye davet etmiştir (Kaya vd., 2011: 409).

Konferans sonucunda beş önemli belge ortaya çıkmıştır. Bunlar Rio bildirgesi, Gündem 21, Orman İlkeleri, İklim Değişikliği Sözleşmesi ile Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'dir. Bu belgelerin tümünde sürdürülebilir kalkınmadan bahsedilmiştir (Terzi, 2017: 9). Ancak Gündem 21' in sürdürülebilir kalkınmanın uluslararası boyutta prensip kazanmasında önemli olduğu kabul edilmektedir. Çünkü Gündem 21 Eylem Planı ile 120'yi aşkın ülke sürdürülebilir kalkınmanın gelecek yüzyılın en önemli ekonomik ve çevre politikası olduğunu kabul etmiştir. Burada kalkınmanın boyutlarına, kaynakların korunmasına, bu konuda sorumluluk sahibi grupların yetkilerinin

güçlendirilmesine ve uygulamanın nasıl yürütüleceğine dikkat çekilmiştir (Şen vd., 2018: 17). Bu kapsamda belgenin dört ana unsura sahip olduğu görülmektedir. Bunlar (Özmehmet, 2008: 8);

- Sosyal ve ekonomik boyutlar,
- Kalkınma için kaynakların korunması ve yönetimi,
- Söz sahibi paydaşların yetkilerinin güçlendirilmesi,
- Uygulama mekanizmasıdır.

Ayrıca Rio Konferansı'ndan beş yıl sonra 1997' de tekrar Rio De Janerio' da düzenlenen Rio+5 zirvesinde geçen beş yılın Gündem 21 kararları çerçevesinde gözden geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda yeni hedefler belirlenmiştir. Bunlar; a)Rio' dan beri sürdürülebilir gelişme düzeyinde kat edilen ilerlemeleri değerlendirmek, b)dünya çapında sürdürülebilir gelişmede başarı elde etmiş insanların faaliyetlerini göstermek, c)Rio' da kararlaştırılan hedeflerin her daim doğru ve tavsiye edilen eylemler olmadığının nedenlerini belirlemek, d)enerji, ulaşım, su kıtlığı, üretim ve tüketim örnekleri gibi önem arz eden konular için öncelik oluşturmak ve e)hükümetlere, devlet yetkililerine, sorumlu kurum ve kuruluşlara üzerine düşeni yapma konusunda çağrıda bulunmak ve bu konuda verdikleri sözleri hatırlatmaktır (Çankır vd., 2012: 378). Gündem 21 planının turizm ile ilgili temel hedefleri; sürdürülebilir kalkınmayı turizm ile ilgili tüm kararlarda temel unsur yapabilecek uluslararası bir sistemin oluşturulması, turizmin sürdürülebilir olması için gereken tedbirleri belirlemek ve turizmde sürdürülebilir kalkınma hedefini uygulamak için öz düzenlemenin en etkili strateji olduğunu savunmaktır (Aall, 2014: 2569).

BM Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg Zirvesi)- 2002

Rio Zirvesi'nden 10 yıl sonra gerçekleşen ve bu yüzden Rio+10 olarak da adlandırılan bu çevre konferansının kökleri Stockholm'e kadar uzanmaktadır. 26 Ağustos- 4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde düzenlenen toplantının sonunda iki önemli belge ortaya çıkmıştır (Sezer, 2007: 771). Bunlardan ilki olan Uygulama Planı, fakirliğin giderilmesi, üretim ve tüketimde sürdürülebilir kalıplara geçilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın gelişmemiş ülkelerde de desteklenmesi ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın doğal kaynak temeline göre korunmasını ve yönetilmesini içermektedir. Siyasi Bildiri ise başroldeki devletlerin yerel, ulusal ve uluslararası boyutta yükümlülüklerini ifade etmektedir (Duran, 2018: 8).

Johannesburg Zirvesi, sürdürülebilir kalkınmanın dünya gündeminde yer etmesini hedefleyen faaliyetlerin devamı olarak ifade edilebilir. Ayrıca bu zirve de anlaşmazlığa düşülen bir nokta ortaya çıkmıştır. Buna göre az gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınması gelişmiş ülkeler adına bir tehdit olarak gösterilmiştir. Ancak bu ülkelerin eşit derecede kalkınma ve gelişme hakkına sahip olduğu görüşüne de ters düşmektedir (Abdulahkimoğulları vd., 2011: 72).

BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20 Zirvesi) – 2012

BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı 20-22 Haziran 2012 tarihlerinde Brezilya'nın Rio De Janerio kentinde gerçekleştirilmiştir. Zirveye, çeşitli ülkelerden hükümet başkanları, devlet yetkilileri, sivil toplum kuruluşları, iş dünyasından çeşitli isimler ve Avrupa Birliği yetkilileri olmak üzere 40.000' in üzerinde kişi katılım sağlamıştır. Konferans sonucunda üye ülkeler tarafından imzalanan ve tüm dünya ile paylaşılan “İstedğimiz gelecek” (The Future We Want) isimli sonuç belgesi yayımlanmıştır (www.mpgm.csb.gov.tr, 2012). Buna göre rapor (BM İstedğimiz Gelecek Raporu, 2012: 5-6);

- Yoksulluğun ortadan kaldırılması,
- Gıda güvenliği, beslenme ve sürdürülebilir tarım,
- Su ve sanitasyon ile enerji,
- Sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir ulaşım ve sürdürülebilir kentler ve insan yerleşimleri,
- Sağlık ve nüfus,
- Herkes için tam ve verimli istihdam,
- Okyanuslar ve denizler,
- Gelişmekte olan küçük ada devletleri, en az gelişmiş ülkeler, karalarla çevrili gelişmekte olan ülkeler ve Afrika,
- Bölgesel çabalar ile Afet riskini azaltma,
- İklim değişikliği, ormanlar, biyolojik çeşitlilik, çölleşme ve kuraklık,
- Dağlar, kimyasallar ve atıklar, sürdürülebilir üretim ve tüketim başlıklarından oluşmaktadır.

Genel olarak 2012' de yapılan bu zirvenin amacı, sürdürülebilir kalkınma da daha önce belirtilen konular dâhilinde geline son noktayı değerlendirmek,

sürdürülebilir kalkınmanın güçlendirilmesi için ülkelere düşen siyasi sorumlulukları belirlemektir.

Sürdürülebilirlik kavramı yukarıda da ifade edildiği üzere 1970' lerin sonrasında başlayıp günümüze kadar tartışılmaya devam etmiştir ve halen de tartışılmaktadır. Başlangıçta büyük umutlar vaat eden sürdürülebilirlik, zamanla ülkeler arasında yaygınlaşmasına rağmen pratikte yetersiz kalması ile de eleştirilmiştir. Bunu gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikten, bireysel hak ve özgürlüklerin kazanılmasında yaşanan engellerden ve fırsat eşitliğindeki dengesizlikten anlamak da mümkündür (Çokişler N. ve Çokişler, E. 2015: 147-148).

BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Gündem 2030)- 2015

27 Eylül 2015 tarihinde New York'ta düzenlenen BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, 2000 yılında kabul edilen ve 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH)' nin devamı olarak kabul edilebilir (www.mfa.gov.tr). BKH, sürdürülebilir kalkınma ve açlıkla mücadele konusunda alınacak mesafeyi ölçülebilir ve izlenebilir olarak göz önüne serecek şekilde geliştirilmiştir (Özbakır, 2016: 2). Bahsi geçen hedefler (DPT, 2010: 9);

- Açlığı ve yoksulluğu ortadan kaldırmak,
- Herkesin temel eğitim almasını sağlamak,
- Kadınların konumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek,
- Çocuk ölümlerini azaltmak,
- Anne sağlığını geliştirmek,
- Salgın Hastalıklarla mücadele etmek,
- Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak,
- Kalkınma için küresel iş birliği oluşturmaktır.

2015 yılına gelindiğinde BKH 2015 Raporuna göre, 2000 yılında hedeflenen 8 hedefte bazı eksikliklere rağmen büyük oranda başarıya ulaştığı belirtilmiştir (Özbakır, 2016: 5). Yapılan kapsamlı çalışmalar sonucunda yine 2015 yılında onaylanan “Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)”, sürdürülebilir şehirden, kuraklıkla mücadeleye ve iklim değişikliğine dek pek çok çevre konusunu sürdürülebilir kalkınmanın gündemine almıştır. Hedeflere ilişkin elde edilen başarı ise her yıl BM Genel Sekreteri tarafından raporlanarak yayımlanmaktadır

(www.mfa.gov.tr). Sürdürülebilir Kalkınmanın Hedefleri aşağıdaki Tablo 2’de gösterilecektir.

Tablo 2. Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

1. Her türlü yoksulluğu küresel ölçüde bitirmek	10. Ülke içi ve ülkeler arası eşitsizliği azaltmak
2. Açlığı ortadan kaldırmak ve gıda güvenliğini ve dengeli beslenmeyi sağlamak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek	11. Şehirleri dayanıklı, kapsamlı, güvenli ve sürdürülebilir hale getirmek
3. Sağlık hizmetlerine erişimi artırmak ve zindeliği desteklemek	12. Sürdürülebilir üretim ve tüketim modellerini desteklemek
4. Kapsamlı ve adaletli eğitim hizmeti sunmak ve yaşam boyu öğrenimi desteklemek	13. İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele etmek
5. Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadının rolünü güçlendirmek	14. Okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanmak
6. Su ve kanalizasyon hizmetlerine erişimi ve sürdürülebilir yönetimi sağlamak	15. Karsal ekosistemleri ve ormanları korumak, çölleşme ve biyolojik çeşitliliğin azalmasını önlemek
7. Herkes için ulaşılabilir, güvenli, sürdürülebilir ve çağdaş enerji olanağı sunmak	16. Barışçıl ve kapsayıcı toplumlar oluşturmak, herkesin adalete erişimini sağlamak
8. Herkes için sürekli, kapsayıcı sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak ve devamlı istihdam ile insana yaraşır iş olanakları sunmak	17. Uygulama mekanizmasını güçlendirmek, sürdürülebilir kalkınma için küresel işbirliğini canlı tutmak
9. Dayanıklı altyapı, sürdürülebilir sanayileşme oluşturmak ve yenilikçiliği savunmak	

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı. 2016: 16-21

1.3.Sürdürülebilir Gelişimin Boyutları ve İlkeleri

Sürdürülebilir gelişme, Brundtland Raporu’nda da ifade edildiği üzere günümüz insanlığının gereksinimlerini, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını giderme olasılığını riske sokmadan karşılayabilmeyi hedef alır. Buna göre de sürdürülebilir gelişimin üç temel boyutta öne çıktığı görülmektedir. Bunlar; çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliktir (Harris, 2003: 1). Diğer bir deyişle sürdürülebilir gelişim, ekonomik büyümeyi, çevresel kalkınmayı ve toplumsal gelişimi içeren üç temel kökene sahiptir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 309- 311).

Tablo 3’ de de gösterildiği üzere sürdürülebilirliğin her bir boyutunun da kendi içerisinde prensipleri bulunmaktadır. Ekonomik açıdan sürdürülebilirlik, zarar ver giderleri minimum düzeyde tutarken, elde edilebilecek üst düzey gelir ve faydayı sağlayarak adaletli paylaşım ile yerel ekonomileri desteklemeyi prensip edinmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik ise yaşamın devamlılığı ve kalitesi için çevrenin korunmasını içermektedir. Son olarak sosyal sürdürülebilirlikle de toplum içinde ve toplumlararası sosyal eşitlik anlayışı ön plana çıkmaktadır.

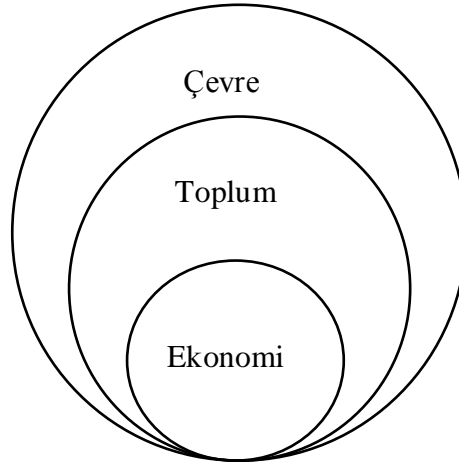
Tablo 3. Sürdürülebilir Gelişmenin Boyutları

Ekonomik	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uluslararası adaletin sağlanması 2. Gelir dağılımında adaletin sağlanması 3. Haksız fiyatlandırmanın önlenmesi 4. Yerel ekonomilerin desteklenmesi 5. Yatırım politikalarında etik değerlerin gözetilmesi 6. Maliyet girdi ve çıktısının eşit dağıtılması 7. Takaslarda adaletsizlikten kaçınılması
Sosyal	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yaşam standartlarının yükseltilmesi 2. Uluslararası sosyal eşitliğin sağlanması 3. Toplumlarda sosyal ve kültürel bütünlük sağlanması 4. Kişilik haklarının ve özgürlük değerlerinin artırılması 5. Tüm bireylerin ve toplumların sürdürülebilirlik aktivitelerine katılmasını teşvik etmek 6. Verimliliğin sağlanması için toplumun bilinçlendirmek ve fırsatları öngörmek
Çevresel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Doğal kaynakların korunması 2. Yenilenebilir ürünlerin sürdürülebilir kullanımı 3. Yenilenemeyen kaynakların kullanımının azaltılması 4. Kültürel ve tarihi mirasın korunması 5. Doğaya ve doğadaki canlılara verilen zararın minimize edilmesi 6. Biyoçeşitliliğin korunması

Kaynak: Duran, 2018: 15

Sürdürülebilirliğin bu üç unsuru ekonomik kalkınmanın özgün ve basit tanımına birçok potansiyel karışıklık getirmektedir. İfade veya ima edilen hedefler çok boyutludur ve hedeflerin nasıl dengeleneceği, başarı veya başarısızlığın nasıl değerlendirileceği konusunu gündeme getirir (Harris, 2003: 1).

Şekil 1. Sürdürülebilir Gelişmede Çevresel Boyutun Kapsamı

Kaynak: Aksu, 2011: 6

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde bir araya gelen katılımcılar da sürdürülebilirliğin bu üç unsuruna dikkat çekmiş ve her birinin bir diğerinin tamamlayıcısı olduğu konusunda uzlaşarak karşılıklı olarak birbirlerini destekledikleri kanaatine varmışlardır. Ancak sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında birbiri ile bağdaşmayan politikaların olması durumunda ödün verme ihtiyacının doğabileceğini ifade ederek bu durumlarda sosyal ve çevresel gerekliliklerin ön safhada olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun sebebi olarak da ekonominin geri getirilebilir ancak doğal sermayenin yeniden kazanılamayacak olduğu gerçeği görülür (Ali, 2018: 26).

Sürdürülebilir gelişmenin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutunun yanı sıra son yıllarda kimi çalışmalarda dördüncü unsur olarak politik boyutunun da dahil edildiğini görmek mümkündür (Nowacki vd., 2018: 1). Politik istikrar, ekonomik gelişme için fırsatları kollayarak, gerekli faaliyetlerin gerçekleşmesinde karar verme mekanizmasına ileriye görebilme becerisi kazandırır ve uzun süreli ekonomik eylemlere yönelmesine katkıda bulunur. Bununla birlikte çevresel sürdürülebilirlik ve politik istikrar, doğal

evre ile ekonomik büyüme arasında ki eşitliği sağlayarak doğal kaynakların verimli kullanılmasına katkıda bulunur ve varlığını korur (Oğuz, 2019: 2).

Sürdürülebilir gelişmenin tüm boyutları ile birlikte temel ilkelerini de ŗu ŗekilde sıralamak mümkündür (Niedziolka, 2012: 159);

- Planlama ve stratejiyi bütünleştiren bir yaklaşım getirir,
- Doğal çevreyi, insan mirasını ve ekolojik döngüyü korur,
- Halkın katılımını sağlar,
- Üretkenliğin uzun dönemde devam ettirilmesini sağlar,
- Farklı lkeler arasındaki adaleti sağlar ve ülkeler için yeni fırsatlar sunar

1.4. Sürdürülebilirlik Anlayışının Türkiye’deki Yansımaları

Sürdürülebilirliğin dünya çapında 1970’ li yıllardan itibaren tartışılmaya balanması ile birlikte ülkemizde de ilk yankılar ortaya çıkmıştır. 1972 Stockholm Konferansı’ nın ardından ülkeler için çevreci yaklaşımların ulusal politikalar içerisine dâhil edilmesi ihtiyaç haline gelmiştir. Türkiye’ de 1962 yılından sonra uygulanmaya balanan be yıllık kalkınma planlarının ileriki dönemlerinde çevrenin korunması ve sürdürülebilirlik anlayışına yer verilmiştir. 1963- 1967 yıllarını kapsayan Birinci ve 1968- 1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları içerisinde evre ve çevrenin korunmasına ilişkin dolaylı ifadelere değinilmiştir (zelik ve Barut, 2017: 6).

1973-1977 yıllarına yönelik nc Beş Yıllık Kalkınma Planı’ na bakıldığında ilk kez evre sorunları ayrı bir konu olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Burada Türkiye’ nin geçen 10 yılda sanayileşmeye yönelik projelerinin ve kentleşmenin artması ile oluşan hava, su ve kıyı kirliliğinin yarattığı evre sorunlarından bahsedilmiştir. Buna ilaveten evre sorunlarının kalkınma için ayrılan fonları etkilemesine izin verilmemesi esas kılınmıştır. Bahsi geçen sorunların çözümüne yönelik, uluslararası platformlardaki organizasyonların ve çalışmaların ise sanayileerek kalkınmayı engelleyebilecek her türlü sorumluluğu reddedilmiştir. Ayrıca mevcut ve olası evre sorunlarına yönelik değerlendirmelerin yapılacağı ve çevrenin korunması ve geliştirilmesi için halka eğitim sağlanacağı belirtilmiştir (DPT, 1972; 866- 867).

Ülkemizde sürdürülebilirliğe giden yolda kalkınma planlarının yanı sıra diğer taraftan da evre sorunları, çevrenin korunmasına ilişkin kararlar birçok farklı bakanlık tarafından kendi uygulamaları içerisinde ele alınmıştır. evre konusu ile ilgili olarak ilk

bağımsız adım, 1973 yılında oluşturulan “Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu” dur. Oluşturulan bu yapılanmadan sonra çevrenin korunması ile ilgili politikalar geliştirmek, ilgili kurumlar arasında bağlantı kurabilmek amacıyla 1978 yılında “Başbakanlık Çevre Örgütü” kurulmuştur. Daha sonrasında 1983 Çevre Kanunu yürürlüğü girmiş, 1984 yılında Çevre Kanunu’ nu uygulamakla yükümlü Çevre Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ardından başbakanlığa bağlı ayrı bir kurum olarak “Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı” kurulmuştur. 2011 yılında ise bu kurum Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ na bağlanmış ardından kapatılmış ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü kurulmuştur (www.csb.gov.tr). Zaman içerisinde yaşanan bu gelişmeleri çevrenin korunması gerekliliğinin önem kazanması ile birlikte bizleri sürdürülebilir kalkınma anlayışına yönelttiğini belirtebiliriz.

Toroslu (1987)’ ya göre ülkemizde 1983 yılında yürürlüğe giren Çevre Kanunu; çevrenin korunması maksadıyla çeşitli düzenlemeler getirmekte, vatandaşların bu sürece dahil olmalarının çevre bilincinin oluşması için önemli olduğunu vurgulamaktadır (Toroslu, 1987’ den aktaran Abdulhakimoğulları vd., 2011: 76). Çevre Kanunu’nun birinci maddesindeki 2006 yılında yapılan 5491 sayılı değişiklik ile de bu kanunun amacı; *“bütün varlıkların ortak varlığı olan çevrenin sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır”* olarak belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1983: 5909).

Çevre Kanunu’ nun oluşturulmasını takip eden süreç içerisinde yalnızca çevre kirliliğinin değil hava, su gibi doğal kaynakların ve kimyasal madde ve atıkların da kontrolü ve yönetimi için çeşitli yönetmelikler çıkartılmıştır. Ayrıca ülkemizin uluslararası platformlarda doğal hayatın ve biyolojik çeşitliliğin korunması, iklim değişiklikleri, kültürel ve doğal mirasın aktarılması üzerine yapılan sözleşmelerin de taraflarından biri olduğu belirtilmelidir (Okumuş 2002’ den aktaran Özmehmet, 2008: 1870).

DPT tarafından oluşturulan kalkınma planlarında ise sürdürülebilir kalkınma anlayışını hedefleyen yaklaşım Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer bulmuştur. Söz konusu kalkınma planı içerisinde yer alan çevre sorunlarına ilişkin temel ilke; *“insan sağlığını ve doğal dengeyi koruyarak, sürekli bir ekonomik kalkınmaya imkân verecek şekilde doğal kaynakların yönetimini sağlamak ve gelecek nesillere insana yakışır bir doğal, fiziki ve sosyal çevre bırakmak”* olarak ifade edilmiştir (DPT, 1989:

312). Takip eden dönem içerisinde oluşturulan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bir önceki beş yıllık kalkınma planında benimsenen sürdürülebilir kalkınma hedefinde geline noktanın yetersizliğine değinilmiştir. Bunun nedeni olarak ise alınan ekonomik ve sosyal kararlara çevre boyutunun dâhil edilememesi, gerekli hukuksal ve kurumsal düzenlemelerin ve çevre yönetiminde söz sahibi olabilecek paydaşlar arasında iş birliğinin sağlanamaması olarak belirtilmiştir (DPT, 1994: 189).

Beş yıllık kalkınma planlarının sekizinci ve dokuzuncu yayınlarında da sürdürülebilir kalkınma yer bulmaya devam etmiştir. Bir ilk olarak gerçekleşen ve 2007-2013 yılları arasındaki yedi seneyi kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde katkı sağlayacak temel politikaları kapsamaktadır. Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesiller için korunması da esas alınmıştır (DPT, 2006: 3).

2014-2018 yılları kapsamında hazırlanan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, önceki birçok kalkınma planında olduğu gibi sürdürülebilirlik anlayışını benimsemeyi devam ettirmiştir. Ancak yapılacak yeni yatırımların ve bu kapsamda etkin şekilde kullanılacak doğal kaynakların görebileceği zararları değerlendirmede yeni araçlar geliştirmenin önemi üzerinde durulmuştur. Buradan hareketle çevre dostu yöntem ve teknolojilerin artırılmasına istinaden Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (DPT, 2013: 137).

Son olarak On birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na bakıldığında da, çevrenin korunmasına yönelik politika ve tedbirler kapsamında; toplumda çevre bilincini artırma, yetkili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdömlü çalışma ve işbirliğini sağlamaya yönelik ilgili mevzuat değışiklikleri, çevresel etki analiz ve değeriendirmelerde teçhizat ve donanımı güçlendirme ile iklim değışikliği ve hava kalitesine yönelik düzenlemeler öne çıkan başlıklardır (DPT, 2018: 168-170).

Kalkınma planlarının yanı sıra uluslararası organizasyon ve işbirliklerinde de boy gösteren Türkiye, bu kapsamda bazı çalışmalar gerçekleştirmiştir. Örneğin, Rio Konferansı sonrasında ortaya konan Gündem 21' in benimsenmesi için uygulama aracı olarak Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP), Ulusal Gündem 21 ve Yerel Gündem 21 adlı uygulama araçlarının da oluşturulduğunu görmekteyiz (Özçelik ve Barut, 2017: 13).

DPT tarafından oluşturulan ve çevre sorunlarının saptanmasına ve çözümüne yönelik bir çalışma olan Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı, 1998 yılında hazırlanmıştır. UÇEP, Türkiye’ nin çevre konusunda en kapsamlı strateji dokümanı olarak görülebilir. Temel olarak Türkiye’de çevre yönetim sisteminin gelişmesi için yasal ve kurumsal düzenlemelerin güçlendirilmesi ile çevre ve kalkınma planlamasının birlikte yürütülmesini hedeflemektedir (Talu, 2006: 19).

Ulusal Gündem 21 ise, Türkiye’ nin Gündem 21 kararlarını göz önünde bulundurarak kendi çevre ve sürdürülebilir kalkınması için stratejiler ile ulusal hedef ve öncelikleri arasındaki uyumu sağlamak amacıyla hazırladığı belgedir (Özçelik ve Barut, 2017: 14). Diğer taraftan bu kapsamda hazırlanan Yerel Gündem 2, Evans ve Thoabald (2003) tarafından Rio Zirvesi’ nin yerel düzeyde en etkili politika oluşturma süreçleri ile ilgili uygulanabilirliği en yüksek sonuçlarından biri olarak görülür (Ökmen ve Görmez, 2009: 111). Esasen, şehirler için sürdürülebilir bir gelecek sağlanması amacıyla vizyon oluşturmak ve bunun hayata geçirilmesi için uzun dönemli bir yerel eylem planı hazırlamak amacındadır. Ülkemizde 1997 yılı sonunda hazırlanan “‘Türkiye’ de Yerel Gündem 21’lerin Geliştirilmesi ve Teşviki” projesi de büyük başarı elde etmiştir. Başlangıçta 9 kenti kapsayan proje, zamanla 23 kentte uygulanmıştır (www.mfa.gov.tr).

Bilindiği üzere sürdürülebilirlik ile ilgili bir diğer adım, BM öncülüğünde 2000 yılında New York’ ta yapılan Binyıl Zirvesi’ dir. Türkiye Binyıl Kalkınma Hedefleri kapsamında 2005 ve 2010 yıllarında olmak üzere iki rapor hazırlamış ve çeşitli amaç ve hedefler belirleyerek göstergeler oluşturmuştur. Ayrıca o dönem içerisinde hazırlanan kalkınma planları da BKH’ lere ulaşma amacıyla birbiriyle uyumlu şekilde geliştirilmiştir (DPT, 2010: 13).

Türkiye’ nin Binyıl Kalkınma Hedefleri’ ndeki başarısına baktığımızda, günde 1,25 doların altında geliri olan nüfus oranı 2006 yılında sıfıra düşürülmüştür. Ortaöğretimde eğitime katılan çocuk oranı 2015 yılında %95.4’e ulaşmıştır. Bunun yanı sıra anne ölüm oranları azalmış ve işgücünde kadınların oranı ise artış göstermiştir. Sağlık sistemi kullanım oranı yüzde yetmiş seviyelerinden yüzde doksanlara yükselmiş ve kalkınma yardımı 2014 yılında 3,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2016: 8).

2002 yılına gelindiğinde Johannesburg’ ta Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’ne “‘Türkiye Ulusal Raporu” ile katılan Türkiye, hazırlamış olduğu raporda

sürdürülebilir kalkınma ile yoksulluğun ortadan kaldırılması, yönetim, sanayileşme ve iş dünyası, bilgi ve iletişim, biyoçeşitliliğin korunması ve iklim değişikliği arasındaki bağlantıyı irdelemiştir (www.mfa.gov.tr).

Son olarak Türkiye’ nin 2015 yılında kabul edilen 2030 yılına kadar gerçekleşmesi planlanan 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ ne ilişkin çalışmalarına baktığımızda, 10 kategoride 132 ulusal sürdürülebilir kalkınma göstergesine sahip olup, bu konuda sahip olduğu veri açığını kapatmak için çalışmaktadır. Bu konuda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) BM çalışmalarını yakından takip etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2017: 30). Ayrıca ülke çapında yürütülen sürdürülebilir kalkınmaya destek projelerinden bahsetmek de mümkündür. Bu kapsamda Devlet Planlama Teşkilatı ve UNDP ile beraber yürüttüğü “Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektörel Politikalara Entegrasyonu Projesi”, sürdürülebilir kalkınmayı tanıtmaya ve destekleme amacıyla broşür, poster hazırlamanın yanı sıra kısa film ve belgesellerde çekmiştir. Diğer taraftan eğitimde sürdürülebilirlik çalışmalarına baktığımızda “Herkes İçin Eğitim”, “Haydi Kızlar Okula”, tarım alanında “İyi Tarım Uygulamaları” vb. (Kaya vd., 2010: 410-411) ile “Ata Tohumu Projesi” (www.tarimorman.gov.tr, 2019) örnek olarak verilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TURİZM

Günümüzde insanlar ikamet ettikleri çevrenin dışına eğitim, sağlık, eğlenme gibi sebeplerle çıkarak, geçici süre ile psikolojik, fiziksel veya sosyo- kültürel faaliyetlere katılmaktadırlar. Son yıllarda gittikçe artan ve turizm olarak adlandırdığımız bu etkinlik türü başladığı günden itibaren de pek çok ülkenin ilgisini çekmiştir (Yıldız, 2011: 55). Bunda hiç şüphesiz turizmin çok hızlı şekilde büyümesinin ve dünyadaki en büyük endüstrilerden biri olmasının etkisi vardır. Diğer taraftan turizm, yeni istihdam alanları yaratarak turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği destinasyonların ve dolayısı ile bölgenin ekonomik, sosyo-kültürel ve politik gelişmesinde önemli bir rol oynar (Yazdi, 2012: 50).

Turizm, çoğunlukla ekonomik etkiler, işler ve vergiler açısından düşünülür. Tüm bunların yanı sıra turizmin etki yelpazesi geniştir ve genelde turizm yaygın olarak ilişkili alanların ötesindeki alanları da etkiler. Liderler ve turizmin potansiyel etkilerini fark eden herkes, bu sektörü toplumlarına en verimli biçimde entegre edebilirler (Kreag, 2001: 2).

Sosyal yapı açısından turizm, gelir düzeyi düşük, yoksul kesiminde katılımını sağlayan politikaların uygulanması için daha elverişli bir çerçeve oluşturur. Kamu, özel sektör ve yoksul kesimi ortak bir payda da buluşturur. Böylece devam eden diyalogun temellerini geleceğe taşır (Marin, 2015: 161).

1950 yılından itibaren 2011 yılına dek dünya çapında turizm faaliyetine katılanların sayısı 25 milyon kişiden 980 milyon kişiye ulaşmıştır. Aynı şekilde turizmden sağlanan gelir ise 475 milyon dolardan 1.200 milyon dolara ulaşmıştır (Karataş ve Babür, 2013: 16).

2017 yılında ise BM Dünya Turizm Örgütü'ne göre seyahat eden kişi sayısı 1.322 milyon kişi, uluslararası turizm gelirleri ise 1.340 milyar dolar seviyesindedir (TÜROB, 2017).

Giderek artan bu rakamlar bizlere turizmin farklı bölgelerden insanları bir araya getiren, turistlere konaklama dâhil birçok hizmet sunan ve birden fazla dinamiği bir arada bulunduran çok yönlü bir sektör olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı da

turistlerden ve turistik bölgelerde yaşayan yerel halktan kaynaklı bilinçsiz planlama bazı olumsuz çevresel ve sosyo- kültürel sonuçlara neden olmuştur (Alkan, 2015: 6692).

Turizmin taşınamaz olma özelliği, diğer bir ifade ile üretildiği yerde tüketilme durumu, talebin artmasıyla aynı zamanda turizm merkezlerinde kitlesel bir yoğunluğun yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Böylece hem turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği bölgelerde taşıma kapasitesinin üzerine çıkılarak alt yapı ve doğal kaynaklar tehdit altına girmiş hem de biyolojik çeşitlilik riske sokulmuştur. Turizmin yapı taşı olan doğanın, havanın ve suyun kirlenmesi hiç şüphesiz turizmi de tehlikeye sokmaktadır (Karakaş ve Güngör, 2015: 223). Oysaki doğal ve kültürel değerlerini uzun vadede, turizm talepleri ile doğru orantıda çekici kılabilen bölgeler, turizm pastasından daha büyük paya sahip olmaktadır (Kızılırmak, 2011: 3).

Turizmin yenilenemeyen doğal kaynakların önemli bir kullanıcısı olduğu düşünüldüğünde, çevre üzerindeki tahribatı en alt seviyede tutabilmek ve faydayı ise en üst derecede sağlayabilmek sürdürülebilir turizm kavramını benimsemeyi gerektirir (Avcıkurt ve GÜDÜ Demirebulat, 2016: 174).

Turizmin tüm dünyaya yayılması ve turist sayısının hızla artması turizm faaliyetlerine katılanlarda hayal kırıklığı yaratmıştır. Turistler çevreye, yerli kültürlere ve toplumlara karşı daha duyarlı bir yaklaşım talep etmişlerdir. Bu da kitle turizminin aksine yeni turizm deneyimlerinin daha esnek, daha küçük boyutlu özel pazarlara odaklanmasına neden olmuştur. Turizmin kalkınma için önemini farkında olan pek çok uluslararası kurum, turizmin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ilerlemesini sağlayacak yollar aramak için ön saflarda yer almışlardır (Speier, 2006: 5).

2.1. Turizm ve Çevre İlişkisi

Dünya çapında büyük bir artış gösteren turizm, doğal ve kültürel açıdan çekiciliği olan pek çok bölgeyi ilgi odağı haline getirmiştir. Bununla beraber gelişmekte olan ülkeler bunu adeta bir fırsata dönüştürerek deniz, güneş, temiz hava vb. doğal kaynakları sermaye olarak kullanmış ve bu sayede turizmle önemli gelir elde etmişlerdir (Erdemir, 2018: 35).

Turizm kalkınmayı hızlandıran etkisi ile bölgeler arasındaki eşitsizliği gidermede büyük paya sahip olarak, sanayide ve tarımda atılım gösteremeyen ancak

turizm için potansiyeli yüksek olan bölgelerde öncü sektör haline gelmiştir (Baran ve Sat, 2015: 601).

Turizme olan ilginin artmasında ulaşım ve iletişim alanında yaşanan ilerlemeler ve buna bağlı olarak teknolojiadaki takip edilmesi güç gelişmeler önemli paya sahiptir. İnsanların değişen yaşam koşullarına bağlı olarak gelir seviyelerinin artması, iş ve günlük hayatından kaynaklanan stres ortamlarından kaçma ve bununla birlikte eğlenme ihtiyacı turizmin popülerleşmesini sağlamıştır (Ayaş, 2007: 60).

Turistik ürün ve hizmetine olan talebin artması turizm endüstrisinin potansiyelini de ortaya koymuştur. Böylelikle gelişmekte olan ülkeler için kalkınmanın öncü sektörlerinden biri olarak görülen turizmde talebin çeşitlendirilmesi için pek çok destinasyon harekete geçmiştir (Kolawole vd., 2016: 1). Böylesine etkili bir kaynağın kullanımını en iyi şekilde yürütmek ve çevreye mümkün olduğunca az zarar vermekte bu gelirin sürdürülebilirliği için hayati önem taşımaktadır (Örki ve Ağırseven, 2016: 98).

Turizm ile çevre arasındaki ki ilişki yadsınamaz derecede öneme sahiptir. Doğal kaynakların turizm amaçlı kullanımı aynı zamanda bu kaynakların varlığını da riske sokmaktadır (Mercan, 2010: 27).

Doğal çevrenin turizm amaçlı kullanımı iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk olarak deniz, orman, sahil ve dağ gibi çevre değerleri turizmin kullanımına uygun olarak tasarlanmakta ve ardından turizm faaliyetinin gerçekleşmesi ile ortaya çıkan tüm atıklar çevreye bırakılmaktadır. Bu durum turizmin doğal çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açmasına neden olmaktadır (Yavuz, 2010: 61).

Turizmin gelişmesi, kaynakların zaten sınırlı olduğu alanlarda tüketimi artırması noktasında doğal kaynaklara baskı yapabilir. Bunun sonucunda su kaynaklarının tüketilmesi, gıda ve enerji gibi yerel kaynaklara aşırı yüklenme ve verimli toprakların turizm faaliyetleri doğrultusunda kullanılması ile arazi yapısının bozulması gibi sorunların yaşanması kaçınılmaz olmaktadır (Rath ve Gupta, 2017: 52).

Turizmin olumsuz etkileri, ziyaretçi kullanım düzeyi çevrenin kabul edilebilir sınırları içinde başa çıkabilme yeteneğini aştığında ortaya çıkmaktadır. Alışlagelmiş kontrolsüz turizm anlayışı, dünyada pek çok doğal alanda potansiyel tehlike arz etmektedir. Bu durum toprak erozyonu, denize deşarj, orman yangınları, doğal yaşam alanı kaybı ve nesli tükenmekte olan canlılar üzerinde artan baskı gibi sonuçlara neden

olmaktadır (GhulamRabbany vd., 2013: 118). Diğer taraftan turizmin çevresel etkilerini piknik, yürüyüş gibi rekreasyonel aktivitelerden hayvanların yaşam tarzlarındaki değişime varacak kadar geniş bir yelpazede incelemek mümkündür (Atik, 2003: 5).

Tablo 4. Turizmin Neden Olduğu Çevresel Tahribat

	Tahribat Sebebi	Tahribat
Doğal Çevre Üzerindeki Etkisi	-Ateş kullanımında dikkatsizlik ve orman yangını -Yapılaşma sonucu ağaçların kesilmesi -Turistik bölgelerde toprağın sıkışması, erozyon tehlikesi, bitki örtüsünde farklılaşma	- Bitki örtüsünün tahribatı
	- Su kullanımında artış - Kanalizasyon vb. sular ile katı atıklar	- Su kalitesinde bozulma
	- Aşırı ve plansız yapılaşma - Zamansız ve kaçak avlanma	-Yaban hayatın bozulması
	- Yapılaşmanın belirli bölgede yoğunlaşması	-Arazi kullanımında tahribat
	- Yüksek sezonda artan nüfus ve trafik - İnşaat (turizm tesisi) yapımı	- Gürültü kirliliği
Yapay Çevre Üzerindeki Etkisi	- Yerel mimarinin korunamaması - Doğa ile uyumlu mimarinin kurulamaması	- Mimari Kirlilik
	- Trafikte yaşanan yoğunluk - Yüksek sezonda artan enerji kullanımları - Yeni tesisler veya mevcut tesislerin kapasitelerinin artması	- Altyapıda meydana gelen yetersizlikler
	- Yaz aylarında artan nüfus ile araba sayısındaki artış - Otoparkların yetersizliği	- Trafik sorunları

Kaynak: Issı, 1989: 121

Tablo 4’ de görüldüğü üzere turizmin çevre üzerindeki etkileri oldukça fazladır. Özellikle turizm faaliyetlerinin çoğunlukla yaz aylarında ve bölgenin elverişli olması durumunda kısmen de kışın yoğunluğa sebep olması, bölge üzerinde baskıya neden olmaktadır. Altyapının yetersiz kaldığı, taşıma kapasitesinin üzerine çıkıldığı durumlarda ise çevrenin göz ardı edildiği görülmektedir. Zamanla çevrenin arka plana atılamayacak derecede önemli olduğunun anlaşılması ile çevre tahribatını engellemek ve koruyucu önlemler alabilmek için yeni politika arayışlarına girilmiştir. Alınacak bu

önlemler sadece yaratacağı ekonomik maliyetler açısından değerlendirilse de uzun vadede toplumların ve doğal hayatın sürdürülebilirliği için yadsınamaz öneme sahiptir (Karacan vd., 2015: 5).

Turizmin bir diğer önemli etkisi de sosyo- kültürel çevre üzerindedir. Bu etkileri anlamlandırabilmek için turist, yerel halk ve turizmci üçgeninin ilişkisi incelenmeli, grupların değişen davranışları saptanmalı ve daha sonrasında değerlendirilmelidir. Turizmin gerçekleştiği bölgeyi şehirleştirmesi, beraberinde getirdiği ekonomik fırsatlar ve artan ziyaretçi büyüklüğü toplumda da değişikliklere yol açabilmektedir (Demirtaş, 2011: 343). Turizmin gerçekleştiği bölgede geleneksel değerlerin zayıflaması, dini inanç ve davranışlar ile yaşam tarzının değişmesi, suç oranlarının artması, dilin yozlaşması ve başka ülkelere bağımlılığın artması gibi olumsuz durumlar ile de karşılaşmaktadır. Ancak gelen turistin sayısına ve turist profiline, geldikleri bölgenin sosyo- kültürel koşullarına ve yürütülen turizm planlamasına göre bu durum olumlu etkiler de gösterebilmektedir (Gündüz, 1999: 61).

2.2. Sürdürülebilir Turizm Kavramı

1950 yılından itibaren artan kontrolsüz kaynak kullanımı ve kaynakların kullanımındaki kişisel hırslar ile eşitsizlik ve deniz kıyılarında oluşan yoğunluk çevre üzerinde baskıya neden olmuştur (Erdemir, 2018: 33). Bunun yanı sıra artan talep ile beraber kitle turizminin olumsuz etkileri fark edilmeye başlanmıştır. 1970' li yıllarda Avrupa Alpleri ile Akdeniz çevresindeki düzensiz ve sorumsuz turizm hareketlerinin etkileri pek çok bilim insanında ve uzmanlarda endişeye sebep olmuştur. Bununla ilgili olarak Jost Krippendorf tarafından 1975 ve 1984 yıllarında yayımlanan iki kitap büyük tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Yazar bu kitaplarında tüm tarafların daha duyarlı olması ve davranışlarının değişmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca daha bilgili bir turist profili, eğitilmiş turizm personeli, turizmi yönetmek için hazırlanan bir ev sahibi nüfus ile daha sorumlu ve bilinçli pazarlamanın kullanıldığı, sürdürülebilir turizme yol açabilecek itici güçler ve konular üzerinde durmuştur (Lane, 2017: 11).

Sürdürülebilir turizmin 1968 yılında İtalya' da Roma Kulübü olarak bilinen düşünce kuruluşuna kadar uzandığı da söylenmektedir. 53 ülkeden bilim adamlarını buluşturan bu kuruluş, sürdürülebilirlik ilkesi ile gelişmiş ve gelişmekte olan toplumların karşılaştığı sorunları araştırmışlardır (Ahmed, 2016: 5).

Uluslararası pek çok kurum ve kuruluşların yaşanan olumsuzlukları engelleyebilmek ve çözüm üretebilmek adına tutundukları sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları çoğu alanda olduğu gibi turizmde de kendini göstermiştir. Bu kapsamda sürdürülebilir turizmin, etki alanı daha büyük olan sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayandırıldığı ve turizmin özel durumunu açıklamada kullanıldığını görmekteyiz (Çalışkan, 2011: 32).

Turizm, yerel kalkınmanın yönünü ve seçeneklerini etkileyen birçok dış güçten biridir. Sürdürülebilir turizm ise turizm merkezi olarak hizmet veren yerel toplulukların sürdürülebilir kalkınmasının gerçek kanıtıdır (ICLEI, 1999: 3).

Turizm, sürdürülebilirlik felsefesini benimsemek için en uygun yöntemdir. Çünkü bir topluluğun kaynakları, kültürü, gelenekleri turizmin temelini oluşturur. Turizm yoksulluğu azaltmak, bölgesel kalkınmayı teşvik etmek için gerçek bir fırsat sunar. Ayrıca halklar arasında daha büyük bir anlayış ve daha büyük bir küresel bilinç geliştirir. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm, maliyetleri en aza indirirken, en iyi nasıl teşvik edileceği konusudur (McKercher, 2003: 4).

Günümüzde sürdürülebilirlik kavramının pek çok bölgesel kalkınma stratejisinde yer aldığı görülmektedir. Sürdürülebilir turizm, doğal, ekonomik ve sosyal bütünlüğü koruyan, doğal ve kültürel kaynakların bakımını garanti eden turizmin her türlü etkinliği, yönetimi ve gelişimi olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda kitle turizmi ve niş turizm segmentleri de dahil olmak üzere tüm destinasyon türlerinde ve her türlü turizm faaliyeti için geçerlidir (Niedziolka, 2012: 160). Sürdürülebilir turizm, tüm turizm türleri için turizmin daha sürdürülebilir hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Sonuç olarak bu terim bir turizm türü değil, bir koşuldur (APEC, 2013: 7).

Daha basit bir tabir ile turizmi meydana getiren tüm etkenlerin nitelik ve niceliklerini kaybetmeden sürekliliğinin sağlanması sürdürülebilir turizmi ifade etmektedir. Turizm faaliyetleri genellikle doğal dengenin çok duyarlı olduğu yerlerde gelişmektedir ve artan hareketlilik ile birlikte ekolojik, estetik ve jeolojik sorunlarda meydana gelmektedir. Gerekli tedbirler alınmadığı takdirde ise doğal süreçler ile sürdürülebilirlik olanakları tehlikeye girmektedir (Gündüz, 1999: 28). Sürdürülebilir turizm, çevre ile çelişen değer kümelerini uzlaştırma gayreti olarak görülmelidir. Kesin bir işlevsel tanımdan ziyade bakış açısı olarak benimsenmelidir (Ramet vd., 2005: 2).

Sürdürülebilir turizm, turizmin sürdürülmesinde önemli role sahip olan çevresel kaynakların optimum kullanımını sağlamak, temel ekolojik süreçleri sürdürmek ve doğal miras ile biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olmak anlamına gelir. Ayrıca, ev sahibi toplumların özgün kimliklerine saygı duymak, yerleşik ve yaşayan kültürel mirasa ve geleneksel değerlere ulaşmak ile toplumlararası anlayış ve hoşgörüye katkıda bulunmaktadır. Son olarak istikrarlı istihdam yaratan veya gelir getirme fırsatı sunan, yoksulluğun azaltılmasını amaçlayan, tüm paydaşlara sosyal, ekonomik faydalar sağlayan, sürdürülebilir ve uzun vadeli operasyonları kapsamaktadır (Tanguay vd., 2011: 3-4). Buradan hareketle, çevre, toplumsal değerler ve yerel halkın kimliği gelişen turizmin kurbanı değil, ortak faydadan beslenen unsurlar olarak görülür (Solmaz, 2019: 1180). Dinçer (1996) 'e göre sürdürülebilir turizm şu şekilde ifade edilmektedir (Dinçer 1996' dan aktaran Akıncı ve Elinç: 2010: 29):

“İnsanın etkileşim içinde olduğu veya olmadığı çevrenin, tahrip edilmeden veya değiştirilmeden korunarak, kültürel kimliğin, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı devam ettiren tüm sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarını doyuracak şekilde ve gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecek biçimde yönetildiği bir kalkınma şeklidir. Sürdürülebilir turizmin temel yaklaşımı, insanın doğal çevre üzerindeki etkisini en aza indirmek değil, doğal çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst düzeye çıkarabilmektir.”

2.2.1. Sürdürülebilir Turizm Gelişimi

Sürdürülebilir turizm gelişiminin ortaya çıkmasında kitlesel turizmin getirdiği sonuçlardan meydana gelen hoşnutsuzluğun ve sürdürülebilir kalkınmanın küresel çapta ilgi görmesinin etkisi vardır (Ali, 2018: 33).

Sürdürülebilir turizm gelişimi, uluslararası piyasada pazar payını ve turizmin yarattığı katma değer hacmini büyütme ile doğal çevreyi korumaya dair denge politikalarını kapsayan gelişme modelidir. Söz konusu olan durum ile doğal kaynakların gelecek nesillere olan faydasını düşünerek kullanılmaması değil, verimli şekilde kullanılarak günümüzün ve yarınımızın insanlığı için en üst tatmini elde etmek hedeflenmektedir (Ayaş, 2007: 63). Bu süreç sadece turizmin gelişmesi için uygun koşulları oluşturmak olarak yorumlanmamalıdır. Aynı zamanda potansiyel sonuçları da öngörmeyi gerektirmektedir. Sürdürülebilir turizm gelişimi şu şekilde ele alınmalıdır; her şeyden önce turizm gelişiminin çevresel ve sosyal etkilerini göz önünde

bulundurabilmek için yerel halkın çalışma koşullarına ve çevreye dikkat etmek gereklidir (Aimagambetov vd., 2017: 181). Diğer taraftan önemli bir hususta nesil olgusudur. Çünkü bugün karşılaşılan finansal krizlerin ve çevresel tahribat boyutunun yakın dönemden çok geçmiş kuşaklardan kaynaklandığını görmekteyiz. Bu nedenle sürdürülebilir turizm gelişiminin bazı fonksiyonlar üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir. Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür (Çalışkan, 2011: 41- 42);

- Sürdürülebilir turizm gelişimi, turizm bölgesinde şimdiye değin göz ardı edilmiş temel gereksinimlerin giderilmesine katkıda bulunmalıdır.

- Sürdürülebilir turizm gelişimi yerel halkın yoksulluğunu ve eşitsizliğini ortadan kaldırmalıdır.

- Sürdürülebilir turizm gelişimi, ev sahibi topluma kendi öz benliğini koruması noktasında gereken özgürlüğü tanımalıdır.

- Sürdürülebilir turizm gelişimi şimdiye kadar bahsedilen tüm bu amaçları gelecek nesillerin ihtiyaçlarını giderilme durumlarına zarar vermeden başarmalıdır.

Sürdürülebilir turizm gelişimi, ilgili tüm paydaşların geniş ve bilinçli katılımı ile fikir birliğinin oluşturulması için güçlü siyasi liderliği gerektirir. Sürdürülebilir turizme ulaşmak devamlı bir süreçtir ve etkilerin sürekli izlenmesini, gerektiğinde önleyici ve/veya düzeltici önlemlerin alınmasını gerekli kılar (UNEP ve UNWTO, 2005: 11).

Sürdürülebilir turizm gelişimi için hükümetlere pek çok görev düşmektedir. Bunun nedeni; sektörün dağınık yapısı ile küçük ve orta büyüklükteki işletmelere ulaşım ihtiyacı, sürdürülebilirliğin kamu politikaları ile kesişmesi, hükümetlerin sürdürülebilirliğin sağlanmasında sahip olduğu araçlar (teşvikler, örnek uygulamalar vb.) ile sürdürülebilirlik çalışmalarının getireceği maliyet nedeniyle hükümet desteğine ihtiyaç duyulması olarak gösterilebilir (TÜSİAD, 2012: 19).

Sürdürülebilir turizm gelişiminde karşılaşılan temel sorun, sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına yönelik mekanizmaların yokluğudur. Mevcut mekanizmalar sürdürülebilir turizm gelişimine her bölgede izin vermemektedir. Bu nedenle ancak iyi bir planlamanın olduğu örneklerde olumlu sonuçlarını görmek mümkün olacaktır (Aimagambetov vd., 2017: 181).

2.2.2. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları ve İlkeleri

Kirlilik seviyesinin giderek arttığı günümüz koşullarında çevresel ve kültürel değerlerin varlığının korunarak bu zenginliklerin adil paylaşılması ve kazancın gereken ölçüde bölge halkına aktarılması önemli bir alan olarak görülmektedir. Turizmin sürdürülebilirliği var olan değerlerin fark edilmesi, korunması ve geliştirilmesi ile çekiciliğinin her daim devam ettirilmesiyle sağlanacaktır. Sürdürülebilir turizm kavramı da bu kapsamda turizmin planlanması, yönetilmesi ve geliştirilmesinde pek çok konuya dahil edilmiştir (Karacan vd., 2015: 8-9).

Sürdürülebilir turizm, turizm olayını çevreye, toplumlara, doğal ve kültürel değerlere zarar vermeden yerel halk ve yerel ekonomiye faydada bulunmayı temelde amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra turizm değerlerini ortaya çıkararak korunmasını sağlamak, turizmi çeşitlendirmek ve yılın tamamına yaymak, turizmin kalitesini ve gelirlerini artırmak ile turizm için yatırım fırsatlarını çoğaltmak gibi amaçları da vardır (Akıncı ve Elinç, 2010: 30).

Sürdürülebilir turizmin genel olarak amaçlarının üç önemli konuda yoğunlaştığını görmekteyiz. Bunlar (Solmaz, 2019: 1181- 1182);

- Turizm içinde önemli bir yere sahip olan ekolojik süreçlerin devamını sağlamak, doğal ve kültürel miras ile biyolojik çeşitliliği korumak ve çevresel kaynakların optimum kullanımını sağlamak,
- Ev sahibi toplumun yaşayış tarzlarını, gelenek ve göreneklerini korumak ve kültürlerarası anlayışa ve hoşgörüyeye katkıda bulunmak,
- Ekonomik yoksulluğu azaltıcı, ev sahibi toplum için istikrarlı istihdam ve yatırım fırsatları sunan ve adaletli bir şekilde paylaşımın yapıldığı uzun vadeli, uygulanabilir operasyonlara katkıda bulunmaktır.

BM DTÖ tarafından 2005 yılında yayınlanan ‘‘*Making Tourism More Sustainable- A Guidebook for Policy Makers*’’ çalışması ile de sürdürülebilir kalkınmanın, turizmin kendi içerisindeki konumunda ve uluslararası platformlarda ele alınması ile sürdürülebilir turizm için bir gündem yaratmasına yardımcı olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda turizmin sürdürülebilirliği için birbiri ile bağlantılı iki önemli öğeden bahsedilmiştir. Bunlar; turizmin gelecekte devam edebilme ve şartların bunun için doğru olmasını sağlayabilme yeteneği ile toplumun ve çevrenin turizmin etkilerini sürdürülebilir bir şekilde özümseme ve bunları fırsata çevirebilme becerisidir.

Bu iki önemli gündem maddesine dayanarak sürdürülebilir turizmin ekonomik, çevresel ve sosyal etkilerine ilişkin 12 amaçtan söz edilmiştir. Bu amaçlar aşağıdaki Tablo 5’ de gösterilecek olup, bu amaçların ileriki dönemler için sürdürülebilir turizm politikalarının oluşturulması noktasında önemli bir çerçeve olarak da görülebilir.

Tablo 5. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları

1.Ekonomik Geçerlilik	Turizm bölgelerinin ve işletmelerinin rekabetçiliğini canlı tutabilmek ve uzun dönemde fayda sağlayabilmek
2. Yerel refah	Turizmden yerel halkın elde edeceği ekonomik refahı en üst seviyede tutmak
3. İstihdam Kalitesi	Turizmin oluşturduğu ve desteklediği yerel işlerin sayısını ve kalitesini güçlendirmek
4. Sosyal Eşitlik	Turizmden sağlanacak tüm faydaların alıcı toplulukta adil ve yaygın bir şekilde dağıtılması
5.Ziyaretçi Memnuniyeti	Fark gözetmeksizin tüm ziyaretçilere güvenli ve tatmin edici bir deneyim sunmak
6. Yerel Kontrol	Bölgedeki turizmin mevcut durumu ve gelecekteki gelişimi ile ilgili tüm süreçlere yerel toplulukları dahil ederek güçlendirmek
7. Toplumsal Refah	Yerel halkın yaşam kalitesini korumak ve güçlendirmek ile oluşabilecek sosyal bozulmaları engellemek
8. Kültürel Zenginlik	Ev sahibi toplumların tarihi ve kültürel mirasına, geleneklerine saygı duymak ve geliştirmek
9. Fiziksel Bütünlük	Çevrenin fiziksel ve görsel kalitesinin bozulmasını önlemek
10.Biyolojik Çeşitlilik	Doğal alanları, habitatları ve vahşi yaşamı korumak ile bunlara gelebilecek zararı en aza indirmek
11.Kaynak Verimliliği	Turizmin işleyişinde kullanılacak yenilenemeyen kaynak kullanımını en aza indirmek
12. Çevresel Saflık	Turizm tesislerinin ve ziyaretçilerin oluşturacağı kirliliği ve atıkları minimumda tutmak

Kaynak: UNEP ve UNWTO, 2005: 25-46’ dan yararlanılarak oluşturulmuştur

Son olarak turizmin bahsedilen 12 amacının temel kaynağı, turizmden kaynaklanan negatif etkilerin en aza indirilmesi ve turizmden kaynaklı yerel ekonomiye destek, doğal ve çevresel süreçlerin korunması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi gibi pozitif etkilerinin de en üst düzeye çıkarılması olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Diğer taraftan Simpson (2010) sürdürülebilir turizmin bazı özellikler taşıması gerektiğini belirtmiş ve bunları şöyle açıklamıştır:

- Sosyal, ekonomik, çevresel ve politik çıkarım içerir.
- Çevresel ve politik farklılıklara çabucak cevap verebilir.
- Toplumsal gelişmede önemli fonksiyonlara sahiptir.
- Tüm paydaşların ortak katılımını içerir.
- Yarının toplumlarının gereksinimlerini dikkate alır.
- Gerçekçi hedefler belirler ve adil paylaşımı gerektirir (Gıran Taşçıoğlu, 2016: 22).

Bunlara ek olarak sürdürülebilir turizmin diğer özellikleri; yenilenemez kaynakların kullanım düzeyinin en altta tutulmasını gerektirdiği, turizm bölgesinde yerel mülkiyetin ev sahibi topluma dönük istihdam olanaklarının üretilmesini öngördüğü ve yüksek düzeyde turist tatmini için turizm bölgesinin pazarlanabilirliğinin ve popülerliğinin devam ettirilmesini benimsemesidir (Yılmaz vd., 2015: 57).

Çevresel kaynakların taşıma kapasitesi gibi bölgeden bölgeye değişen bazı özellikler dikkate alınarak yapılacak düzenleme ve planlama sürdürülebilir turizm için benimsenmesi gereken bazı ilkeleri ortaya çıkarmıştır. Bu ilkeler; turizmin talep değil arz odaklı olması, yerel halkın öncelik sahibi olduğunun benimsenmesi, turizmin mevsimsel olmasından ziyade bütün bir yıla yayılması, toplu taşımaya ağırlık verilmesi, temiz enerji kullanımının yaygınlaştırılması, yerel halkın gerçek yaşam şeklinin yansıtılması, mevcut yapı stokunun kullanılması, toplumsal ve kültürel kimliğin korunması ile turizm yatırımlarının esnek, gelişmeye açık tutulmasıdır (Akıncı ve Kasalak, 2016: 165).

Sürdürülebilir turizmin ilkeleri diğer taraftan şu şekilde ele alınmaktadır (Varnacı Uzun, 2012: 54);

- Kaynakları sürdürülebilir kullanmak, aşırı tüketimden ve atık üretiminden kaçınmak,
- Doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliği sürdürmek,
- Turizmi planlı hale getirmek ve tüm paydaşlar ve toplum ile entegre çalışmak,
- Yerel ekonomileri desteklemek ve yerel halkı turizme dâhil etmek.
- Personel eğitimine önem vermek ve AR-GE çalışmalarını desteklemektir.

2.2.3. Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri

Ölçüm bilimin merkezinde yer almaktadır ve çevre bilimleri de bu kurala dâhildir. Özellikle son yıllara baktığımızda pek çok ölçüm ve gösterge geliştirilmiştir. Bu göstergeler çevre raporlaması, çevresel performansın değerlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ilerlemenin raporlanmasında ulusal ve uluslararası düzeylerde kullanılmaktadır (Boersema ve Reijnders, 2009: 9). Göstergeler, karar verme sürecine önemli ölçüde rehberlik edebilirler. Ekonomik, sosyal ve çevresel hasarı önlemek için zamanında alarm vererek uyarı da bulunabilirler (UNDESA ve DSD, 2001: 2).

Sürdürülebilir turizmin sözde kalmaması, uygulanabilmesi ve kontrol edilebilmesi son derece önemlidir. Özellikle bu gibi durumlarda söz sahibi olan hükümetler, yerel halk, sivil toplum kuruluşları, özel sektör gibi karar vericilerin birbirleri ile olan rekabetleri ve politik davranışları da sürdürülebilirliğin hayata geçirilmesinde zaman zaman sorunlara yol açmaktadır. Bu sebeple göstergeler, değerlendirme araçları olarak sıkça kullanılmaktadır (Mercan ve Özkök, 2013: 411).

Sürdürülebilirlik kavramı, ekolojik taşıma kapasitesi, kaynak rezervi ve teknoloji eleştirisi gibi farklı köklerden gelmektedir. Bu alanlarında her birinin ekolojik taşıma kapasitesinin altında kalmak, kaynak rezervlerini tüketmemek ve teknolojik gelişmelerden kaynaklanan olumsuzlukları en aza indirmek gibi kendi kökleri ve farklı amaçları vardır. Bu hedeflerin ne kadar iyi karşılandığını gözlemlemek için ilgili göstergeler geliştirilmiştir (Dong ve Hauschild, 2017: 697).

Göstergeler normalde uzmanlar, bilim adamları ve hatta kamuoyu tarafından oybirliği ile seçilir. Bu durumda ihtiyaçlar ve mevcut durum da göz önünde bulundurulur. Çevrenin korunmasından ziyade insani hedeflere odaklanma veya toplum için önem arz eden değerler yerine tamamen bilimsel ölçümlere odaklanma eğilimi, göstergelerin çevre ve toplumdaki değişimlerin yanı sıra yönetim ve politika hedeflerine uyum sağlayacak kadar esnek olması gerektiğini de göstermektedir (Bender, 2008: 35).

Göstergelerin geliştirilmesi ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır ve her geçen gün için de yeni gösterge setleri geliştirilmektedir. Ancak bu durum gösterge setlerinin her kesim için yeterli olmadığını veya her setin az çok farklı amaca hizmet ettiğini gösterir (Van de Kerk ve Manuel, 2007: 229). Bu yüzden kriterlerin ve göstergelerin seçilmesinde dikkat edilecek bazı unsurlar söz konusudur. Burada önemli olan konu, sürdürülebilirliği ölçmede hangi verilerden en doğru sonuçlara ulaşılabileceğidir. Bunun

için nitel ve nicel göstergeler kullanılabilir. Ayrıca göstergeler politika ile ilişkilendirilmelidir ve kamu karar alma sürecine dâhil edilerek, halkın teşvik edilmesi gerekmektedir (Miller, 2001: 352- 353).

Göstergelerin gelişimini ve değişimini izlemek için ise belirli bir süre boyunca art arda izlenmesi gerekmektedir (APEC, 2013: 7). Zamanla sürdürülebilirlik konusundaki ilerlemeyi takip edebilmek için göstergelerin kullanımı turizm araştırmacıları ve turizm organizasyonları tarafından da tartışılmış ve savunulmuştur. Dünya Turizm Örgütü, 1993’ ten itibaren sürdürülebilirlik göstergelerinin genel hedef planlama ve yönetiminin temel bir parçası olarak kullanılmasının ve turizm sektörleri için tüm ölçeklerde sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme çabalarının öncüsü olmuştur (Schlanetz ve Kavanagh, 2008: 603).

Önerilen göstergelerin yanı sıra genel çerçevenin turizm işletmelerinin korunmasına yönelik daha çok turizm merkezli bir hedef olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu durum sürdürülebilir kalkınma için bir temenni olsa da ele alınan tek konu olmamalıdır ve sürdürülebilir turizm için bir dizi gösterge tanımlamanın diğer yolu da sürdürülebilir turizm ilkeleri ile ilişkilendirmektir (Farsari ve Prastacos, 2001: 6).

DTÖ’ nün geliştirdiği göstergelerin özü, kabul edilemez ve sürdürülemez sonuçları tahmin edebilmeleri ve önleyebilmeleri için planlama ve yönetimde bulunanlara risk yönetimi ve kritik bilgi sağlanmasıdır (UNWTO, 2007: 4). DTÖ’ nün bu süreçteki amacı, turizm yöneticilerinin karar alma mekanizması için önemli olan bilgileri belirlemede yardımcı olmaktır. Böylelikle belirli bir ekosistemde veya hedef türünde yönetim için kritik olan, ek göstergelere ihtiyaç duyulan hemen hemen her durumda yararlı olması muhtemel bir dizi gösterge seti tanımlanmıştır (Mearns, 2012: 6). Turizm destinasyonlarında turizm gelişiminin sürdürülebilir olup olmadığını ve ne ölçüde olduğunu tahmin etmek, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında kaydedilen ilerlemeyi ölçmek için bir dizi göstergeye ihtiyaç vardır. Yararlı turizm için sürdürülebilir turizm göstergeleri; uygunluk, kullanılabilirlik, anlam, tazelik, hassasiyet, güvenilirlik, karşılaştırılabilirlik ve normatiflik kriterlerini sağlamalıdır (Dimoska ve Petrevska, 2012: 390- 391). Bunun yanı sıra göstergeler; gözlemciler arası güvenilirliğe sahip olmalı, toplanması veya ölçülmesi nispeten kolay olmalı ve alan veya zaman içindeki değişime duyarlı olmalıdırlar (Viljoen, 2007: 45).

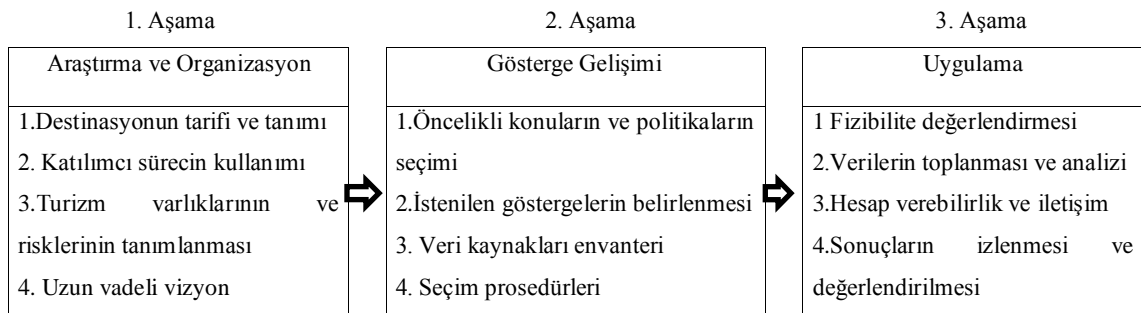

Göstergeler, mevcut sorunların varlığı ya da ciddiyetini, olası sorunların sinyallerini, risk ve potansiyel eylem ihtiyacı ölçütlerini ve eylemlerimizin sonuçlarını tanımlamak ve ölçmek için kullanılan araçlardır. Ayrıca göstergeler, sürdürülebilir turizm gelişimi ve yönetimi için önemli olan değişiklikleri ölçmek için düzenli olarak kullanılmak üzere resmi olarak seçilen bilgi kümeleridir. Göstergelerle turizmin kendi yapısı ve iç faktörlerindeki değişiklikleri, turizmi etkileyen dış faktördeki değişiklikleri ve turizmin yol açtığı etkiler ölçülebilir. Bu bağlamda göstergeler, destinasyonun doğal kaynakları ve çevresi, ekonomik sürdürülebilirlik, kültürel varlıklar ve sosyal değerlerle ilgili konular ve daha geniş olarak hem turizm sektörü hem de destinasyon içindeki organizasyon ve yönetim konularına cevap verecektir (UNWTO, 2004: 8).

Her bir turizm bölgesinde eğer önemleri anlaşılır ise sürdürülebilirlik göstergesi olarak kullanılabilir pek çok veri ve bilgiler bulunmaktadır. Genellikle sık sık kullanılan göstergeler; turist varışları, konaklanan gece sayısı ve mevcut konaklama kapasitesi dâhil hacimsel veya turizm gelirleri ve harcamaları gibi ekonomik bilgilerdir (UNWTO ve MTE, 2007: 4).

DTÖ, daha önceden de bahsedildiği üzere zaman içerisinde sürdürülebilir turizm göstergelerinin geliştirilmesi için bazı kılavuz önerilerinde bulunmuştur. 2001 ve 2004 yıllarında yayımlanan gösterge geliştirme süreçleri arasındaki fark, yerel turizm paydaşlarını sürece daha fazla dâhil etme düşüncesidir. İlk yayımlanan süreç, yedi aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; araştırma ve organizasyon, risk ve sorun tanımı, aday göstergelerin geliştirilmesi, öncelikli göstergelerin seçimi, temel göstergenin iyileştirilmesi, uygulama ile sonuçların izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarıdır. (Johnson, 2008: 67). Buna göre DTÖ'nün 2004 yılında yayımlanan gösterge geliştirme süreci aşağıdaki şekilde gösterilecektir.

Şekil 2. UNWTO Sürdürülebilirlik Göstergelerinin Gelişim Süreci

Kaynak: Johnson, 2008: 67' den yararlanılarak oluşturulmuştur

Sürdürülebilir turizm göstergeleri oluşturma amacıyla çalışmalar yürüten pek çok kurum ve uzman olmuştur. Öncelikle Dünya Turizm Örgütü’ nün geliştirdiği sürdürülebilir turizm gösterge setinin ekonomik, sosyal ve çevresel belirleyiciler olmak üzere 140 göstergeden oluştuğunu belirtmek gerekir (Gürer ve Eke, 2012: 128). Dünya Turizm Örgütü tarafından 2004 yılında yayımlanan “Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations (Turizm Destinasyonları için Sürdürülebilir Gelişme Göstergeleri)” adlı çalışmada yer alan turizmdeki sürdürülebilirlik konu ve göstergeleri aşağıdaki tabloda belirtildiği üzeredir (UNWTO, 2004: 56-243).

Tablo 6. Turizmde Sürdürülebilirlik Konu ve Göstergeleri

Konu	Gösterge
Ev Sahibi Toplulukların Refahı	- Turizmden Yerel Memnuniyet - Turizmin Toplular Üzerindeki Etkileri - Yerel Sakinlerin Temel Varlıklara Erişimi - Cinsiyet Eşitliği - Cinsel İstismar
Kültürel Varlıkların Sürdürülebilirliği	- Var olan Mirasların Korunması
Turizmde Toplumsal Katılım	-Toplumun Katılımı ve Farkındalığı
Turist Memnuniyeti	- Turist Memnuniyetinin Sürdürülebilirliği - Ulaşılabilirlik
Sağlık ve Güvenlik	- Sağlık (devlet, halk, çalışan sağlığı ve gıda güvenliği) - Salgın ve Uluslararası Hastalıklarla Baş Etme - Turist Güvenliği - Yerel Halkın Güvenliği
Turizmin Ekonomik Faydalarını Yakalayabilmek	- Turizmin Mevsimselliği - Kaçak ve Sızıntılar (döviz, ithal mal vb.) - İstihdam - Turizmin Doğanın Korunmasına Katkısı - Toplumlara ve Destinasyonlara Yönelik Ekonomik Faydalar - Turizm ve Yoksulluğu Azaltma - Turizm İşletmelerinin Rekabet Gücü
Değerli Doğal Varlıkların Korunması	- Ekosistemlerin Korunması - Deniz Suyu Kalitesi
Sınırlı Doğal Kaynakların Yönetimi	- Enerji yönetimi - İklim Değişikliği ve Turizm - Suyun Kullanılabilirliği ve Korunması - İçme Suyu Kalitesi
Turizm Faaliyetlerinin Olumsuz Etkilerini Sınırlamak	- Atık su Arıtma - Katı Atık Yönetimi - Hava Kirliliği ve Gürültü Seviyesinin Kontrolü - Tesis ve Altyapının Görsel Etkisinin Kontrolü
Turizm Faaliyetlerinin ve Derecelerinin Kontrolü	- Kullanım Yoğunluğunu Kontrol Etme - Olayları Kontrol Etme
Destinasyonun Planlanması ve Kontrolü	- Turizmin yerel/bölgesel planlamaya Entegrasi - Gelişimin Kontrol Edilmesi - Turizmle İlişkili Taşımacılık Faaliyetleri - Hava Taşımacılığı
Ürün ve Hizmet Tasarımı	- Seyahat Tur ve Rotaları Oluşturarak Yeni Deneyim Fırsatı Sağlama - Sürdürülebilir Turizmin Pazarlanması - Destinasyon İmajının Korunması
Turizm Operasyon ve Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği	- Turizm İşletmelerinde Sürdürülebilirlik ve Çevresel Yönetim Politikaları ve Uygulamaları

Kaynak: UNWTO, 2004: 56-243’ den yararlanılarak oluşturulmuştur

BM Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan sürdürülebilir turizmi ölçmeye yönelik bu konu ve göstergeleri sürdürülebilir turizmin üç boyutu açısından ele almak gerekmektedir. Buna göre sürdürülebilir turizmin sosyal, çevresel ve ekonomik göstergeleri sırası ile detaylandırılacaktır (Çalık, 2019: 15- 36).

Sürdürülebilir Turizmin Sosyal Göstergeleri

Sürdürülebilir turizmin sosyal göstergeleri arasına ev sahibi toplulukların refahı, kültürel varlıkların sürdürülebilirliği, turizmde toplumsal katılımın sağlanması, turist memnuniyeti ile sağlık ve güvenlik konuları girmektedir. Göstergeler kendi içerisinde alt göstergelere de bölünebilmiş olup hatta bazı alt göstergelerinde yine kendi alt göstergeleri mevcut olabilmektedir (Çalık, 2019: 15).

- *Ev sahibi Toplulukların Refahı*: Daha öncede bahsedildiği gibi (Tablo 6) gösterge, kendi içerisinde birkaç farklı alt gösterge daha barındırmaktadır. Bu alt göstergelerden olan turizmde yerel memnuniyet ve turizmin toplumlar üzerindeki etkisi ise BM DTÖ' ye göre sürdürülebilir turizmin temel konuları arasında yer almaktadır (UNWTO, 2004: 245). Sürdürülebilir turizm gelişimi için yerel halkın desteğinin alınması gerekliliği zaman içerisinde yerel halkın sadece turizmden etkilendiği değil aynı zamanda turizmi etkilediğinin de anlaşılması üzerine ön plana çıkmıştır (Ayazlar, 2016: 2538). Bu amaçla gösterge yerel halka küçük bir anket çalışması yapılarak elde edilmekte ve böylece halkın memnuniyet derecesi öğrenilmektedir (Uğurlar, 2017:132).

- *Kültürel Varlıkların Sürdürülebilirliği*: Toplumlara ait kültürel varlıkların ve geleneksel değerlerin korunması ve yarının nesillerine aktarılmasında turizmin rolü büyüktür. Bu kaynakların usulsüz ve yıpratıcı kullanımları zamanla kaybolmalarına neden olabilir. Ayrıca geçmişten gelen kültürel değerlerin korunarak turizme kazandırılması ve turistlere sunulması da sürdürülebilir rekabet açısından avantaj sağlayabilmektedir (Çalık ve Ödemiş, 2018: 235).

- *Turizmde Toplumsal katılımın Sağlanması*: Bir bölgedeki turizm endüstrisinin kontrollü gelişimi ve sürdürülebilirliği yerel halkın hoşgörü ve desteğine bağlıdır. Planlama ve politikalar yerel halkın iradesine aykırı düştüğü durumlarda düşmanca bir tavır, turizmi de yok edebilir (Şahbaz ve Akdu, 2010: 154-155). Turizmde toplumsal katılımın sağlanması, yerel halkın kendi yaşadığı bölge için söz hakkına sahip olduğunu hissetmesi ve kendilerini turizmin bir parçası olarak düşünmeleri neticesinde o bölge

için turizmin benimsenmesi, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği için büyük önem arz etmektedir (Karacaoğlu vd., 2016: 106).

- *Turist Memnuniyeti*: Turist memnuniyeti göstergesi, turist memnuniyetinin sürdürülebilirliği ve erişilebilirlik olarak iki alt göstergeye sahiptir. Turist memnuniyetinin sürdürülebilirliği ise sürdürülebilir turizmin temel konularından biri olarak değerlendirilmektedir (UNWTO, 2004: 86). Bir turizm destinasyonunda sürdürülebilir turizmin düşünülmesi hiç şüphesiz turist memnuniyetini akıllara getirmektedir. Çünkü turist memnuniyetinin yüksek olması, o destinasyonun tercih edilmesini, tekrar ziyaret edilmesini ve o destinasyondaki ürün ve hizmet tüketimini doğrudan etkileyebilmektedir. Bunu sağlayabilmek için de hizmet ve ürün sağlayıcıların kendilerini devamlı olarak yenilemeleri ve güncel tutmaları gerekmektedir. Böylece rekabet güçlerini kaybetmeyeceklerdir (Koç, 2017: 19). Gösterge turist memnuniyeti anket yöntemi ile ölçerek elde edilmektedir ve turiste sağlanan deneyimin kalitesini ölçmekte, değişen beklentileri saptamakta ve destinasyondaki değişimleri yansıtmaktadır (Uğurlar, 2017: 132). Erişilebilirlik alt göstergesi ise hareket engeli bulunun yaşlı veya engelli bireylerin turizm merkezlerine erişimini konu edinmektedir. Bu kapsamda yaşlı ve engelli turistlerin turizm hizmetinden faydalanabilmelerini ve memnun kalmalarını sağlayabilmek adına kolaylaştırıcı ilkeler edinilmelidir. Personel, tesis ve altyapının buna göre iyileştirici çalışmalar da bulunması gerekmektedir (UNWTO, 2004: 90).

- *Sağlık ve Güvenlik*: Sürdürülebilir turizmde sağlık ve güvenlik konusu pek çok alt göstergesi kapmaktadır. Bunlar genel olarak kamu, toplum, çalışan ve turist sağlığı ile yine bunların ve gıdaların güvenliğidir. Turizmin pek çok türden kesimi bir araya getirdiği ve turizmin üretildiği yerde tüketilmesi için çoğunlukla seyahat içerdiği düşünüldüğünde sağlık ve güvenlik konusunda tedbirlerin alınmasının gerekliliği de kolayca anlaşılmaktadır. Turizm faaliyetine katılan her turist kendisini güvende hissetmesi gerekmektedir. Nitekim bu durum turizm endüstrisinde çalışan personelin veya yerel halkın da en temel hakkıdır. Gereken politikaların oluşturulması ile bu konuda verilecek güvence de sürdürülebilir turizm için önem arz etmektedir.

Sürdürülebilir Turizmin Çevresel Göstergeleri

Turizm için bir bölgenin doğal kaynakları önemli bir çekicilik unsurudur. Dolayısı ile bu doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması da turizmin varlığı

için belirleyici özelliktedir. Sürdürülebilir turizmin çevresel göstergeleri; değerli doğal varlıkların korunması, sınırlı doğal kaynakların yönetimi, turizm faaliyetlerinin etkilerinin sınırlandırılması ve turizm faaliyetlerinin ve derecelerinin kontrolüdür.

- *Değerli Doğal Varlıkların Korunması*: Değerli doğal varlıkların korunması göstergesi kendi içerisinde ekosistemlerin korunması ve deniz suyu kalitesi olmak üzere iki alt göstergeye sahiptir. Turizm endüstrisinin doğal varlıklarla olan sıkı ilişkisinden kaynaklı çevreye olumlu ve olumsuz pek çok etkisi bulunmaktadır. Doğal varlıkların birer çekicilik unsuru olarak kullanıldığı turizmde zaman zaman bu değerlere zarar verdiği de görülmektedir. Oysaki doğal varlıkların ve ekosistemlerin korunması, sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yönetilerek ekonomik değere dönüştürülmesi, yerel halk ve kültür için tehdit oluşturmaması turizmin sürdürülebilir gelişimi için oldukça önemlidir (Güneş, 2018: 223- 224). Doğal varlıkların korunması için baz alınan göstergeler, destinasyonda korunan alanların varlığı, korunan alanların km cinsinden ölçüsüdür. Diğer açıdan küresel çaptaki turizm hareketlerine baktığımızda kıyı bölgelerine daha çok rağbet olduğu görülmektedir. Bu durum bizlere destinasyon seçiminde plajın kalitesinin ve özellikle de suyun kendisinin önemini göstermektedir (UNWTO, 2004: 147-149).

- *Sınırlı Doğal Kaynakların Yönetimi*: Tablo 6' da da gösterildiği üzere bu gösterge, enerji yönetimi, iklim değişikliği ve turizm ilişkisi, mevcut su kaynakları ve su kaynaklarının korunması ile içme suyu kalitesi olarak dört alt göstergeye sahiptir. Yine bu gösterge altındaki enerji yönetimi ve mevcut su kaynaklarının korunması ve içme suyu kalitesi de sürdürülebilir turizmin temel konularındandır. Hepsinin genel olarak ele alındığı sınırlı doğal kaynaklar kavramı, hayat içeren bir çevreyi barındırmaları, tükenebilir, niteliği azaltılabilir ve yenilemez olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır (Güven ve Demirci, 2019: 370). Günümüzde destinasyonların rekabet üstünlüğünde sınırlı miktarda bulunan doğal kaynakların yönetimi oldukça ön plandadır. Bu kaynakların geleceğin bireylerine sunulabilmesi için günümüzde etkin bir doğal kaynak yönetimi sağlamak gerekmektedir. Doğal kaynaklar için yalnızca turistler tehdit olarak görülmemeli, bu yönetim sürecinde tüm paydaşların örgütlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Tükeltürk ve Boz, 2013: 408- 409).

- *Turizm Faaliyetlerinin Olumsuz Çevresel Etkilerini Sınırlamak*: Turizmin çevreye karşı olumsuz etkileri, kanalizasyon arıtma, katı atık yönetimi, hava kirliliği,

gürültü seviyesinin kontrolü ile turizm tesislerinin ve alt yapısının görsel etkilerinin yönetilmesi başlıkları altında alt gösterge olarak ele alınmıştır. Turistlerin turizm destinasyonlarına yönelmeleri o bölgelerde zaman zaman yoğunluğa neden olmaktadır. Bundan kaynaklı turizm faaliyetlerinin çevreye olumsuz etkileri de görülmektedir. Özellikle taşıma kapasitesinin üzerine çıkılan durumlarda alt yapı ve kaynaklar zarar görmektedir (Karakaş ve Güngör, 2015: 223). Turizmin sağlayacağı faydalar üzerine kurulu turist ve tesisleşmenin yığılma gösterdiği bölgelerde -ki bunun çoğunlukla kıyı kesimlerde görmekteyiz- kalabalıklaşan nüfus ile birlikte hava ve gürültü kirliliği, katı atık bırakma, alt yapı eksikliği gibi durumlarda karşılaşılmaktadır (Doğan, 2016: 186).

- *Turizm Faaliyetlerinin ve Derecelerinin Kontrolü*: Burada belirtilen alt göstergeler, kullanım yoğunluğunun kontrol edilmesi ve etkinliklerin yönetilmesidir. Kullanım yoğunluğu, kaynakların aşırı ya da az kullanılıp kullanılmadığını ortaya koymaktadır. Konu edilen alandaki insan sayısının ilgili alan büyüklüğüne bölünmesi ile elde edilir (Uğurlar, 2017: 131). Bu konu ile ilgili göstergeler, turist sayısını istenen kullanım seviyesine göre ölçmeyi ve standartlara veya sınıra ne zaman ulaşılacağını göstermeyi amaçlamaktadır (UNWTO, 2004: 192). Diğer bir gösterge olan etkinlik yönetimi ise turizm destinasyonlarında düzenlenen büyük veya küçük çaplı organizasyonların destinasyon üzerindeki etkilerini konu edinir. Buna göre destinasyon için önemli gelir ve tanıtım olanağı sağlayan etkinlikler, yönetimi ve organizasyonu dikkatli planlanmadığı takdirde tahribatlara neden olabilmektedir (Çalık, 2019: 25-26).

Sürdürülebilir Turizmin Ekonomik Göstergeleri

Sürdürülebilir turizmin ekonomik göstergeleri, turizmden kaynaklı ekonomik faydaları yakalayabilmek başlığı altında, turizmin mevsimselliği, sızıntılar, istihdam, turizmin destinasyona ve yerel halka ekonomik katkısı, turizmin yoksulluğu azaltıcı etkisi, turizm işletmelerinin rekabetçi gücü olmak üzere 6 farklı konu açısından değerlendirilmiştir (Çalık, 2019: 26).

- *Turizmin Mevsimselliği*: Turizm faaliyetleri gerek iklimsel koşullar gerekse resmi tatil ve izinler dolayısı ile yılın bazı dönemlerinde artış göstermektedir. Bu sebepler bazen de katılacak olduğumuz turizm faaliyetinin kendi tarihini belirlemesinden kaynaklanır. Ancak her ne sebepten olursa olsun turizmin mevsimsellik özelliği taşıması hem belirli dönemlerde bölgenin kaynaklarına aşırı yüklenildiğini hem de ülke ekonomisi için kısa vadede düşük kar ve yüksek maliyet oluşturduğunu gözler

önüne sermektedir. Bunun yanı sıra atıl kapasitenin varlığı bir yandan kaynakların verimsiz kullanıldığı diğer yandan da işsizliğin oluşmasına zemin hazırladığı şeklinde yorumlanabilir (Günel, 2009: 35). Bu yüzden turizmin belirli zaman aralıklarına yığılmasını önlemek ve bu durumdan kaynaklı sorunları gidermek adına adımlar atılmalıdır. Turizmin mevsimselliğini ölçmede aylık geceleme, sezonluk işlerin yüzdesi, mevsimsellik oranı, tüm yıl açık olan işletmelerin yüzdesi gibi ölçütleri içerir (Guerreiro ve Seguro, 2018: 5).

- *Sızıntılar*: Sızıntılar turizm gelirininki sağlanması noktasında, turistik talebin biçimine, ev sahibi ülkenin turizm ürün ve hizmetleri temin edebilme ve üretme noktasında ki yeteneğine bağlı olarak gelişmektedir. Kullanılan araç- gereç ve yiyecek- içecek, yapı malzemesi vb. ithalatı, yabancı ulaşım araçlarının tercih edilmesi, yabancı kişi veya kuruluşlara ait işletmeler turizmdeki sızıntılara örnek gösterilebilir. Bu nedenle sızıntılar, harcama- gelir süreci içinde bir kayıp olarak bölge ekonomisine katkı sağlamayacaktır (Boz, 2017: 58-59).

- *İstihdam*: İşsizlik hemen her ülke için önemli bir sorun olup, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için turizm, yeni iş olanakları sağladığından büyük önem arz etmektedir. Makineleşme imkânının sınırlı olduğu turizm sektörü, bu yönü ile diğer iş kollarına göre istihdama daha büyük katkı sağlamaktadır (Şit, 2016: 102). İstihdam göstergesi kendi içerisinde eğitim, kalite, yetenek, ciro, mevsimsellik ve ücret düzeyleri olarak alt göstergeler barındırmaktadır. Burada önemli nokta, turizm merkezinin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakların çekiciliği kadar kalifiye elemanın varlığı, mal ve hizmetler için belirlenen ücret düzeylerinin de varış noktasında turizmin sürdürülebilirliği üzerindeki etkisinin anlaşılmasıdır (UNWTO, 2004: 119).

- *Turizmin Doğanın Korunması Bakımından Katkısı*: Turizm hammadde olarak doğadan beslenen bir sektördür. Bu yüzden doğanın korunması turizmin sürdürülebilirliği açısından gereklidir. Turizm yerel halkın ilgisinin azaldığı ve sıradanlaştırdığı alanların tanıtımını yaparak bu alanları bölge ekonomisi için önemli birer unsur haline getirmektedir. Böylelikle doğanın korunması için yerel halkı teşvik ederek çevre bilincinin de oluşmasını, doğanın korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmaları artmasını sağlamaktadır (Karakaş ve Güngör, 2015: 221- 222).

- *Turizmin Yerel Halka ve Destinasyona Yönelik Ekonomik Faydaları*: Bu göstergenin amacı turizm ile yerel ekonomi arasındaki bağımlılığı ortaya koymaktır.

Bağımlılığın yüksek olduğu durumlarda alınacak ekonomik ve çevresel riskler de daha büyük olabilmektedir (Uğurlar, 2017: 132). Turizmin yerel halka ve destinasyona ekonomik katkıları göstergesi, ekonomik faydaları yakalayabilmek, turizm gelirleri, turizmin yerel ekonomiye katkısı, yatırımlar, vergiler ve turizm uydu hesabı olmak üzere alt göstergeler içermektedir. Bu gösterge aynı zamanda sürdürülebilir turizmin temel konuları arasındadır. Bakıldığında turizmin bir destinasyona yeni yatırımlar ve yeni istihdam alanları tanıdığı aşikârdır. Ayrıca kamunun sağlayacağı alt ve üst yapı yatırımlarını da artırabilir. Bu gibi durumlarda toplumun tamamının ekonomik fayda görmesi, ekonomide çarpan etkisi, turizm gelirindeki sızıntılar, turizmden alınan vergilerin kontrolü ve destinasyondaki yabancı kişi veya kurumların etki alanı gibi pek çok sorunun değerlendirilmesi yapılmalıdır (UNWTO, 2004: 128).

- *Turizm ve Yoksulluğu Azaltma:* İnsan gücünün ve emeğinin ön planda olduğu bir sektör olan turizm, sağladığı döviz girdisi, kırsal alanlardaki istihdam olanakları ve yeni gelir fırsatları ile pek çok ülke için lider konumundadır. Ayrıca turizm ülkeler için ekonomik sorunların üstesinden gelmede ve dış ticaret açığının kapatılmasında önemli bir politika olarak görülmektedir. Tüm bunlar turizmin yoksulluk üzerindeki doğrudan veya dolaylı etkilerini gözler önüne sermektedir. Yoksul kesimin ulaşamadığı hizmetleri almasına yardımcı olarak, yeni iş fırsatı yaratır ve hatta yoksul kesimi teşvik ederek girişimcilğe de yönlendirebilir (Demirhan ve Kutluay Tutar, 2019: 151-153).

- *Turizm İşletmelerinin Rekabet Gücü:* Turizm destinasyonlarının sürdürülebilirliği yalnızca sağladığı ekonomik faydalar ile sınırlı değildir. Destinasyonların pazarlarda kendilerine her daim yer bulabilmeleri için gerekli rekabet gücünü ellerinde bulundurmaları gerekmektedir. Özellikle küreselleşen dünyada teknolojik gelişmelerin her geçen gün hızlanması turizm gibi talebin esnek olduğu, üretim ve tüketimin eş zamanlı gerçekleştiği bir sektör için çevre koşullarına hızlı ayak uydurmayı zorunlu hale getirmektedir (Coşar, 2006: 72). Rekabet gücü kendi içerisinde fiyat ve değer, kalite, farklılaşma, uzmanlaşma, canlılık, işbirliği ve uzun vadeli karlılık olmak üzere 7 alt gösterge barındırmaktadır (UNWTO, 2004: 143). Porter (1980)' e göre sürdürülebilir rekabet üstünlüğü üç farklı strateji ile sağlanabilir. Bunlardan ilki, işletmenin rakiplerine göre kalite, hizmet ve ürün çeşitliliğinde ödün vermeksizin giderlerini kısarak mal ve hizmet sunmasını amaçlayan maliyet liderliği stratejisidir. İkinci farklılaşma stratejisi ise isminden de anlaşılacağı üzere mal ve hizmetlerin

hazırlanma, tedarik edilme, sunma dağıtım ve pazarlanma gibi süreçlerinde rakiplerinden farklılaşmasını içerir. Son olarak odaklanma stratejisi de endüstri içerisinde işletmelerin kendisi için daha dar bir alanı hedeflemeleridir. Böylece işletmeler yalnızca belirli bir kesim ya da bölüm için hizmet sunarlar (Çakıcı vd., 2016: 16).

Sürdürülebilir turizm için ele alınan bu konu ve göstergeler içerisinde faydalı olabileceği düşünülerek yapılmış kısa bir listeden de söz etmek mümkündür. Bu liste tabloda bahsi geçen konuların içerdiği göstergelerden oluşmakta olup kendi içerisinde de ölçütler barındırmaktadır. 12 temel göstergenin yer aldığı liste aşağıda Tablo 7’ de de gösterilecektir.

Tablo 7. Sürdürülebilir Turizmde 12 Temel Gösterge

1. Turizmde Yerel Memnuniyet	7.Suyun Varlığı ve Korunması
2. Ev sahibi Toplumlarda Turizmin Etkileri	8. İçme Suyu Kalitesi
3. Turist Memnuniyetinin Sürdürülebilirliği	9. Kanalizasyon ve Atık su Arıtma
4. Turizmin Mevsimselliği	10. Katı Atık Yönetimi
5. Turizmin Toplumlara ve Destinasyonlara Yönelik Ekonomik Faydaları	11. Gelişimin Kontrolü
6. Enerji Yönetimi	12. Kullanım Yoğunluğunun Denetimi

Kaynak: UNWTO, 2004: 244-245

Bunun yanı sıra İngiltere’de, turizmin planlanması ile ilgili yöntem geliştirme çabasında olan İngiltere Kültür, Medya ve Spor Departmanı da sürdürülebilir turizm göstergeleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Ayrıca turist ve yerel halkın tatmini, çevrenin korunması, sanayinin verimliliği vb. konuların dâhil olduğu 27 gösterge geliştirmiş ve bunlar doğrultusunda yol haritaları planlamışlardır (Çalık, 2014: 28).

Sürdürülebilir turizm göstergeleri çalışmasına verilebilecek bir diğer örnek, 2008 yılında kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından olmak üzere 27 farklı organizasyonun Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) liderliğinde toplanarak oluşturdukları settir. Küresel ölçekte kabul edilebilir bir gösterge seti oluşturma çabasıyla ortaya konulan bu çalışma, 4 temel ve 18 alt ölçüt ile 78 göstergeden oluşmaktadır. Gösterge setinde bulunun 4 temel ölçüt; toplumsal refah, doğal ve kültürel çevrenin korunması, yönetim ve izleme ile ürün kalitesi ve turist memnuniyetidir (Aydın, 2019: 53- 54).

Sürdürülebilir turizm için sunulan kriter listeleri genelde ilke olarak tüm bölgeler ve dünyadaki tüm turizm türleri için uygun olmasına rağmen, her kriter için oluşturulacak gösterge kümelerinin özel koşullara göre seçilmesi ve turizmin sürdürülebilirliğinin değerlendirildiği alana göre ayarlanması gerektiği bilinmelidir (ETE ve UNESCO, 2007: 9).

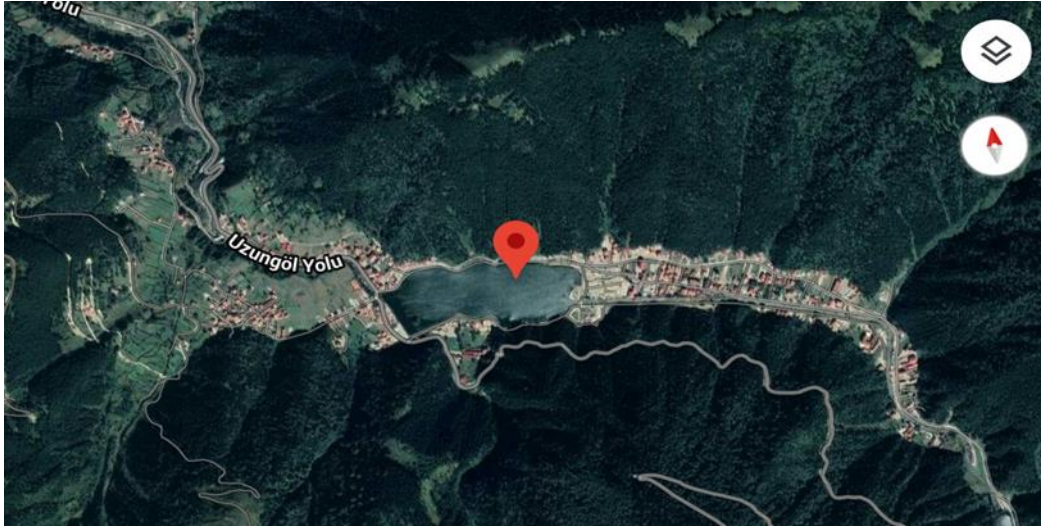
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UZUNGÖL' DE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

3.1. Uzungöl İle İlgili Genel Bilgiler

Uzungöl, Doğu Karadeniz Bölgesi' nde Trabzon ilinin Çaykara ilçesine bağlı bir mahalledir. Ulaşım şehir merkezinden yaklaşık bir buçuk saat sürmektedir. Trabzon' a 99, Çaykara' ya ise 19 km uzaklıkta olan Uzungöl mahallesi, deniz seviyesinden 1090 km yüksekliktedir. Yamaçlardan düşen kayaların Haldizen Deresi' nin önünü kesmesi ile ortaya çıkan göl de “Uzungöl” olarak isimlendirilir (www.tvk.csb.gov.tr).

Şekil 3. Uzungöl Uydu Görüntüsü

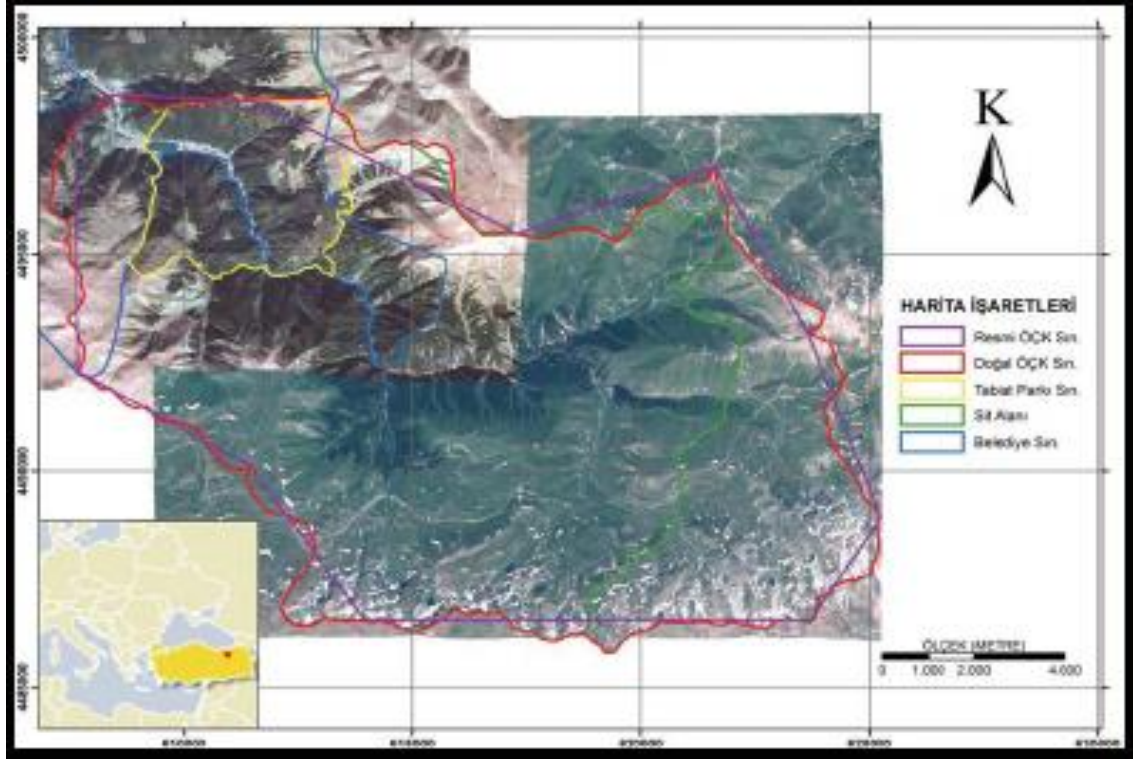
Kaynak: Harita. Google Maps verileri, 2020

Mahallenin de ismini aldığı Uzungöl, Soğanlı dağlarından başlayarak Trabzon-Of ilçesi civarında Karadeniz ile buluşan Solaklı Çayı'nın bir kolu olan Haldizen Deresi'nin sebep olduğu vadi içerisinde bulunur (Akkan vd., 1993: 252). Gölün uzunluğu 740 m, genişliği ise 275 m dolaylarındadır (İnan, 2019: 2).

Osmanlı Devleti dönemlerinde “Saraho” adı ile bilinen Uzungöl' de ilk yerleşim 1650'li yıllara dayanmaktadır. 1876 yılı kayıtlarında 229 haneye sahip “Serah Köyü” olarak bilinmektedir. Uzungöl 1958 yılında Çaykara' ya bağlı bir bucak merkezi

ve ardından 1962 yılında da yine Çaykara ilçesine bağlı bir belediye olarak ilan edilmiştir. Son olarak 12.11.2012 tarihinde 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile Çaykara'ya bağlı bir mahalleye dönüştürülmüştür (İnan, 2019: 2). 1997 yılında 2800 olarak kayda geçen nüfus, 2007 yılında 1600'lere kadar düşmüştür (ÇŞB TVKGM, 2013: 17).

Şekil 4. Uzungöl ÖÇKB Sınırları ve Kapsadığı Alandaki Diğer Statüler

Kaynak: ÇŞB TVKGM, 2013: 10

Uzungöl ve çevresinin sahip olduğu doğal güzellik hiç şüphesiz adının giderek daha da duyulmasına yol açmıştır. Gölün bölgeye kattığı cazibenin çevresel etkenlerle birleşmesi hareketliliği de beraberinde getirmiştir (Akkan vd., 1993: 256). Bundan dolayı 03.10.1989 yılında Uzungöl sınırları içerisinde ve gölün etrafındaki 1.625 ha alan ile beraber Tabiat Parkı ve 5 Mart 1990 tarihinde ise Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir. Ayrıca Uzungöl beldesi ve etrafına ilişkin sit sınırları 1998 yılında belirlenmiş olup, 2004 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak kabul edilmiş ve 2005 yılında da beldedeki 135 yapı korunması gerekli kültür varlığı olarak saptanmıştır (ÇŞB TVKGM, 2013: 13).

Uzungöl ÖÇKB sahası 149.12 km² lik bir alanı kapsamakta olup, 2009 yılına ilişkin nüfusu 2772 olarak kayıtlara geçmiştir (tvk.csb.gov.tr). 2012 TÜİK Adrese

Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre ise nüfus 1557 olarak belirlenmiştir. Ancak özellikle yaz aylarında artan turist akışı ile beraber Uzungöl' de evleri bulunanların da yazı burada geçirmeleri ile nüfusun yoğunlaştığı da görülmektedir (İnkaya, 2019: 2).

3.2. Uzungöl' ün Doğal ve Kültürel Yapısı

Uzungöl mahallesini eşsiz yapan, hiç şüphesiz Soğanlı dağlarının arasında kalan Haldizen vadisindeki Uzungöl' dür. Uzungöl' ün hemen çevresini kaplayan sık ormanlıklarla kaplı yamaçları bölgeye büyük bir estetik değer katmaktadır. Gölün oluştuğu zamanlardaki uzunluğunun 2 km kadar olduğu bilinirken günümüzde bu oranda yarı yarıya bir düşüş olduğu da belirtilmektedir. Tıpkı bunun gibi Uzungöl' ün yerel halk tarafından belirtilen derinliği geçmişte 20- 25 metre dolaylarında iken, bu oranın da yıllar içerisinde 9 metre ve hatta 1999' da yapılan bir ölçüm ile 6 metreye kadar düştüğü görülmüştür (Verap vd., 2002b: 353). Gölün derinliğinin azalmasına neden olan dolma ve sığlaşma sürecinin önüne geçebilmek için de gölün güney kısımlarına baraj göller kurulmuştur (Yalçınalp, 2010: 74).

Uzungöl' ün yağış havzasının çoğunluğunu, yan kolları olarak görülebilecek dereleri besleyen, özellikle sonbahar ve kışın yağın yoğun kar yağışı oluşturmaktadır (Eroğlu, 2017: 71). Yan dereler sayesinde sürekli bir dolaşımın yaşandığı gölde su, berrak, tatlı ve kısmen soğuktur. Özellikle yağışların az olduğu Ekim- Mart ayları arasında göl seviyesinin düşükken, karların erimeye başlaması ile Mart- Temmuz ayları arasında en yüksek seviyelere ulaştığı söylenebilir (İnkaya, 2019: 4).

Uzungöl' ün yine güneyine doğru uzanan Haldizen vadisi de çokça doğal zenginliğe sahiptir. Bölgeye 10 ila 20 km uzaklıkta bulunan tepelerdeki 10 kadar gölde bu doğal zenginliklere verilebilecek örneklerdendir (www.tvk.csb.gov.tr).

Uzungöl' ün topografyasında etkili olduğu düşünülen heyelan olayına nemli havanın zemin hazırladığı düşünülmektedir (Akkan vd., 1993: 254). Uzungöl çanağı ve çevresindeki arazilerin tarım için azlığı ve uyumsuz arazi koşulları ile zor iklim şartları sebebiyle bölgeden göç edenlerin de olduğu bilinmektedir (Eroğlu, 2017: 67).

Uzungöl' de yıl bazında hava sıcaklığı ortalama 8°C derece olarak saptanmış olup, yılın en soğuk günleri şubat ve en sıcak günleri temmuz ayında yaşanmaktadır. Yıllık nem oranı ise %74' lerin altına düşmemektedir. Kar yağışı çoğunlukla ocak- şubat aylarında görülmekte olup, yılın 160 günü boyunca yerde kalmaktadır (Dönmez,

2013: 5) ve yağışlarda ilkbahar aylarında yoğunlaşmaktadır. Ancak yıl boyunca yağışların belli aralıklarla sürekli yaşandığını da belirtmek gerekmektedir. Bu sebeple genel olarak Uzungöl’ de yazların ılık ve sisli, kış aylarında ise soğuk, yağışlı ve nemli olduğu söylenebilir. Ayrıca zaman zaman gölde donmaların meydana geldiğini de söylemek mümkündür. (Verrep vd., 2002a: 236-237).

Bir alanın biyolojik çeşitliliğinin oluşmasında ısı, nem, rüzgâr gibi hava koşulları önemli birer unsurdur. Yukarıda da belirtildiği gibi saptanan iklim koşulları sebebiyle Uzungöl civarında pek çok orman ve bitki çeşidi mevcuttur. Örneğin, yıl boyunca hakim olan nem, gölün sığlaşan noktalarında nemcil bitkilerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır (Verrep vd., 2002b: 357).

Terzioğlu (1998) tarafından yapılan çalışmada bölgede 157 alttür, 96 varyete olmak üzere 453 cinse ait 1024 adet takson saptanmıştır. Ancak çalışmanın Uzungöl ile beraber 2500 m ve hatta daha yükseklerdeki krater gölleri de kapsadığını belirtmek gerekmektedir.

Uzungöl ÖÇKB kapsamında yapılan çalışmaya göre ise; 125 alttür, 68 varyete olmak üzere 311 cinse ait 658 takson kaydedilmiştir. Saptanan bu bitki taksonlarının 41’i ise endemik türdür. Doğal türler dışında ekimi yapılan bitkiler; mısır, lahana, fasulye, salatalık, patates gibi daha çok günlük ihtiyaca yönelik bitkilerdir. Ancak artan göç ile beraber tarım yapılan arazilerin azaldığı da ayrıca belirtilmelidir (ÇŞB TVKGM, 2013: 24).

Uzungöl’ ün çevresinin kaplı olduğu ladin ağaçları ise, bölgenin bitki örtüsünün ana unsurudur. Uzungöl’ ü besleyen pek çok derenin varlığı nedeniyle sulak alanlarının fazla olması ve yükselti ile beraber nemli havanın da varlığı bir araya gelince nemli hava vejetasyonu kaçınılmazdır (Terzioğlu, 2007’ *den aktaran* İnkaya, 2019: 81).

Uzungöl ÖÇK Bölgesi, Kafkasya Ekolojik Bölgesi veya Kafkasya Sıcak Noktası’ nın Küçük Kafkaslar olarak adlandırılan sınırları içerisinde olup, bu açıdan yaban hayvan çeşitliliği açısından büyük öneme sahiptir. Örneğin, ülkemizde tespit edilen 460’ ın üzerindeki kuş türünün 250 adetinin bu bölgede barındığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu bölgede barındığı tespit edilen dağ horozu ve ur keklik türlerinin endemik tür olduğunu da belirtmek gerekir. Kuşların bazıları tüm yılı bu bölgede geçirirken bazıları sadece kuluçka dönemlerinde ya da kış aylarında bölgede

kalmaktadır. Diğerleri ise bölge üzerinden transit göç etmektedirler (ÇŞB TVKGM, 2013: 29).

Bölgede tespit edilen ayı, vaşak, yaban domuzu, karaca, tilki, dağ keçisi, kurt, sansar gibi 59 memeli yaban hayvan vardır. Diğer taraftan bölgedeki turizm faaliyetlerinin temeli olan alabalık varlığına da değinmek gerekmektedir. Uzungöl ve kaynaklarında saptanan alabalıklar, gölün nispeten soğuk, tatlı ve berrak ortamı ile yetiştirilmesi kolay olan canlılar olmuştur (Yazıcı ve Cin, 1997: 62).

Doğu Karadeniz Bölgesi' ne has olan dik ve ormanlarla kaplı dağlar, Uzungöl' de de yamaçlara doğru yerleşimi engellemiştir. Bu yüzden arazinin en uygun yerine yapılması planlanan evler aynı zamanda gün ışığından da en iyi şekilde faydalanabilecek şekilde konumlandırılmıştır. Evler arasındaki uzak mesafelerde yine Karadeniz Bölgesi'ne özgü dağınık yerleşimin etkisine rastlanmaktadır (Akbaş, 2015: 40). Diğer taraftan arazinin elverişsiz olmasından dolayı yapılaşmanın çoğunlukla vadide yoğunlaştığı görülmektedir (Atasoy, 2010: 324).

Uzungöl' de bulunan konutların biçimi hem yörede benimsenen geçim kaynağından hem de bölgede zamanıyla ikamet eden Rum halkının tercihlerinden izler barındırmaktadır. Özellikle tarıma uygun olmayan arazi yapısı nedeniyle hayvancılığa yönelen halk, evlerini de buna göre tasarlamıştır (ÇŞB TVKGM, 2013: 25- 26).

Bölgenin arazi yapısının bozuk olmasından dolayı yerleşimin yoğun olduğu yerlerde binaların genel özellikleri; çoğunlukla iki veya üç kattan oluşması, evlerin en alt katında bulunan ahır bölümlerinin taştan, üst kattaki konut bölümünün ise ahşaptan olması ve balkonlarının hem oturma hem de mısır ve ot gibi ürünlerin asıldığı (ÇŞB Bakanlığı TVKGM, 2013: 67) yerler olarak tasarlanmasıdır.

1970' li yıllardan itibaren evlerin ormanlık alanların hemen kenarına inşa edilmeye başlandığı görülmüştür. Bunda gölden kaynaklanan heyelan ve sel tehditlerinin payı büyüktür. Yıllar içerisinde eski evlerin restore edilerek turizme hizmet amaçlı işletmelere dönüştürüldüğü de gözlemlenmiştir. Ayrıca eskiye oranla yapılan binaların metrekareleri daha küçüktür (Atasoy, 2010: 326).

Uzungöl yöresi ile ilgili belirtilmesi gereken bir noktada içerisinde Türkçe, Arapça, Farsça ve Rumca kelimeler barındırılan Romeika dilinin konuşulduğudur (Akbaş, 2015: 41). Bölgede yaşayan Rum halk ile devlet tarafından yerleştirilen

Türklerin beraber geçirdikleri yılların ardından, Türklerin Rumcaı benimsedikleri bilinmektedir (www.uzungol.org, 2007).

3.3. Uzungöl' ün Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Uzungöl bölgesinde nüfus, özellikle 1990' lı yıllara kadar düşüşte seyretilmiştir. Bunda hiç şüphesiz geçim kaynaklarının yetersiz olması büyük etkindir. Ayrıca kış aylarının zorlayıcı koşulları nedeniyle köyler sonbaharın ardından boşaltılır ve il veya ilçe merkezlerine yerleşilirdi. Yaz başlarında ise yaylacılık faaliyetleri için tekrar bölgeye dönülürdü (Yeşilyurt, 2002: 25).

Kadın ve erkek nüfusunun hemen hemen aynı seviyelerde seyrettiği ve ataerkil aile yapısının hâkim olduğu görülmektedir. Geçmişte 3 kuşağın bir arada yaşadığı bilinirken, günümüze baktığımızda gençlerin iş olanaklarının kısıtlılığından dolayı kentlere göç ettiği ve evlenen bireylerin de ayrı eve geçtikleri belirtilmektedir. Uzungöl' de ilköğretim eğitimi için bir okul bulunmakta olup, lise eğitimi için çoğunlukla ilçe tercih edilmektedir. Bölgede artan ilgi ile ihtiyacı karşılayabilmek adına sağlık ocağı da açılmıştır (Eroğlu, 2017: 74- 75).

Daha öncede belirtildiği üzere Uzungöl yöresinin arazi koşullarının sınırlı miktarda tarıma olanak verdiği görülmektedir. Yapılan tarımsal faaliyetler çoğunlukla ailelerin kendi ihtiyaçlarını giderebilmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle tarımla geçinenlerin sayısının az olduğu gözlemlenmiştir. En çok ekilen ürünler ise yonca, lahana, fasulye, mısır ve patatestir. Hayvancılıkla uğraşanların sayısı da günümüzde azalmasına rağmen özellikle geçmiş yıllarda önemli bir geçim kaynağı idi. Bu nedenle yaylacılık faaliyetlerine de rastlamak mümkündür. Ayrıca bölgede sınırlı miktarda arıcılıkla uğraşanlar da vardır. Bölgenin tanınması için önemli olan alabalık üretim faaliyetleri ise günümüzde birkaç tesisle sınırlı olmasına karşın, bölgenin büyüklüğü ve yürütülen faaliyetler açısından önem taşımaktadır (ÇŞB TVKGM, 2013: 67- 68).

Uzungöl' de 1990'lı yıllarda başlatılan yol çalışmalarının bitirilmesi ile beraber bölgeye olan talep de artmaya başlamıştır. Bununla birlikte yerel halk için de yeni bir ekonomik gelir fırsatı doğmuştur. Özel mülkiyet sahipleri arazilerinde turizme hizmet etmek için yapılaşma yoluna giderken, kimileri de mevcut konutlarını turizm tesislerine dönüştürmüştür. Kısa bir zaman diliminde gerçekleşen bu büyük değişimler ile beraber pek çok sorun da göze çarpmıştır (Atasoy, 2010: 326- 327).

3.4. Uzungöl ve Sürdürülebilir Turizm

Uzungöl ve çevresindeki yamaçları kaplayan ladin, kayın ve karaçamdan oluşan orman örtüsü, ortaya koyduğu manzara ile önemli bir turizm potansiyelidir. Turizm faaliyetleri ile beraberinde bölgede ki tesis sayısı da artmıştır. 1990' lı yılların başında 50 yatak kapasiteli bir motel, bir alabalık üretme çiftliği ve lokanta ile turistik eşyaların satıldığı tesis dikkat çekmektedir. Bu tesis yapılacak olan yeni yatırımlara da örnek olmuştur. (Akkan vd., 1993: 256). Bu noktada Uzungöl için önemli bir girişimci olan Dursun Ali İnan' dan da söz etmek gerekmektedir. 1974 yılında gurbetten memleketi Uzungöl' e dönen İnan, öncelikle alabalık üreticiliğine başlamış ve 1975 yılında küçük bir lokanta açarak hizmet vermeye devam etmiştir. Kısa sürede namı duyulduktan sonra gelen misafirler için konaklama imkânı sunabilmek amacıyla iki bungalov yaptırmış ve 1985' te ise 52 yatak kapasiteli 10 adet bungalova sahip bir işletme kurmuştur. Böylece atılan ilk adımdan sonra Uzungöl' e olan taleple beraber bölge halkının da turizm yatırımları artmıştır. Turizmin Uzungöl için ekonomik fayda sağladığı ve iş olanakları sunduğu aşikârdır. Bölge halkının çoğunluğu turizmin bölgenin gelişmesinde büyük katkı sağladığı görüşündedir (ÇŞB TVKGM, 2013: 68). Bundan dolayı bölgenin sahip olduğu doğal kaynakların varlığının, gerekli altyapı iyileştirmeleri ile turizm potansiyelini destekleyici özellikte olması durumunda bölgeden dışarıya gerçekleşen göç oranını da düşürmek mümkündür (Yazıcı ve Cin, 1997: 69).

Aşağıdaki tablo incelendiğinde Uzungöl' e giriş yapan ve Uzungöl' den ayrılan araç sayısının güncel verileri görülmektedir. Buna göre Uzungöl' ün Trabzon ili için turizm açısından değeri daha net ifade edilebilir. Ayrıca verilen rakamların araç sayısı baz alınarak oluşturulduğu ve araç sayısının kişi sayısı ile doğrudan ilişkilendirilmemesi gerektiğinden ziyaretçi sayısının daha geniş boyutlu olduğu kanaatine varılabilir.

Tablo 8. Uzungöl Turizm Amaçlı Plaka Tanıma Sistemi Verileri

İlçe	Mevki	Yön	61 plakalı Araçlar	Diğer Plakalı Araçlar	Yabancı Plakalı Araçlar	Toplam Geçiş Sayısı
Çaykara	Uzungöl-Çaykara Yönü	Giriş	469.953	535.324	62.917	1.068.194
	Çaykara- Uzungöl Yönü	Çıkış	471.813	535.273	62.181	1.069.267

Kaynak: Trabzon İKTM verileri, 2019

Uzungöl' ü ziyarette gelen turistler çoğunlukla ilkbahar sonu ile yaz başını tercih etmektedirler ve sezon ekim aylarına kadar sürmektedir. Bu durumdan dolayı talebin yoğunlaştığı dönem 4-5 ay ile sınırlıdır. Ancak bu kısa süre bile pek çok değişikliğin meydana gelmesine neden olmuştur.

Günümüzde baktığımızda Uzungöl' de faaliyet gösteren konaklama tesisi apart ve rezidans olarak kullanılan işletmeler dışında 140, yatak kapasitesi ise 6.055 olarak belirtilmektedir (Trabzon İKTM verileri, 2019). Ancak Uzungöl' e yapılan ziyaretlerle görülmektedir ki bölgede belirtilen rakamın üzerinde hizmet veren konaklama tesisi bulunmaktadır. Buna göre yatak kapasitesinin 8-10 bin civarında olduğu düşünülmektedir (İnkaya, 2019: 128).

1980' li yıllardan itibaren turizm faaliyetlerinin Uzungöl' de başlaması ve giderek artması ile beraber arazi kullanımında değişiklikler yaşanmıştır. 2004 yılında Uzungöl, ÖÇKB olarak kabul edilene dek, bölgede inşa edilen tesis ve evlerin sayısı artmış ve kaçak yapılaşma meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak yapılan yeni yapılara ulaşımın sağlanabilmesi için yol çalışmaları da hız kazanmıştır. Bölge halkı göz havzası içerisinde bulunan arazilerini turizme hizmet etmek için yeni yapılara dönüştürürken, göl havzasındaki yapılaşma da %125 oranında artmıştır. Bunun yanı sıra ilave yapılan binalar yörenin geleneksel mimarisinden uzaklaşarak beton yapılara dönüşmüştür. Ardından yerel mimariye benzetebilmek adına binaların dışına ahşap kaplama yapma yoluna gidilmiştir. Diğer taraftan yeni yapılan evlerin imar planına yakalanmaması için eski evlerin yerine daha geniş tabanlı ve 3-3.5 katlı evler yapılmıştır. Bunun nedeni ise Uzungöl ve çevresindeki bazı alanların Doğal Sit Alanı olarak kabul edilmesidir. Tüm bunlar neticesinde Uzungöl' de rant artışı nedeniyle yerel mimariden, geleneksel bina anlayışından uzak, günlük çıkarlara hizmet eden bir anlayış ile yapılan faaliyetler görüntü kirliliğine, çevresel tahribata neden olmakta (Atasoy, 2010: 325- 326) ve turizmin geleceğini de tehlikeye sokmaktadır.

Uzungöl' ün çevresinde bulunan konaklama, yeme-içme ve hediyelik eşya dükkânı gibi turizm tesislerinin, yerel halk yerleşimlerinin ve alabalık üretim çiftliklerinin atık sularının göle boşaltılması da ayrıca önem arz eden bir konudur. Bunun için yetkili belediyenin gereken kanalizasyon tesisini kurarak bahsi geçilen atık suların göle girişini engelleyerek, göl çıkışındaki dereye ulaştırılması gerekmektedir.

Ülkemiz için önemli bir turizm merkezi olan Uzungöl' ün mevcut göl, altyapı, çevresel ve mimari sorunları giderilerek, gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmalıdır (Verrep vd., 2002b:357).

Bölgenin turizm amaçlı ihtiyaçlarının belirlenmesinin sonrasında turizm faaliyetleri düzenleyecek, etkinliğini sağlayacak önlemler almak adına zaman zaman imar çalışmaları yürütülmüştür (Yeşilyurt, 2002: 31). Ancak ne yazık ki hiçbiri yürürlüğe koyulamamıştır (İnan, 2019: 7). Son olarak 2019 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Uzungöl 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı teklifi 01.11.2019 tarihinde onaylanmıştır. Daha sonrasında yapılan itirazlarla Uzungöl Askı İtirazlarının Değerlendirilmesine İlişkin Koruma Amaçlı İmar Planı Değişikliği bakanlık tarafından onaylanmış olup, süreç devam etmektedir (www.tvk.csb.gov.tr, 2019).

Uzungöl' ün özellikle son yıllarda tanınırlığının artması ile birlikte daha fazla yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilmesi çarpık ve plansız yapılaşmasıyla gündeme geldiğini daha önce paylaşmıştık. Bu durumun zamanla medyada da yer alması ile birlikte geçtiğimiz yıl kaçak yapıların yıkımı ile ilgili çalışmaların yapıldığı ve buna göre saptanan imar barışına uygun olmayan 65 yapının 48' inin tamamen, 17'sinin ise kat eksilmesi şeklinde yıkımına karar verilmiştir. 2019 yılının sonunda ise bu yıkımlara başlandığı ve 14 yapının yıkımının tamamlandığı duyurulmuştur (www.aa.com.tr, 2019)

Yukarıda belirtilen Uzungöl' deki turizmin gelişme süreci, günümüzde istenilmeyecek bir noktaya gelindiğini göstermektedir. Uzungöl' ün yaşadığı bu değişimlerde turizmde taleplerin değişmesi, kıyı kesimlere olan ilginin zamanla dağ ve yaylalara kayması, insanların doğa ile daha fazla vakit geçirme ve daha sakin mekânları tercih etmesinin de büyük etkisi vardır. Bölgede yürütülen turizm faaliyetleri, bölge için önemli birer doğal değer olan başta Uzungöl olmak üzere, pek çok bitki ve hayvanı tehlikeye sokmaktadır. Kaçak yapılaşmanın artması, gerekli altyapının sağlanamamış olması, yerel halkın ekonomik fayda sağlamak amacıyla bilinçsiz başlattıkları hareket turizmi de hiç şüphesiz tehdit etmektedir. Turizmin bölgenin tanınırlığı, oluşturduğu iş olanakları ve hizmetlere erişimde sağladığı kolaylıklar düşünüldüğünde hiç şüphesiz sürekliliği de önem kazanacaktır. Ancak bölgenin turizme açılmasından itibaren geçen 30-40 yıl içerisinde ki büyük değişimi endişe uyandıracak boyutlara gelmiştir.

Uzungöl bünyesinde barındırdığı birden fazla statüden dolayı çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının söz hakkına sahip olduğu bir bölgedir. Nitekim bu durum Uzungöl’ de kesin kararların alınmasında büyük bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca bölgede turizm faaliyetlerinin kısa bir zaman öncesinde başladığı ve bunun için planlı bir yönetim ve nitelikli işgücü yetersizliğinden kaynaklı sorunlar da göze çarpmaktadır. Bölge halkı için turizm bir fırsat olarak görülerek aceleci davranılmış ve kar amacı önde tutulmuştur. Tüm bunlar da bölgede turizmin sürekliliğini tehlikeye sokmaktadır. Turizmin 12 aya yayılamaması da Uzungöl için ayrıca sorun arz etmektedir. Yaz ayları ile sınırlı kalan turizm sezonu, bölgede taşıma kapasitesinin aşılmasına ve doğal kaynaklara aşırı yüklenilmesine neden olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. UZUNGÖL BÖLGESİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GELİŞİMİ: SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA NİTEL BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Uzungöl, sahip olduğu turizm potansiyeli ile yıllar içerisinde pek çok turiste ev sahipliği yapmıştır. Turizm talebinin zaman içerisinde artması da Uzungöl’ de bazı değişikliklerin meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu araştırma ile Uzungöl’ de var olan turizm faaliyetlerinin durumunun saptanması amaçlanmaktadır. Bu araştırmada Uzungöl’ deki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel ve çevresel göstergeleri bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra turizm paydaşlarından olan yerel halk, turizm işletmecileri, sivil toplum örgütü üyeleri, akademisyenler ve kamu yetkililerinin görüşleri alınarak, bölgede sürdürülebilir turizm gelişimine engel olan veya engel olabilecek problemler ile bu kapsamda çözüm ve önerilerin tespit edilmesi de diğer amaçlardandır. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği alanda yaratacağı etki göz önünde bulundurularak, yarattığı ekonomik fırsatlar ve sosyo-kültürel farklılıklar açıklanacak, doğal kaynaklar için risk unsuru oluşturup oluşturmayacağı saptanmaya çalışılacak ve bölgedeki turizm endüstrisinin geleceği için öngörülerde bulunulacaktır.

4.2. Araştırmanın Önemi

Uzungöl’ deki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizm göstergeleri kapsamında değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Turizmin kısa zaman içerisinde büyük bir gelişme gösterdiği Uzungöl’ de, sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda alınacak kararlar ve yapılacak planlamalar hiç şüphesiz bölgenin turizm değerlerinin korunmasını, yerel halkın hak ettiği payı elde etmesini ve buna bağlı olarak bölgenin de kalkınmasını doğrudan etkileyecektir. Yetkili kamu görevlilerinin, uzmanların, bölge

halkının vb. ortak fikir ve görüşlerinin alındığı bu çalışma, tüm paydaşların sorumluluklarını, yerine getirilmesi gereken görevleri ve öncelikleri içermektedir.

Literatür incelendiğinde, sürdürülebilirlik tartışmalarının 1970' li yıllarda çevreci yaklaşımlar ile beraber tartışılmaya başlandığını ve zaman içerisinde de bu tartışmaların artarak devam ettiğini görmekteyiz. Sürdürülebilir turizm gelişiminin sağlanması ve saptanmasını amacıyla geliştirilen çeşitli ölçüt ve göstergeler de bu durumun önemini göstermektedir. Ülkemizde sürdürülebilir turizm göstergeleri kullanılarak değerlendirilmesi yapılan bazı alanlara rastlamak mümkündür. Ancak Uzungöl' deki sürdürülebilir turizm gelişimini sürdürülebilirlik göstergeleri bağlamında araştıran daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan yapılan bu çalışmanın ilk olacak olması da önem arz etmektedir.

4.3.Araştırmanın Yöntemi

Evren ve Örneklem

Araştırmada elde edilecek verilerin geçerliliği için evren ve örneklem seçimi oldukça önemlidir. Araştırmanın evrenini temsil edebilmesi adına seçilen örneklem grubunun konu ile ilgili gereken bilgi ve donanımına sahip olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir (Koç Başaran, 2017: 489). Bu nedenle örneklem grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi olarak maksimum çeşitlilik örnekleme seçilmiştir. Olasılık temelli olmayan bir örnekleme metodu olan amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına uygun olarak birikim ve donanım açısından zengin olan durumların saptanarak derinlemesine araştırılmasını sağlamaktadır (Koç Başaran, 2017: 490).

Patton (2014)' un ortaya koyduğu amaçlı örneklem stratejilerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme ise bazı değişiklikleri içerisinde bulunduran temel temaları bulup tanımlamayı hedeflemektedir (Patton, 2014'ten aktaran Koç Başaran, 2017: 490-491).

Amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesinin kullanıldığı bu çalışmanın evrenini Trabzon ilinin Çaykara ilçesine bağlı olan ve günümüzde mahalle statüsünde yer alan Uzungöl oluşturmaktadır. Araştırma sahası olarak seçilen Uzungöl aynı zamanda mahalleye de adını veren gölün yeşil ile buluşmasından kaynaklı görenleri etkilemektedir. Bu durum zaman içerisinde büyük bir ilgiye dönüşmüş ve Uzungöl şehir için önemli bir turizm merkezi haline gelmiştir.

Uzungöl’ de bulunan ve turizm hizmeti sağlayan işletmeler, sivil toplum kuruluşları, Uzungöl’ ün yerel halkı ve Uzungöl ile ilgili planlama ve yönetim konusunda yetkili yerel yöneticiler ile yine Uzungöl’ de araştırma yapmış akademisyen ve uzmanlar da araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırma sahasının Uzungöl olarak seçilmesinin sebebi, Uzungöl’ e zaman içerisinde artan ilginin bir sonucu olarak bölgenin önemli bir destinasyon haline gelmesi ve bundan kaynaklı olarak bölgede sürdürülebilirliğin gerekliliğine dikkat çekmektir.

Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Araştırma kapsamında Uzungöl’ ün sürdürülebilir turizm gelişimini sürdürülebilir turizm göstergeleri bağlamında detaylı olarak ele alabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Strauss ve Corbin (1990)’a göre nitel araştırma yöntemi, insanların yaşam şekillerini ve öykülerini, hareketlerini, toplumsal yapıyı ve örgüt yapılarını kavramaya yönelik bilgi üretme süreçlerindendir (Strauss ve Corbin 1990’ dan aktaran Özdemir, 2010: 325). Burada amaç, insanların içinde bulundukları toplumsal hayatı değerlendirme biçimlerini öğrenmektir. Genellikle nitel araştırma; “Ne? Nasıl? Niçin?” sorularının cevapları ile ilgilenir (Bedir Erişti vd., 2013: 9). Nitel araştırmalarda derin bir kavrayışa ulaşma gayreti söz konusudur. Bu nedenle gerekli görüldüğünde araştırmacı ilave sorularla hakikati arar ve katılımcının kişisel bakış açısına önem verir (Karataş, 2015: 63).

Nitel araştırmalarda 3 tür veri toplama tekniği vardır. Bunlar; gözlem, görüşme ve doküman analizidir. Yapılan bu araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği kullanılarak olaylar katılımcının gözüyle değerlendirilir ve anlamlandırılmaya çalışılır (Türnüklü, 2000:545).

Görüşme tekniğinin de 3 farklı veri toplama aracı bulunmaktadır. Yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış görüşmeden araştırmamız için uygun olanı yarı yapılandırılmış görüşme olmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı, sormayı planladığı soruları görüşme öncesinde oluşturur ve böylece görüşmeye hazırlıklı hale gelir. Ayrıca görüşme esnasında hazırladığı soruların dışında benzer veya alt sorularla görüşmeyi etkileyebilir ve konuyu detaylandırabilir (Türnüklü, 2000: 547).

Araştırma için oluşturulan görüşme formu iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, paydaş türü gibi

demografik özelliklerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Uzungöl’ de sürdürülebilir turizm gelişiminin paydaş görüşü ile değerlendirilmesine yönelik 15 adet açık uçlu soru bulunmaktadır. Açık uçlu soruların oluşturulmasında yapılan literatür araştırması sonucunda Mearns (2011), Lyon vd. (2017) ve T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ na ait “Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı (2013-2017)” den yararlanılmış ve bölgeye uygunluğu açısından değerlendirilerek yeniden oluşturulmuştur.

Evren ve örneklemin belirlenmesi ve veri toplama aracının seçilmesinin ardından görüşmelerin yapılabilmesi amacıyla 19 Eylül-2 Ekim 2019 tarihleri arasında Çaykara ve Uzungöl’ e ziyaretler yapılmış ve bölgede turizm faaliyeti gösteren turizm işletmecileri, yerel halk ve yerel yöneticilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ardından yine bölge için karar mercilerinden olan ve Trabzon il merkezinde bulunan çeşitli kamu kurum ve kuruluşu yetkilileri ve bölge ile ilgili bilgili ve araştırmalarda bulunan akademisyenlerle de gerek randevu alınarak gerekse doğrudan iletişime geçilerek görüşme talebinde bulunulmuştur.

Araştırmanın örneklem grubunun birçok paydaş türünü barındırması ve randevu için tarih belirlenmesinden kaynaklı yaşanan zorluklar neticesinde görüşmeler 2020 yılının ocak ayı itibariyle ancak son bulmuştur. Görüşme talebine olumlu yanıt veren katılımcılar ile yüz yüze yapılan görüşmeler 10 dakika ile 90 dakika arasında sürmüş ve görüşmeler, katılımcıların izni ile araştırmacı tarafından ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ses kaydının alınmasına müsaade etmeyen katılımcıların olması durumunda ise görüşmeler araştırmacı tarafından not alınarak tamamlanmıştır.

Veri Analizi

Araştırma kapsamında görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016) betimsel analizde, katılımcıların görüş ve tecrübelerinin detaylı olarak aktarılması gerektiğini, yer yer doğrudan alıntılar yapılabileceğini ve bunun araştırmanın sonucunda elde edilen sonuçların geçerliliği ve kabul edilebilirliği için önemli bir gösterge olduğunu belirtmektedir (Şengül ve Bayhan, 2018: 494).

Görüşmelerde tutulan ses kayıtları görüşmenin ardından metin haline dökülerek deşifre edilmiştir. Deşifrelerin tamamlanması ile birlikte metinlerin temalara ayrılması işlemi gerçekleştirilmiştir. Buna göre elde edilen veriler katılımcının bilgi birikimi,

tecrübesi, araştırmanın amacı doğrultusunda çeşitli temalarla kategorize edilmiştir. Böylece 2 üst tema ve 12 alt tema oluşturulmuştur. Bunlara ait detaylı bilgi ise ilerleyen bölümlerde belirtilecektir.

4.4. Araştırmanın Bulguları

4.4.1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve paydaş türü gibi tanımlayıcı demografik özelliklerine yer verilecektir. Tablo 9’ da bu bilgiler yer almaktadır.

Tablo 9. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Katılımcı Sıra No	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Paydaş türü
K1	24	Erkek	Lisans	Yerel Halk
K2	32	Erkek	Lise	Yerel Halk
K3	39	Erkek	Lisans	İşletmeci
K4	46	Erkek	İlkokul	Yerel Halk/İşletmeci
K5	28	Erkek	Lise	Yerel Halk
K6	20	Erkek	Lise	Yerel Halk
K7	22	Erkek	Lisans	Yerel Halk/ İşletmeci
K8	53	Erkek	Lise	İşletmeci/ STK
K9	40	Erkek	Ortaokul	İşletmeci
K10	25	Erkek	Lisans	İşletmeci
K11	28	Erkek	Lisans	İşletmeci
K12	53	Erkek	Lisans	İşletmeci
K13	-	Erkek	İlkokul	Yerel Halk/İşletmeci
K14	38	Erkek	Lisans	Yerel Halk/ İşletmeci
K15	23	Erkek	Lisans	Yerel Halk/İşletmeci
K16	52	Erkek	Lisans	Yerel Yönetici
K17	45	Erkek	Lisansüstü	Yerel Yönetici
K18	-	Erkek	Lisans	Kamu Yetkilisi
K19	-	Erkek	Lisans	Kamu Yetkilisi
K20	-	Kadın	Lisans	Kamu Yetkilisi
K21	-	Erkek	Lisans	Kamu Yetkilisi
K22	-	Erkek	Lisans	Kamu Yetkilisi
K23	45	Erkek	Lisansüstü	Yerel Halk
K24	40	Erkek	Lisansüstü	Akademisyen
K25	43	Erkek	Lisansüstü	Akademisyen
K26	43	Erkek	Lise	STK
K27	-	Erkek	Lisansüstü	Akademisyen/ STK
K28	-	Erkek	Lisansüstü	Akademisyen
K29	-	Erkek	Lisansüstü	Akademisyen/ STK
K30	-	Erkek	Lisansüstü	Akademisyen

Tablo 9’ da da görüldüğü üzere araştırma 30 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar K1, K2, K3,.....,K30 olarak kodlanarak sıralanmıştır. Katılımcıların yaşları belirtildiği kadarı ile 20 ile 53 yaş arasında değişmektedir. Çoğunluğunu erkek katılımcıların oluşturduğu araştırmada bir kadın katılımcı bulunmaktadır. Eğitim

durumları ilkokuldan lisansüstüne kadar değişiklik göstermektedir. Uzungöl' ün sürdürülebilir turizm gelişimini sürdürülebilir turizm göstergeleri bağlamında değerlendirmeleri alınan katılımcılar, bölge için önemli rol oynayan paydaşlardan oluşmaktadır. Bu kapsamda 30 katılımcının 10'u bölgede doğup büyüyen ve orada ikamet eden kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca yerel halktan görüşülen 5 kişi aynı zamanda Uzungöl' de faaliyet gösteren turizm işletmelerinin de sahiplerindendir. Bunun dışında araştırma kapsamında yönetim mekanizmasında aktif rol oynayan 2 önemli yerel yönetici ve 5 kamu yetkilisinin de görüşleri alınmıştır. Ayrıca Tablo 9 da belirtildiği gibi STK ve akademisyenlerde görüşmelere dâhil edilmiştir.

4.4.2. Araştırmanın Temaları ve Alt Kategorilerine İlişkin Bulgular

Araştırmada elde edilen veriler, Uzungöl' ün sürdürülebilir turizm gelişiminin sürdürülebilir turizm göstergeleri bağlamında değerlendirilmesi ile ilgili 2 tema altında toplanmıştır. Temalar da içerilerinde toplamda 12 alt kategori barındırmaktadır.

Tablo 10. Araştırmada Kullanılan Tema ve Alt Kategoriler

Uzungöl' de Sürdürülebilir Turizmin Sosyo- Kültürel Göstergelerine İlişkin Görüşler (Üst Tema)	
1. Turizmde Memnuniyet Düzeyi	(Alt Kategori)
2. Turizm ve Hizmetlere Erişim	(Alt Kategori)
3. Turizm ve Sosyal Endişe Düzeyi	(Alt Kategori)
4. Turizm ve Adil Paylaşım	(Alt Kategori)
5. Turizm ve Geçim Kaynaklarındaki Değişimler	(Alt Kategori)
Uzungöl' de Sürdürülebilir Turizmin Çevresel Göstergelerine İlişkin Görüşler (Üst Tema)	
1. Turizm ve Bitki ve Hayvan Türlerindeki Tahribat Boyutu	(Alt Kategori)
2. Turizm ve Doğal Kaynaklardaki Tahribat Boyutu	(Alt Kategori)
3. Turizm ve İçme Suyu kalitesi	(Alt Kategori)
4. Turizm ve Mimari Değişim	(Alt Kategori)
5. Turizm ve Çevre Bilinci ile Hassasiyeti	(Alt Kategori)
6. Katı Atık Yönetimi	(Alt Kategori)
7. Turizm Paydaşlarının Sorumlulukları	(Alt Kategori)

Araştırma kapsamında sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel ve çevresel göstergeleri ele alınmıştır. Sürdürülebilir turizmin pek çok göstergeden oluşması ve araştırma içerisinde bütününe yer vermenin zorluğu nedeni ile ekonomik göstergeler dâhil edilmemiştir. Bu durumun bir diğer sebebi de özellikle Uzungöl' ün son yıllarda yaşadığı çevresel ve sosyo-kültürel değişim ile adından oldukça fazla söz ettirmesi olarak görülebilir.

Araştırmanın bundan sonraki kısmında katılımcılardan elde edilen veriler Tablo 10' da yer alan alt kategoriler doğrultusunda paylaşılacaktır. Zaman zaman katılımcıların görüşleri doğrulan aktarılacaktır.

Uzungöl' de Sürdürülebilir Turizmin Sosyo- Kültürel Göstergelerine İlişkin Görüşler (Üst Tema)

Alt Kategori 1: Turizmde Memnuniyet Düzeyine İlişkin Bulgular

Uzungöl' de turizmden duyulan memnuniyet düzeyini saptamak amacıyla katılımcılara iki farklı soru yöneltilmiştir. Öncelikle ilk soru olarak; *‘Bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetlerinden memnun musunuz? Eğer varsa olumlu ve olumsuz yönlerini, kazandıran ve kaybettiren yanlarını belirtir misiniz?’* soruları yöneltilmiştir.

Katılımcılar Uzungöl' de gerçekleşen turizm faaliyetlerinden sağladıkları ekonomik faydalar gerekçesi ile memnun olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle bölgenin tarıma elverişli olmayan toprak yapısı ve zor arazi koşulları nedeniyle önemli bir geçim kaynağı haline gelen turizmin, yerel halkın refah düzeyinin artmasında da oldukça etkili olduğu görülmektedir. Hem turizm alanında girişimde bulunan yerel halkın sağladığı ekonomik fayda, hem de bölgeye yapılan turizm yatırımlarının oluşturduğu iş olanakları Uzungöl' deki turizm paydaşlarını memnun etmektedir. Buna ilişkin birkaç katılımcının görüşüne aşağıda yer verilecektir.

K10: *‘‘Memnunum aslında. Bölgeye çokça faydası var. Çünkü gelen Arap turistler turla grup halinde gelmiyorlar. Sadece aile olarak geldikleri için buraya getirileri çok. Bu yüzden hem esnaf hem de otel sektörü çok fazla yararlanıyor.’’*

K11: *‘‘Uzungöl’ deki turizm faaliyetlerinin genelinden memnunuz. Burada bir turizm hareketliliğinin olması bizim hoşumuza gidiyor. Baktığınızda herkes hak ettiğinden daha fazlasını kazanıyor. Bu yüzden ekonomik olarak evet memnunuz.’’*

K15: *“Aslında memnunluk var. Sonuçta gelen turistler sayesinde bir sürü istihdam sağlanıyor, sezonluk da olsa. Pek çok insan turizmle uğraşarak çok büyük gelir elde etti. ”*

Katılımcıların Uzungöl bölgesindeki turizm faaliyetlerinden memnun olmadığı ya da olumsuz olarak nitelendirdikleri durumlar çoğunlukla işletmeciler açısından turizmin mevsimsel canlılık göstermesi, işletmeler arasındaki hizmet kalitesi ve fiyat farklılıkları ile kalifiye eleman eksikliğidir. Bölgede yapılan turizm faaliyetlerinin hangi turizm çeşidine yönelik hizmet verdiğinin tam anlamı ile şekillenmediği de belirtilen bir diğer sorundur. Aynı zamanda hem işletmeci hem de yerel halk açısından bölge turizminin kaybettiren yönlerinden biri plansız yapılaşma ve diğeri de turist profili olarak belirtilmektedir. Körfez ülkelerinin özellikle son yıllarda artan ilgisinin, bölge de köklü değişimlerin yaşanmasına neden olduğu belirtilmiştir. Kamu görevlilerinin de bu nokta da fikir birliğine gittiği dikkat çekmektedir. Paydaşlar tarafından belirtilen sorunlara ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

K1: *“Turizme, gelen turist kaynaklı olarak bakıldığında pek turizm yapılıyor denemez. Daha çok Orta doğu turisti geldiği için onların kültürünün buraya yansması söz konusu. Henüz biz Türk kültürünü onlara yansıtamadık. Dolayısı ile ne işletmeler gelişebiliyor, ne de burası tam bir turizm merkezi haline gelebiliyor. Çünkü insanların Avrupalı turist beklentisi yok burada. Buraya gelen turistler daha çok doğallık adı altında lüks arıyorlar. Bu da hem Uzungöl’ ün doğasını bozuyor hem de gerçek anlamda bir turizm yeri haline gelmesine engel oluyor maalesef. Ayrıca diğer yandan yabancı turist potansiyeli Uzungöl’ deki fiyatları çok yukarılara çekiyor. Bundan dolayı yerli turist için yazın buraya gelmek aşırı külfet gerektiriyor. Yabancı turist ile yerli turist arasında inanılmaz bir uçurum var maddi farktan kaynaklı. ”*

K4: *“...turizm olarak bakarsak en başta Uzungöl’ de imar yok. Yapılan yatırımlar olarak da bina görünüyor. Bakanlıktan yıkım olacağına dair duyumlar var. Herkes kendince yatırımlar yapmış burada....Henüz Uzungöl gelen turiste hizmet verebilecek kapasiteye gelmemiş, gelememiş. En başta imar gerekiyor....burada verilen hizmet artarsa ağırlanan kişi sayısı da artar. Burada yabancılara kiralanan işletmeler var. Bakıyorum bir bardak çay 4 tl. Bu fırsatçılıktır. Bunlar kontrol edilmelidir. Bu fırsatçılıklar, usulsüz fiyatlandırmalar turizmi baltalar. Turizmi Uzungöl’ e çağıracak*

olan eğer ki düzgün hizmet verirse, halktır. Tabi belediyesi ile devletiyle ortaklaşa yürütecektir....’’

K7: “...temmuz, ağustos ayları yoğun geçen aylar ve kimse müşteriye bağımlı değil. Gelen müşteri indirim istediğinde kabul etmeyip gönderiyorsunuz ve hemen başka bir müşteri geliyor zaten. Yani müşteriye kesinlikle kaliteli bir hizmet söz konusu değil. Toptan bir yenilenme gerekiyor. Hem esnaf, hem turist vb...Keza tek bir turist profili olduğu için ülke ilişkilerine bağlı olarak dengeler hemen değişebiliyor. Bu sene çok düşüş oldu mesela. Suudi Arabistan’ tan gelen misafirlerin sayısı bu sene düşerken Umman’dan gelenler çoğunlukta’ydi....’’

K9: “Olumsuz yönlerine baktığımızda çokça şey görebiliriz. Devlet tarafından desteksiz bırakılmış. İnsanlar kendileri yap-işlet şeklinde kendi imkânlarıyla değerlendirmelerde bulunuyor ve bir şekilde kaçak yapıya sürükleniyorlar. Devlete karşı bir durum değil ama devletin elindeki imkânlar henüz Uzungöl mevkiinde sunulmadığı için vatandaş kendi imkânlarıyla kaçak yapıya bir şekilde devam ediyor.’’

K11: “...turizmciler gözünden bakarsak çoğu şeyden memnun değiliz. Çünkü planlı bir turizm faaliyeti yok. Uzungöl doğa turizmi mi yapıyor, kültür turlarına mı daha çok önem gösteriyor? Yani ne turizmi yaptığımızı bilmiyoruz biz şu anda. O yüzden de buradaki derme çatma durumu görebiliyorsunuz. Burada biz kesinlikle bir planlama dâhilinde gidilmediğinin farkındayız. Uzungöl ruhsatsız yapıların bulunduğu, hiç kimseden izin almadan yapılan birçok işletmenin açıldığı ve göl kenarının da bir panayır ortamına döndüğü bir yer. Dolayısı ile bundan memnun değiliz. Ama Uzungöl Türkiye’ nin elindeki çok büyük bir fırsat ve bunun da farkındayız. Buradaki turizm bittiği zaman diğer tüm paydaşlarda bundan çok büyük pay kaybedecek, onu da biliyoruz.’’

K16: “Uzungöl doğa harikası olan bir yer. Türkiye’de özellikle Doğu Karadeniz bölgesinin en önemli turizm merkezlerinden bir tanesidir Uzungöl. Doğasıyla, gölüyle, yeşilliğiyle, doğa turizmiyle dünyaya ün salmış olan bir belde. Çok yoğun olan bir yer. Tabi Uzungöl’ ün sürdürülebilirliği açısından gerek alt yapı ve üst yapı ile beraber çok hazırlıksız yakalandık, gerek önceden Uzungöl nezdinde ki belediye olsun, gerek şu an bizim ilçe belediyemiz olsun. İmar planı açısından sürekli planın iptal edilmesi, gecikmesi ve Körfez turistinin getirmiş olduğu orada ki rant, insanları Uzungöl’ de kaçığa teşvik etti.’’

K20: “Oradaki en büyük sorun kaçak yapıdır. Bunun önüne geçemiyoruz. Çünkü bizim onay verdiğimiz Çevre ve Şehircilik karşı çıkıyor ya da tam tersi oluyor. Bir sürü kamu kurumunun söz hakkının olduğu bir yer, Uzungöl. Belediye işin içine giriyor, siyasi bir rant da var bölgede. Bugün gidip kapattığınız işletme ertesi gün bakıyorsunuz ki açmış oluyor. Orada turizmin artmasıyla beraber bizim için en dezavantajlı kısım da bu oluyor. Sürekli bir çakışma hali yaşıyor.”

Uzungöl’ de turizmden memnuniyet düzeyini saptamak amacıyla yöneltilen bir diğer soru da, “Bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetleri gelen ziyaretçiler için ne gibi alternatifler sunmaktadır ve sunulan hizmetler yeterli midir? Verilen hizmetin geliştirilmesi için neler yapılabilir?” şeklindedir.

Görüşmeye katılan katılımcıların ortak fikri Uzungöl’ de alternatif turizm faaliyetlerinin oluşmadığı yönündedir. Bu konuda işletmelerin ve bölgenin eksiklikleri üzerinde durulmuştur. Gelen turistin yoğunluğunun Arap turist olması ve bu noktada alternatif faaliyet beklentilerinin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca turizm işletmecilerinin ve yerel halkın da bu konuda destek ve teşvik görmediği belirtilen diğer konulardandır.

K5: “...gelen bazı misafirlerimiz buranın Arap yoğunluğundan ve şehir gibi olduğundan şikâyet ediyorlar. Değişik bir turist çeşidi yok burada...Diğer turistlerin gelmemesinin bir nedeni de Arap misafirler. Diğer turistleri kaçırdıklarını söyleyebiliriz... Bölgenin %80’ni Arap turist oluşturuyor ve yerli turist onların bıraktığı parayı bırakamıyor... Buraya gelen diğer misafirler sürekli şikâyet ediyor, işletmelerde öyle. Ama bölgeyi ayakta tutanlar da onlar.. Dolayısı ile alternatif seçeneklere de gidilmiyor, üzerinde düşünülmüyor....”

K11: “Temelinde hiçbir otel, işletme alternatif şeyler sunmuyor. Uzungöl’ e has bir şeyimiz yok. Dışarıdan taklit edip yapmaya çalıştığımız şeylerimiz var. Orada bir çocuk yapılmış, az ileri de salıncaklar, zipline, az yukarı da macera parkı. Yani daha önceden yapılmış ve maddi getirisi olan şeyleri Uzungöl’ de uygulamakta üstümüze yok. Ama ilk defa Uzungöl’ de yapılacak, bura ile özdeşleşecek hiçbir alternatif yapmıyoruz, sunmuyoruz. Bir kere en başta bizim sunmadığımız alternatif şudur ki, burada... .I Ekim itibari ile bu yatak kapasitesi bine düşecek....Yani sürdürülebilir bir turizmden bahsediyorsak önce arz oluşturulması ardından talebin karşılanması gerekiyor... .Turist olarak bakarsak da Avrupalı turist ile çalışırsan çok güzel fikirler, geri dönüşler alırsın. Ama Arap turist öyle değil. Arap turistler akşam otelde kalıyorlar, sabahına araçlar

kiralyorlar. Şoförleri onları gelip alıyor, götürüyorlar Ayder' e Trabzon merkeze ya da bambaşka yerlere. Gidip akşam geliyorlar. Onun dışında hiçbir faaliyetleri yok, hiçbir beklentileri yok....Bizim kahvaltı salonumuzda kapalı bölmeler var mesela. Onun önünde sıra oluyor sabahları. Çünkü perdeni çekip yemek yiyebiliyorsun. Turist çıkmak istemiyor dışarı. Bu da kültür yapısından kaynaklı bir durum. Buraya gelip sürekli odasında duran Arap misafirlerimiz var....’’

K12: “Buraya gelenlerinde burada hizmet verenlerde uzlaştığı en büyük nokta Uzungöl’ ün çok önemli bir doğa değerine sahip olduğu. Alınan ve satılan aslında doğal bir değer. Fakat bu büyük bir sıkıntı da yaratıyor. Misafirin zamanla sıkılması gibi. Sadece ağaçlara, göle bakmasıyla geçiştiremiyorsunuz. O doyumu sağlayamıyorsunuz. Bunun yanına muhakkak bir şeylerin katılması gerekiyor. Bu talepler doğrultusunda bölgenin dizayn edilmesi lazım....’’

Bölgede yürütülen turizmi alternatif seçeneklerle çeşitlendirmek, turizmi tüm yıla yayabilmek ve diğer yabancı ülkeler için de bir çekim noktası haline gelerek nihayetinde turist profilini çeşitlendirebilmek adına sunulan, daha önce denenilen ve ya hayata geçirilmesi planlanan paydaş görüşlerine aşağıda doğrudan alıntı yapılarak yer verilecektir.

K2: “Bence özellikle kış turizmi, kayak gibi faaliyetler gerçekleştirilebilir. Şuan gündemde bir teleferik projesi de var. Bence bunlarla Uzungöl bir adım daha ileriye gitmiş olacak. Çünkü o zaman yaz- kış sezon devam edecek. Şu an kış için burası ölü sezon diyebiliriz. Eskiden hele eylül ayları yoğunluğumuz hiç yoktu. Ancak zamanla hem fiyat açısından hem de havaların iyi gitmesi açısından eylül ayı biraz daha canlı geçiyor.’’

K3: “...burada seyir terası, paraşütle atlama falan var ve bu faaliyetler güzel. Ancak bence daha da artırılmalı. Mesela teleferik olmalı Uzungöl’ de. Birde olanağı varsa rafting de olsa çok iyi olur. Böyle faaliyetlerin artırılması gerekiyor bence. Burada kış turizmi Arap turistler için zor mesela. Çünkü Araplar soğuk havaya dayanıklı değiller. Hemen hastalanıyorlar. Ama tabi yaz sezonunda Arap turistlere, kış sezonunda başka turist profiline hitap edilse çok daha iyi olur. Sadece Arap turistlere bağlı kalmayız böylece. Çünkü burada 3 aylık bir sezon boyunca çalışıyoruz, sonrasında açık otel kalmıyor.’’

K11: ‘‘...Diğer taraftan biz toplantı salonuna sahibiz. Ama hiçbir özel ya da kamu toplantısını kabul etmemişiz, yapılmamış. Uzungöl’ de bu kültür de yok. Yani kışın burası kullanılabilir, kongre turizmine dönebilir. Özel sektörün toplantılarını böyle yerlerde yapma eğilimi var ve biz bunu değerlendirebiliriz, değerlendirmeliyiz....’’

K14: ‘‘...çeşitlendirmek açısından trekking gibi alternatifler yapılabilir. Tabi bunların üzerine düşünülmesi gerekiyor. Ben bir de kongre turizmi olarak düşündüm. Hatta yukarıda bir proje vardı. Bu benim 10-15 yıl önceki hayalimdi. Kongre turizmi ve onun yapıldığı alanda alternatif olarak spor için futbol sahaları olabilir, spor turizmi olabilir, takımların buraya gelip kamplarını burada yapmaları gibi bir şey olabilir. Bu çok zor değil bence.’’

K16: ‘‘ Bu konuda belediyemizin Uzungöl ve Karester Yaylasına doğru 2500 metre uzunluğunda ve 2100 rakıma doğru giden bir teleferik projesinin ihalesini yaptık. Orada biz asla konaklama tesisi düşünmüyoruz. Sadece seyir terasımız, günübirlik tesislerimiz olacaktır orada. Ondan sonra kayak tesisi planlıyoruz orada. Bunları hayata geçirdiğimiz zaman kış turizmine yönelik, turizmi 12 aya yaymış olacağız. Bu da en büyük hayalimiz Biz daha öncede bunu uyguladık. Orta ve üst kategoride dağ bisikleti yarışı yaptık...Dağ bisikleti için çok güzel parkurlarımız var. Dağ yürüyüşü ve yayla turizmine yönelik turizm faaliyetleri de yapılabilir.’’

K17: ‘ ‘Şuan orada yeni açılan Dursun Ali İnönü Müzesi var. Aslında Uzungöl’ ün kendine has olan kültürel değerlerini de ortaya koyan bir müze. Bu açıdan da oldukça önemli. İkincisi, doğal güzelliğinin yanı sıra adrenalin etkinliklerinin de yapılabileceği bir alan. Özellikle o bölgede yamaç paraşütü yapılabilir. Ayrıca trekking, dağa tırmanış ve hatta bir dönem helikopterle kayak gibi değişik faaliyetlerinde organize edilmiş olduğu bir yerdir. Bunun yanı sıra bir de kış turizmine yönelik etkinliklerin planlanabileceği harika bir mekân. Böylelikle hem turiste dört mevsim hizmet sunabilecek hem bölgesine katkı sağlayabilecek, şehrin de kalkınmasına olanak tanıyacak ve turizm çeşitliliğini sağlayabilecek mekânlardan biridir. Bunlara hemen yakınındaki başka bir şehre geçişin olmasını, gastronomi anlamında önemli değerlere sahip olduğunu eklemek de mümkündür. Biz şu anda sadece doğal güzellikleri satıyoruz. Planlamalar sayesinde daha fazla paya sahip olabileceğini belirtebiliriz.’’

Yukarıda verilen paydaş görüşlerinden de anlaşılacağı üzere katılımcılar, Uzungöl’ ün kış turizmine yönelik yatırımlarla turizmi daha uzun vadeye yayılabileceği

görüşünde uzlaşmaktadır. Bunun için yapılması planlanan teleferik projelerinden de bahsedilmiştir. Aynı zamanda bazı otellerin gereken altyapıya sahip olması nedeniyle kongre turizmine yönelmek ve bazı toplantı veya seminerlerin Uzungöl’ de yapılmasını planlamanın yararlı olabileceğini belirtmektedirler.

Alt Kategori 2: Turizm ve Hizmetlere Erişim Düzeyine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcılara turizmin bölge için gerekli hizmetlere erişimde yarattığı farklılıkları saptamak amacıyla *“Bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetleri aldığınız hizmetlerde (ulaşım, alt yapı, eğitim vb.) ne gibi değişikliklere neden oldu ?”* sorusu sorulmuştur.

Bölgede yaşayan yerel halk ve işletmeciler turizmin getirdiği rağbet dolayısı ile Uzungöl’ e sağlanan hizmetlerde bir artış olduğu belirtmektedirler. Bu durum bölgeye olan turistik talebin bir neticesi olarak yorumlanmaktadır. Uzungöl’ e çıkan yolların zamanla genişletilerek ulaşımın daha kolay ve güvenli sağlanması için çalışmalar yapıldığı da yerel yöneticiler tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca bahçe, park ve onarımı, ışıklandırma, dere ıslah çalışmaları da bölgede sağlanan bazı hizmetlere örnek olarak sunulmuştur. Aşağıda buna ilişkin katılımcı görüşleri detaylı olarak verilecektir. Buna göre;

K6: *“Daha önceden burada sağlık ocağı yoktu. Turizm faaliyetleri olduktan sonra sağlık ocağı yaptılar. Ulaşımında eskiden otobüs bulamazdık ama şu an saatte bir otobüs geliyor. Ama o da sadece Çaykara Tur tarafından sağlanıyor.”*

K15: *“Tabii. Mesela çok otel açıldı, yatak kapasitesi arttı Uzungöl’ de. Çevresel bazı değişimler yaşandı. Belediye buraya daha çok hizmet vermeye başladı. Ne kadar talep, o kadar destek oluyor. Çöpler falan daha sık toplanıyor mesela. Yolların düzeni, temizliği bunlar sağlanıyor neticede.”*

K16: *“Biz göreve geldikten sonra park, bahçe ve rekreasyon hizmetleri, gölün etrafındaki yürüyüş yollarının düzenlenmesi, hazineye ait olan yerlerde park işlerinin yapılması, gölün, cami yanının ve yol etrafının aydınlatılması gibi üst yapı ile ilgili hizmetlere adım attık. Büyük şehir belediyesinin yapmış olduğu yağmur suları ile kanalizasyon ve içme suyu projesi vardı. O da tamamlandı. Arıtma da en kısa zaman da faaliyete geçecek. Hem çevre duyarlılığı açısından hem de DSİ tarafından yapılan 2016 yılındaki gölün dolma seviyesine gelmesi nedeniyle boşaltma işlemi vb. de bu çerçevede Uzungöl’ ü geliştirme amacıyla tüm kurumlar ellerinden geleni yapmaktalar.”*

Diğer taraftan paydaşlar sağlanan hizmetlerin bölgenin hızlı büyümesi ile birlikte dengesini koruyamadığı görüşünde çoğunlukla fikir birliğindedirler. Özellikle sezonun yoğun olduğu yaz aylarında yaşanan aşırı yüklenmeden dolayı alt ve üstyapıda bazı değişimlerin yapılmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiş. Üzerinde en çok durulan konular; ulaşım, kanalizasyon ve atık su yönetimi, trafik ve sağlık hizmetleridir. Belirtilen sorunlara ve çözüm önerilerine ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda belirtilecektir.

K3: “...Eczane falan yok. Sağlık ocağı zaten bakmıyor, çoğunlukla herkes Çaykara’ya, ilçeye gidiyor. Mesela yakıt istasyonu da yok ve Arap turistler bundan çok şikâyetçiler. Buranın havası Arap turistlere pek yaramıyor ama hastane anlamında gidecek yer bulamıyorlar yakında...En çok sıkıntı çektiğimiz diğer konu da park sorunu... Otellerin tam göl kıyısında olması nedeniyle müşterilere otopark yeri de ayıramıyoruz....”

K4: “...En başta imar gerekiyor... Bir bakıyorsun ki bir arsada bir şey yapabilmek için 10 kişiden imza almak gerekiyor. Müstakil tapulu olmayınca yapılamıyor. Diğer taraftan epey hizmetlerden de noksan Uzungöl. Örneğin; Trabzon Büyükşehir Belediyesinin aracı Uzungöl’ e çıkmıyor. Emekliler gelecek ve ya burada ki emekliler Trabzon’a inecek, imkân yok. Halka hizmet olarak muhakkak otobüs seferlerinin yapılması gerekir. Çaykara Tur var mesela sadece ulaşım hizmeti olarak. Tek bir seçeneğe bırakılmamalı. Sağlık hizmeti olarak, bizim burada sağlık ocağı var ama kaldırdılar onu Taşkiran’a. Bu çok yanlış. Burada öyle bir an olur ki ihtiyaç duyulabilir. Geçen sene jandarma komutanı ile sohbet ederken bana Uzungöl’ e o gün içinde 26 bin aracın çıktığını söylemişti. Bunca aracın çıktığı, insanın geldiği yerde sağlık ocağı olmaz mı? Turizmi icra edebilmek adına her hizmet verilebilmesi gerekiyor.”

K7: “...Sürekli bir elektrik sıkıntımız var mesela. Sezon içinde bile bazen 1- 2 saatlik kesintiler oluyor...Mesela çöp konusu da sıkıntılı. Hem burada hem Sultanmurat da hem de yukarı ki mahallelerde büyük bir çöp toplanmama sorunu var. Ulaşım olarak Trabzon belediyesinin bir tane aracı yok bize. Uzungöl’ e sadece turizm değil normal de yaşam alanı olarak da bakmak lazım. O insanların da ulaşım ihtiyacı var. Bende kışın Trabzon’da oluyorum ve buraya gelmek istediğimde 20 TL vermek zorunda olduğum bir ulaşım sistemi var. Yollara daha fazla dikkat edilmeli. Yukarılara giden

yollar daha az kullanıldığı için daha iyi durumdalar. Ama buraya gelen yollar yoğunluktan dolayı yer yer çökmüş durumda ....Otopark sıkıntımız zaten genel olarak var...Her işletmenin otopark alanı olmuyor ya da yeterli gelemeyebiliyor. Bu yüzden daha aşağıda ücretsiz büyük bir otopark olsa ve arabalar orada bırakılsa kesinlikle daha iyi olur. Ayrıca bir bisiklet yolu da yok....’

Alt Kategori 3: Turizm ve Sosyal Endişe Düzeyine İlişkin Bulgular

Turizmin gerçekleştiği bölgeye etkileri birçok farklı yönde gerçekleşmektedir. Buna göre Uzungöl turizm paydaşlarının gerçekleşen turizm ile ilgili endişelerini ortaya koyabilmek için tek bir soru sorulmuştur. Soru ile birlikte hem endişelerini hem de bununla ilgili var ise önerilerini bizimle paylaşmaları istenmiştir.

Uzungöl’ de yürütülen turizm faaliyetlerinin genel olarak halk üzerinde oluşturduğu endişe, ekonomik boyuttadır. Özellikle tek tip yabancı turist yoğunlaşması ve bu nedenle dış politikadaki dengelerin turizmi derinden etkileyebileceği kanısı işletmeciler arasında oldukça yaygındır. Ekonomik bir diğer kaygı da bölgede bulunan yabancı işletmecilerin fiyatlandırmadaki farklılıklarıdır. Bunun yanı sıra çevrenin korunması ve kültürlerin etkileşimine ilişkin endişeler de saptanmaktadır.

K1: “...Turizm herkesin yapabileceği bir iş değil bence. Burada ufak bir arsası olan bizim ev diye nitelendiremeyeceğimiz yerleri otel yapıyor. Bu da inanılmaz fazla seçenek ortaya çıkarıyor....Otel fazlalaşınca kalite artmıyor....Bunun için de devletin buna bir sınır koyması, standart belirtmesi gerekir. Belli kriterleri yerine getirmeyen işletmelere izin vermemesi gerekiyor....Ben yetkili olsam, madem burada inanılmaz bir döviz kazancı var, seminer veya eğitim olur, buradaki işletme sahiplerini bir şekilde bilinçlendirmek, bu standartları oturtmam gerekir diye düşünürdüm...Şuan aslında riskli bir durum. Arap turist geldiği durumda herkes biliyor ki kazanacağız. Ama farz edelim ki, gelmedi....Mesela bu sene Suudi kısmı çok gelmedi. İki ülke arasındaki ilişkiden dolayı. Yarın öbür gün bu Katar içinde geçerli olabilir....Sosyal açıdan bakacak olursak ben bir Türk olarak keşke biz Araplara bir şeyler öğretebilmiş olsaydık diyorum. Buranın insanı Araplaşıyor gibi geliyor bana. Ben daha çok yazın buradayım. Gelince fark edebiliyorum bu durumu. Sonuçta turist buraya farklı bir coğrafya, farklı bir kültür görmeye geliyor ama biz artık onlar gibi davranmaya başladık. Mesela Araplar biraz daha tutucu olduğu için erkeklerin giyimine kuşamına daha fazla dikkat

etmesi lazım. Oysa bu insanın içinde olan bir şeydir. Bizim turist için bunları yapmamız bana göre yanlış. Sonuçta aynı dine mensubuz ve onlarda bu yüzden burayı daha çok tercih ediyorlar....İşletme isimlerinde Türkçe yazılan ama Arapça anlamlar taşıyan, onlara hitap etmek için yapılan tabelalar var. Oysa burada başka diller de konuşuluyor. Rumca konuşan ve ya Lazca konuşan kesimler vardı mesela. Belki bu ticari bir politikadır ama bana göre bizim dilimizi savunmamız gerekir....Yazın 2-3 ay Arap beldesi burası.... Burada mesela Arap mutfağına hizmet eden birkaç yerde var. Arapların açtığı işletme bile var. Onun dışında Türk restoranı diyorsunuz ama menüsünde Araplara hitap eden yemekler oluyor muhakkak....’’

K3: “Benim burası ile ilgili en büyük endişem siyasi kaygılar. Burası Suudi Arabistan’a bağlı turizm anlamında ve Arabistan ile ülke olarak kötü olmamız bizi çok etkiliyor. Bu sene mesela turistlerin %40’ı gelmedi. Neredeyse yarı yarıya bir düşüş demektir bu. 2018 bu anlamda çok iyiydi. Bu sene ise durum daha kötü ve daha da kötüye gidebilir. Çünkü yerli turist pek konaklamıyor, günübirlik gelip dönüyor ve yahut İranlı turistler de daha az harcama yapıyorlar yani bize katkıları az oluyor. Şu anda Uzungöl’ de ki turizm Araplara bağlı. İranlı, Azeri de geliyor ya da mesela bu sene Ürdünlü, Filistinli de geldi. Ancak körfez ülkesi gibi olamaz. %80’ini onlar oluşturuyor. Diğer yandan baktığımızda gittikçe kültürler de karışıyor. Buranın kültürü Arap kültürüne benzemeye başlıyor gibi...Mesela Araplar klozet istemiyorlardı, Türklerde bundan vazgeçmeye başladılar...’’

K8: “Yabancı işletmelere karşı önlem alınmalı. Kiralık olarak otellerin işletmeciliğini alarak daha pahalı fiyata hizmet veriyorlar ve bu da Uzungöl’ün imajını zedeliyor. Bizim belirlediğimiz fiyatlar Ticaret ve Sanayi odasının belirlediği fiyatlardır. Ama az önce dediğim gibi yabancı işletmeler daha yüksek meblağlara kiralyorlar. Bu sefer de Uzungöl çok pahalı algısı oluşuyor. Bunların kontrol altına alınması gerekir.”

K12: “Olmaz mı? Her geçen gün kan kaybediyor. Yani burada turizmin zirve yaptığı zamanlar 2013- 2014 gibi gibiydi. Çok verimli, karlı geçtiği dönemlerdi. 2015 den itibaren düşüşe geçti zaten. Ondan sonra her geçen gün verimliliğin azalması kendini gösterdi. Yatırımcılar ciddi değer kaybına uğramaya başladı. Portföy değerleri azalmaya başladı. Turist kalitesi azalmaya başladı. Turiste o hizmeti sağlayamazsan kaliteli turist bekleyemezsin zaten.”

K14: “Endişelerim var. Şu şekilde ki, halihazırda bir imar planı oturmamış, kaçak yapılaşmanın alıp başını gittiği bir Uzungöl’ de vahşice giden bir yapılaşma var. Bu yapılaşmanın sonuçları bize eksi olarak dönebilir. İnsanların gözünde artık Uzungöl bitti, bozuldu gibi bir izlenim var. Bunun sonucunda bir gerileme yaşayacağımızı düşünüyorum.”

K20: “Oradaki en büyük sorun kaçak yapıdır. Bunun önüne geçemiyoruz. Çünkü bizim onay verdiğimiz Çevre ve Şehircilik karşı çıkıyor ya da tam tersi oluyor. Bir sürü kamu kurumunun söz hakkının olduğu bir yer, Uzungöl. Belediye işin içine giriyor, siyasi bir rant da var bölgede. Bugün gidip kapattığınız işletme ertesi gün bakıyorsunuz ki açmış oluyor. Orada turizmin artmasıyla beraber bizim için en dezavantajlı kısım da bu oluyor. Sürekli bir çakışma hali yaşanıyor. Bu yüzden de endişemiz yönetimden kaynaklı boşlukların bu şekilde kullanılması. Çünkü bu işleri geri dönülmez noktalara getirebilir.”

Alt Kategori 4: Turizm ve Adil Paylaşım İlişkin Bulgular

Turizmde adil paylaşım ilişkisi katılımcılara yöneltilen soru, “Sizce bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetlerinden tüm paydaşlar (halk, işletme sahibi vb.) adil biçimde pay alabilmekte midir? Eğer var ise bu durumla ilgili önerileriniz nelerdir?” şeklindedir.

Uzungöl’ de yapılan turizm faaliyetlerinin ekonomik fayda yönünden yerel halkı ve işletmecileri memnun ettiğine ilişkin bulguları daha önceden ifade etmiştik. Özellikle Uzungöl’ ün yerel halkının büyük bir bölümünün hâlihazırda turizm ile uğraştığı, kalan kısmının çoğunun yalnızca yaz aylarını bölgede geçirdiği düşünüldüğünde sürekli olarak Uzungöl’ de ikamet eden nüfusun sınırlı olduğu görülmüştür. Bu durum turizmden elde edilen gelirden yine en büyük faydayı yerel halkın sağladığı sonucunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar çoğunlukla adil paylaşımı ekonomik anlamda ele almış ve bu konuda adaletin eşit dağılımında ortak görüşte bulunmuşlardır.

K1: “Öncelikle bir işletmenin burada zarar etmesi çok zor. Zarar eden de kazanıyor ama parayı değerlendiremiyor diyelim...Yerli hak açısından, işletme sahibi olmayan sadece yazı burada geçiren çok az aile var. Nadir olarak dışarıdan gelip işletme açan da var ama çoğu buranın yerlisi zaten.”

K2: “Genel olarak evet, tüm paydalar adil faydalanabiliyor diyebiliriz. Özellikle işletmecilerde herkes kazançlı durumdadır. Zaten buranın yerlisi çoğunlukla işletmelerde çalışan kesimi oluşturuyor.”

K14: “Kesinlikle herkes faydalaniyordur. Herkes çalışabildiği kadar kazanıyor işletme olarak.”

Bu noktada adil paylaşım ile ilgili katılımcıları endişelendiren ve adaletin baltalanmasına neden olabilecek görüşlerin de olduğunu belirtmek gerekmektedir. Yabancı şehir ve hatta ülkelerden gelen ve işletmeleri kiralarak hizmet veren bazı işletmecilerin, turizmden elde edilen ekonomik dengeyi paydaşlar arasında değiştirdiği de başka bir görüştür. Yerel işletmeler ile yabancı işletmeler arasında yaşanacak adaletsiz paylaşım, Uzungöl halkının çoğunluğunun turizm ile meşgul olduğu düşünüldüğünde sadece işletmeler açısından değil aynı zamanda yerel halkın da hak ettiğinden daha az paya sahip olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

K7: “Fazlasıyla pay alınıyor burada. Hatta çoğunluğunu yabancı işletmelerin aldığını da söylemek mümkün. En yakın Çaykara’dan tutun da Trabzon’dan, Mersin’den, Suudi Arabistan’dan gelip burada işletme açan var. Suriyelinin kiraladığı oteller var, en büyük geliri onlar sağlıyor. Basitçe izin alınabiliyor. Yatırım deyip, şurayı kiraladım diye gösterip, vergi planlaması yapıyorsun ve devlete bildiriyorsun. Zaten ona da gerek yok. Şuradan mısır alıp açsanız bir tezgâh ve satsanız kimse size karışmaz, sormaz...Buradaki turizm pastasının yüzde yirmisini Suriyeliler alıyor...Adam gelip buraya oteli kir alıyor ve Arapçayı bildiği için 500tlilik odayı satıyor 1000tlye. Yani bundan neden bizim kendi insanımız zarar görsün ki?’

Alt Kategori 5: Turizm ve Geçim Kaynaklarındaki Değişimlere İlişkin Bulgular

Turizmin geçim kaynakları ile ilişkisini belirleyebilmek için katılımcılara, “Bölgenizdeki geçim kaynakları nelerdir? Turizmle birlikte geçmişten günümüze değerlendirir misiniz ?” sorusu yöneltilmiştir.

Uzungöl’ ün zaman içerisinde karşılaştığı yoğun ilgi ve talep, yerel halkı turizm yatırımlarına ve girişimciliğe yönlendirmiştir. Sahip oldukları ev ve arazileri birere birer işletmelere dönüştüren halk, böylece turizm ile daha büyük ekonomik gelir de elde etmiştir. Katılımcılara ait olan bu görüşler, daha önceleri şehir merkezine uzaklık, yetersiz ulaşım hizmeti, arazi koşulları vb. sebeplerden dolayı çoğunlukla hayvancılık

ve kısmi olarak tarımla ilgilenildiği yönündedir. Ancak zaman içerisinde turizm ile geçimini sağlayan çoğunluğu ele geçirdiği belirtilmektedir.

K1: *“Burası hayvancılıkla geçiniyordu öncesinde. Burada ki her insanın ineği, koyunu, keçisi vardı. Ama şuan hiç kimse yapmıyor. Burada turizmin başlama noktası da alabalıktır...Artık avlanan balık buranın ihtiyacı kadar bile değildir belki. Zamanla muhakkak bir azalma yaşanmıştır. Bunun için pek çok neden var. Bir de alabalık masraflı ve zahmetli bir iştir. İnsanlar alabalık tesis yapmak yerine farklı bir işletme açmayı kolay buluyorlar. Dolayısı ile çok sınırlı sayıda yapılıyor günümüzde. Eskiden Uzungöl’ e alabalık yemeye gelirdi insanlar. Öyle bir algı oluşmuştu yerli turistte... Onun dışında arıcılık birkaç tanedir. Onlarda turizm amaçlıdır daha çok. Hediyelik amaçlı satışı yapılıyor sadece. ”*

K4: *“Eskiden hayvancılık vardı. 70-80 tane keçimiz, koyunumuz olurdu. Sonradan turizm sektörüne geçtik. Hayvancılık, tarım falan da kalktı ortadan. ”*

K6: *“Eskiden hayvancılık vardı zaten. Yağ, süt, peynir üretilirdi. Şimdi değişti tabi. Hayvan bakan çok az var. Koskoca Uzungöl’ de 20 tane hayvancılık yapan bulamazsınız. Arıcılıkla uğraşanlar bunları satardı, geçinirdi ama şimdi sadece kendileri için az miktarda yapıyorlar. ”*

K16: *“Halk önceden tarım ve hayvancılık ile uğraşıyordu. Şuan bakarsak hayvancılık yapan belki yüzde bir oranındadır. Baktığınız zaman oradaki halkımızın yüzde doksanı turizm ile ilgileniyor ve gelirini tamamen turizm ile sağlamaktadır. ”*

K18: *“Turizm öncelikli hale geldi burada. Tarım da böylece ikinci hatta üçüncü plana atılmış oldu. Geleneksel olarak daha çok eskiyi yaşatmaya çalışan, bunu isteyen insanlar ancak tarımsal faaliyet yapıyorlar. Herkes bir şekilde turizmden nasıl gelir elde edebileceğini düşünüyor. ”*

K20: *“ Genelde eskiden tarımın yapıldığı bir yerdi. Evlerin önünde mısır tarlaları olurdu. Biz iş amaçlı 10 sene önce gittiğimizde öyleydi. Şimdi hepsi konaklama yeri olmuş. Bu tabi oranın mimarisi falan değil. Şuan tarım yapan bir tek cami taraflarında kaldı diyebiliriz. ”*

Yukarıda yer verilen katılımcı görüşlerine bakıldığında bölgenin geçim kaynaklarında önemli değişimin yaşandığı görülmektedir. Çeşitli nedenlerde ötürü geçmişte hayvancılık, tarım, arıcılık vb. işlerle geçimini sağlayan yerel halk, zaman içerisinde turizme yönelmiştir. Hiç şüphesiz bunun temel nedeninin de turizmin yerel

halk için daha kolay ve daha çabuk ekonomik gelir sağlamasıdır. Bu nedenle geçmişten gelen ve gelenekleşen meslek ve iş kolları zamanla azalmış ve günümüzde yok denecek safhaya gelmiştir. Bölgenin önemli ölçüdeki çoğunluğu turizm hizmeti vererek geçimini sürdürmektedir.

Uzungöl’ de Sürdürülebilir Turizmin Çevresel Göstergelerine İlişkin Bulgular (Üst Tema)

Alt Kategori 1: Turizm ve Bitki ve Hayvan Türlerindeki Tahribat Boyutuna İlişkin Bulgular

Uzungöl’ ün sahip olduğu coğrafi konum ve yapı açısından incelemesi geçtiğimiz bölümde ele alınmıştır. Bu kapsamda sahip olduğu bitki ve hayvan türlerinden de bahsedilmiştir. Katılımcılara bu konuya ilişkin bilgilerini ölçmek amacıyla, *“Bölgenize ait bildiğiniz bitki ve hayvan türleri var mıdır? Bölgenizde artan turizm faaliyetleri ile birlikte bitki ve hayvan türlerinde azalma, yok olma veya herhangi bir değişim gözlemlediniz mi?”* soruları yöneltilmiştir.

Katılımcılar özellikle bölgede bulunan hayvanların başlıca yaşam alanı olan ormanların, zaman içerisinde insanlar tarafından daha az kullanılmasına bağlı olarak korunduğu görüşündedir. Ancak diğer taraftan bakıldığında Uzungöl’ de özellikle yazın yaşanan turist yoğunluğu, insanların Uzungöl kıyısının yanı sıra daha yukarıda bulunan yayla alanlarına artan ziyaretleri, yeni yapılan yollar vb. nedenlerden bitki ve hayvan çeşitliliğine veya yaşam şekillerine yansıyan değişimlerin de olduğu belirtilmektedir.

K12: *“Burada yaban hayatı çok güzel korunmuş. Yaşam alanı ile bunun dışında kalan alanlar arasında müthiş bir fark var. Doğanın bu denli korunduğu başka yer görmedim. Fakat yaşam alanındaki bu çirkinlik, dış dünyada çok gündem yapılıyor ama yaban hayatı her türlü var burada. Tilkileri, ayıları çok rahat görebilirsiniz burada ve korunuyor burada. Yaşam alanlarında sıkıntı var, onu kabul ediyorum ama endemiğe karşı müthiş bir saygı var. İşte ağaç kesilmiyor, ateş yakılmıyor gibi.”*

K14: *“Yaban hayat açısından bir değişiklik yok. Sadece göl etrafında yapılan yapıların biraz ekolojik döngüyü bozduğunu düşünüyorum. Şöyle ki, yazın aşırı derecede sinek oluyor ve bunun sebebi de kurbağa sayısının azalması, kurbağaların yaşam alanlarının daralmasıdır. Eskiden biz gölün kenarlarında, o sazlık olduğu dönemlerinde kurbağaların ormandan yola, suya inişleri çok kolay olurdu ve üreyebiliyordu ve sinek konusunda bu denli sorun yaşamıyorduk.”*

K23: “Ayı popülasyonu arttı mesela ciddi şekilde. Eskiden insanların geçim kaynaklarından biri olan tarımın içerisinde mısır yetiştirilirdi. Bunlar mısır tarlalarına girerdi. İnsanlarda ekinlerini korumak için ayıları vururdu herhalde. Şimdi kimse böyle şeyler yapmıyor, hayvanlara karışmıyor. Belki genel coğrafyaya baktığınızda yerleşim alanı çok büyük değil. O alanda yapılaşmanın yoğunlaşması hayvanları tehlikeye sokmuyor bir bakıma. Çünkü onların yaşam alanı ormanların daha iç kısımları. Eskiden ormanda kaçak kesimler falan da olurdu mesela. İnsanlar ormanlar ile daha iç içe idi.”

K24: “Turizm faaliyetleri tabi ki etkiler. Özellikle dağ keçisi veya dağ horozu gibi bu yöreye özel kuş türü var ve onları izlemeye gelenler oluyor. Yaylalara da şu anda müthiş bir akım var. Yapılaşmadan tutun da insanlar oraya gidip kafasına göre istediği yerde oturup, piknik yapıyor. Mesela Uzungöl’ ün yukarı kesimlerinde tezgâh kurdular ve turistlere orada bir şeyler satıyorlar. Kendileri toplayıp bitkisel ürün satıyorlar. Burada hiçbir bilinç yok. Bizim orada hassas bulduğumuz bitkiler var. Her bitki için aynı hassasiyet yok kesinlikle. Vatandaş için bu bitki para ediyor mu, turist bunu alıyor mu, o yeterli. Gerisi önemli değil. Bu tarz bilinçsiz bir bitki toplama ve satış yapma faaliyetleri var. Bir de turistin alan kullanımı ile ilgili sıkıntı var. Gelen turist artık Uzungöl ile tatmin olmuyor. Gelenler yukarı noktalara akın ediyor artık. Yolların da ulaşım için iyi yapılmış olması işi kolaylaştırıyor. Ulaştıkları o yüksek noktalar bizim için önemli. Oralara insanlar ne kadar çok gidiyorsa, buna plansız oluşturulan patikalar da dâhil olmak üzere o kadar risk bizler için. Turist gidiyor, tabi bilmeden, dikkat etmeden örtüsünü serip bizim için kıymetli bir bitki popülasyonunun üzerine oturuyor ve o bitkiyi orada tarumar ediyor. Bu tarz bir müdahale sürekli var. Bir de kullanım kapasitesinin çok üzerine çıkan bir yer oldu. Altyapı müsait değil buna. Baktığınızda planlı yapılan işler de turist istediği yere gidemiyor, istenilen yere gidebiliyor. Güzergâhı, yürüyüş yolu, patikası vb. bellidir. Bizde şu anda öyle bir planlama yok. Dolayısı ile bundan kaynaklı bir sorun var. Şimdi bir teleferik yapımı var mesela. Teleferiğin ayağının koyulacağı yerde ne var ne yok, bilmiyoruz. Mesela orada bir bitkimiz var. Dünya Koruma Birliği’ ne göre kritik kategoride. Bir alanda var zaten sadece. Orayı tahrip ettiğin an genin yok olma tehlikesi ile karşı karşıyasın. O hassasiyeti göstermek zorundayız. Şimdi turizm dediğimiz zaman sadece misafiri değil, gelenlere pazarlanacak her türlü ürünü, hizmeti düşünmek lazım.”

Alt Kategori 2: Turizm ve Doğal Kaynaklardaki Tahribat Boyutuna İlişkin Bulgular

Uzungöl’ de turizmin bölgeye sağladığı fayda ve hizmetlere bağlı olarak yarattığı ve ya yaratabileceği çevresel olumsuz etkilerde söz konusudur. Buna göre katılımcılara üç farklı soru yöneltilmiştir. Sorulardan ilk ikisi arazi kullanımlarında herhangi bir değişikliğin söz konusu olup olmadığını saptamaya yöneliktir. Son soru ise doğrudan doğal kaynaklarda gözlemlenen bir tahribatın varlığı veya yokluğu ile ilgilidir.

Katılımcılar, “ *Bölgenizde artan turizm faaliyetlerinin tarım arazilerinde ve tarımda azalmaya yol açtığını düşünüyor musunuz ?* ” şeklindeki ilk soruya turizm ile birlikte tarımın azaldığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Bölgede tarımın eskiden de çoğunlukla insanların kendi ihtiyaçlarına yönelik yapıldığını ve geçen süre zarfında bunun da iyice sınırlı hale geldiğini ve tarım arazilerinin turizme hizmet etmeye başladığını belirtmektedirler.

K1: “*Tarım inanılmaz derecede sınırlı artık. ‘Bu sene otel yapmadıysak mısır ekelim’ düşüncesi var. Maddi anlamda getiri sağlayan bir tarımcılık faaliyeti yok burada.*”

K2: “*Eskiye oranla tarım çok düştü. Arazi sahibi olan pek çok kişi kendi çapında işletme açmaya çalışıyor ve ya kendi işletiyor ya da kiraya veriyor. Tarım yapan varsa da sadece kendi evinin ihtiyacı için ve daha çok hobi olarak. O da lahana, fasulye, mısır vb. içindir. Aynı şekilde hayvan bakan da kendi tereyağı ve peyniri yapmak için bakıyor. Eskisi gibi geçimi için bu işi yapan kalmadı.*”

K3: “*Ben 5 senedir buradayım. Geldiğimde burada daha fazla tarla vardı. İnsanlar burada mısır, fasulye ekiyordu. Ama zamanla azalma oldu. Artık herkes bırakıyor kendi asıl yaptığı işi ve turizme yöneliyor. Bu da kötü bir şey tabi.*”

K7: “*Tamamen değişti. Kendi annemden örnek verecek olursam, biz burada otururken nerden bakarsanız iki, üç tane tarlamız vardı ve hepsi ekilirdi. Lahana, fasulye, mısır ekilirdi. Turizm ilerledikçe insanlar o tarafa kaydı. Çocukları için, onların geleceği adına hediyelik eşya dükkânı falan açıp orayı işletiyorlar ama bu sefer tarlalar boş kalıyor. Daha 2 gün önce yayladaydım. Yaylacılık hayatı da bitmiş.*”

K18: “Gözle görülüyor aslında. Eski tarımla ilgili arazi topografyası değişti. Eskiden gittiğinizde orada mısır tarlaları görürdünüz. Şimdi binaların arasında kısmen görebilirsiniz.”

K20: “Genelde eskiden tarımın yapıldığı bir yerdi. Evlerin önünde mısır tarlaları olurdu. Biz iş amaçlı 10 sene önce gittiğimizde öyleydi. Şimdi hepsi konaklama yeri olmuş. Bu tabii oranın mimarisi falan değil. Şuan tarım yapan bir tek cami taraflarında kaldı diyebiliriz.”

K25: “On sene önce tarla, bahçe yapan insanlar vardı. Ekim yapılıyordu. Şuan o iş de kalktı. Hemen hemen tüm boş araziler turizme hizmet ediyor.”

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu tarım arazilerinin kullanımının değiştiği görüşündedir. Bunun yanı sıra “Bölgenizde artan turizm faaliyetleri ile ormanlık alanlarda azalma veya tahribat söz konusu mudur ?” şeklindeki ikinci soruya ilişkin görüşler ise daha farklıdır. Orman kullanımının zaman içerisinde halk için bir ihtiyaç olmaktan çıkması katılımcılara göre bu arazilerin korunmasına etki etmiştir. Bölge halkının hayvancılıktan nispeten çekilmesi, kış aylarında bölgede ikamet eden kişi sayısının azalması, kullanılan yakıt türünün değişmesi vb. sebepler ormanlar ile olan ilişkileri de sınırlandırmıştır. Diğer taraftan bölgenin dağlık olması sebebiyle ormanların da sık ve zor arazi koşullarına sahip olması çoğu insan için caydırıcı özelliktedir. Yine korunan alan statüsünden kaynaklı orman arazilerine müdahalenin yasak olması da bu duruma verilebilecek bir diğer örnektir. Tüm bunlara rağmen ormanlara sağlanan ulaşımın kolaylaşması ve caydırıcı cezaların olmaması durumunda insan müdahalesinin kaçınılmaz olacağı görüşünü savunan kesimin de olduğunu söylemek gerekmektedir. Diğer bir deyişle alınan önlemlerin gevşetilmesi ve imkân verilmesi durumunda ormanların da turizm için kullanılabileceği belirtilmektedir. Bu görüşün sebebi olarak ise ormanların kapladığı dağlık alanların özellikle yüksek kesimlerinden manzaranın çok daha etkileyici olduğu gösterilmektedir.

K4: “Bizim burada görmüş olduğunuz ormanların bekçileri yerli halktır. İstese yakar yıkardı çoktan. Şimdi zaten ormana giren yok. Bir evlat gibi bakarlar burada ağaca. Kesinlikle zarar vermek diye bir şey olamaz. Bizim zamanımızda, yine biz çocukken yukarılarda bir yerde yangın çıkmıştı, nedeni neydi bilmiyoruz ama Bayburt’tan kalktılar söndürmek için. Turist açısından bakarsak gidip ormanlara,

piknik yerlerine bakarsanız anlarsınız ki temiz bırakmazlar. Herkesi kastetmiyoruz tabi ama dışarıdan gelen adam o özeni göstermez.”

K7: “Ağaç kesimi falan söz konusu değil. Daha bir ağacın kesildiğini ben duymadım. Ama mevcut boş arazilere her gün bir yeni bina daha ekleniyor. Ormanlığın içindeki patikalar falan hala durur. Eski bir yolumuz vardır mesela. En az 30-40 seneliktir. Hala durur. Sadece atvlerin girebileceği bir yoldur. Ama kimse bilmez mesela, artık pek kullanan kalmadı çünkü.”

K11: “...dağlık alanlarda bu azalma olmuyor. Çünkü oraya yol gitmiyor. Patikalar bozulmamış ama belediyenin gelip de yol açtığı hiçbir yerde ağaç da bırakmıyoruz, alan da bırakmıyoruz. Şimdi şu karşıya bir şey yapabilmeleri için oraya bir yol olması lazım. Denesek, ben yukarıya kadar yol açıtırsam, oraya önümüzdeki ay birisi otel yapmaya başlar. Çünkü ulaşabiliyor. Ulaşamadığımız hiçbir yerde bir şeye dokunamıyoruz.”

K12: “Mimari yapı da büyük sıkıntı var. Devletin çok sahip çıkmaması, kendine bir yön tayin edemeyişi, geride kalması, turist artışını takip edememesi, uygun bir imar planını çıkaramamış olması insanların kendi başına hızlı bir şekilde gecekondunun biraz daha üst versiyonuyla bir an önce turizme atlayım, para kazanayım düşüncesini yarattı. Burada çevreye uygunluk, estetik görünüş, can güvenliği falan hiç önemli değil. Burada çökme ihtimali olan binalar var. Bunlar yapılırken devlet müdahale etmemiş. Burada mimariden önce yapılaşma çok çirkin. Herkesin kendi zevkini yansıttığı bir yapılaşma. İnsanların maddi gelirine göre ne kadar parası varsa ona göre binalar yapmış. Yöre mimari ile değil mimarinin geneli ile alakası yok.”

K13: “Burada ormana dokunmak yasaktır. Özel çevre durumunda çünkü. Öyle kaçak şeyler olmaz. Eskiden insanlar odun falan yapardı. Ama şimdi herkes kalorifer kullanıyor. O yüzden tahribat falan yok. Ancak ben orman işleri ile uğraştığım için söylüyorum, ormanlara ağaç kesmeyerek sahip olamazsınız. Orman laf ile korunmuyor, orman bakım ile korunuyor.”

K20: “Ormanların korunması noktasında orada bizim orman muhafaza memurlarımız var. Onlar araziye gezerek teftişte bulunuyor. Zaten orada jandarma karakolu da var. Ama bunlara pek gerek olmuyor zaten. Herkes o alanda bu konuda bilinçli diyebiliriz. Çünkü bunun suç olduğunu ve cezai yaptırım olacağının farkında. Bu yüzden bu tip şikâyetler, sorunlar pek yaşanmıyor.”

K23: “Gölün cami arkasında kalan kısımda yolun yapımı ile yavaş yavaş bu alanlara da işletmeciler, yatırımcılar müdahale etmeye başladı. Dağlara doğru turmanıyorlar. Bu görüntü hiç hoş değil. Bu yüzden korkarım ki Uzungöl vadiden yamaçlara doğru giden bir yapılaşmaya maruz kalabilir. Manzara olarak daha çekici oluyor çünkü. İnsanların orada arsası var. Bunu da değerlendirmek isteyebilir.”

K24: “1971 ile 2010 yıllarını karşılaştırdığımız bir çalışmada gördük ki, Uzungöl ve çevresinde parçalanma üç kat artmış. Uzungöl’deki ormanlık alan diyelim ki üç blok halinde iken, dokuz parçaya bölünmüş. Ortalama parça büyüklüğü de 2-5 kat azalıyor mesela. Eskiden parçalar daha büyüktü, şimdi ise daha az büyüklükte daha fazla parçadan bahsediyoruz. 39 yıllık süre içindeki biyolojik çeşitlilik endeksine baktığımızda da azaldığını gördük. Zaten parçalanma arttığı için bu beklenen bir sonuçtur. Turizm faaliyetleri de bunu tetikliyor zaten. Mesela buraya gelen turist yanında kömür getiriyor, ormana baskı artırıyor. Biz bunu turizmin dışında tutamayız.”

Son olarak katılımcılara yöneltilen ‘‘Bölgenizin turizmle daha fazla tanınması ile birlikte doğal kaynakların yol edildiğini, değerli arazilerin kaybolmaya başladığını düşünüyor musunuz?’’ şeklindeki üçüncü soruya ilişkin paylaşılan görüşler çoğunlukla çevresel değişimlerin gözlemlendiği ve bundan kaynaklı doğal kaynaklarda da bozulmaların yaşandığı yönündedir. Bu kapsamda katılımcı görüşlerine aşağıda yer verilecektir.

K11: “Geldiğiniz zaman, özellikle de önceden de geldiyseniz buradaki değişimi fark etmek zor değil. Suyun rengi değişiyor, çevrenin rengi değişiyor, ağaçlar bana mı öyle geliyor bilmiyorum ama ben bu ormanları gri görüyorum artık, toz kaplı...asfalt çalışmasının yarattığı kirlilik, gürültü falan bunların hepsi zaten buradaki hayvanları uzaklaştırıyor. Buradaki bitkiyi de buradan uzaklaştırıyor, biz uzaklaştırıyoruz. Güya otellerimizin dışı ahşap ama hepsi fırınlanmış ahşap. Yani burada bir ısı haritalandırması falan oluştursak, otellerin çevresini kıpkırmızı görürsünüz. Biz buranın sıcaklığını da değiştiriyoruz, iklimini de değiştiriyoruz. Mesela katı yakıt kullanan oteller var. Biz elektrikle çalışıyoruz. Ama burada kömür gibi katı yakıt kullanan insanlar var. Atıklarını hala dereye deşarj eden insanlar, oteller var. Dolayısı ile biz burada çok kısa süre içerisinde olmasa da uzun vadede iklimsel değişikliği de göreceğiz, doğadaki değişimi de göreceğiz, hayvan türündeki azalışı da göreceğiz. Bu

kaçınılmaz bir son, insanın geldiği her yerde böyle oluyor. Hele ki bu tarz plansız yatırımlarla daha da fazla oluyor.’’

K18: “Mutlaka. Sonuçta bir baskı unsurudur. Koruma ile birlikte giden bir unsur değil şu anda turizm orada. Aslında çok dengeli yürütülmesi gereken bir konudur bu. Mesela taşıma kapasitesi bir bölge için belirlenir ve onun üzerinde ziyaretçi alınmaz. Orada şuan böyle bir durum da yok. ‘Ne kadar turist gelirse, o kadar iyi’’ gözü ile bakılıyor. Çünkü yöre halkı açısından bu önemli bir gelir aynı zamanda. Koruma ve turizm ilişkisi çelişiyor bu konuda. Denge oluşturulamıyor.’’

K23: “Evet, gerçekten çok kirletici unsur var. Hatta bazen inanılmaz derecede. Otellerin yoğunlaştığı alanda kanalizasyonu terfi eden sistem çoğu zaman çalışmadı. Alt kattan üst kota kanalizasyonun basılması gerekiyor ki oradaki akar buna uygun değil. O sistem de sağlıklı çalışmadığı için oteller bölgesindeki kanalizasyon göle akmıştır. Tabi bu da bir çevre felaketidir aslında. Böyle durumlarda gölde görüntüden tutun da kokuya kadar deformasyonlar tabi ki de oluyor. O kirlilikten dolayı yosunlaşmalar oluşuyor.’’

K25: “Yani hâlihazırda zaten dereye pis suyun, kanalizasyonun karıştığı malum. Bu da oradaki canlıları etkiliyordur. O yüzden önemli bir çevresel tahribat da söz konusu. Şimdi de dağa doğru gidiyor bu tahribat. Manzara daha çekici geliyor yukarıdan. Şuan özellikle dağın, ormanın güzelliği kaldı. Zemin yani vadi bir şekilde bitme noktasına getirildi. Halk da para kazanmanın, bu gelirden en büyük payı elde etmenin derdinde.’’

K29: “Derenin üzerine binen yük attı. Yukarı ki köylerden ve otellerden, tesislerden nedenli kirletici unsur arttı. İnsan müdahalesi de arttı. Bu da su içinde ki ekolojik sistemi tahrip eder. Orada aşırı yüklenmeden kaynaklı bir tahribat olduğunu söyleyebiliriz. Bir de ekosisteme müdahale edilen kazı işlemleri yapılıyor. Gölden havuza çevriliyor açıkçası.’’

Alt Kategori 3: Turizm ve İçme Kalitesine İlişkin Bulgular

Uzungöl bölgesinde kullanılan suyun temin türüne ve var ise içme suyunun turizm faaliyetleri ile ilişkisine ilişkin katılımcılara “Evinizde ve/ veya işletmenizde şebeke, kuyu veya çeşme sularından hangisini kullanıyorsunuz? Kullandığınız suyun kalitesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bu soru için hem ev ve işletmelerinde günümüzde kullandıkları suya hem de bölge için önemli bir

değer olan dere suyuna ilişkin görüş belirttikleri görülmektedir. Özellikle dere suyunun zaman içerisinde kirletici unsurlara maruz kaldığı ve bundan kaynaklı kalitesinin düştüğü belirtilmiştir. Günümüzde bölgede belediyenin temin ettiği şebeke suyu kullanılmaktadır.

K2: *‘‘Aslında Uzungöl’ ün üç tarafındaki kaynak suyu da içiliyor. Aşağıda bir su fabrikası da mevcut. Suyun testi de yapıldı. Temiz çıktı ve içilmesinde bir sakınca da yok. Ancak belediyeye bağlanması ile şebeke suyu kullanımına geçti ve faturalı oldu.’’*

K4: *‘‘Gidin derenin suyuna bakın, kirliliği göreceksinizdir. Eskiden bu su berraktı, içilirdi. Biz dereden su alır, çay demlerdik. Çünkü hiçbir atık, kanalizasyon falan girmezdi ona. Arıtma için çalışıldı ama hala hizmete girmedi o da.’’*

K5: *‘‘Eskiden tabi ki su daha kaliteli idi. Şu anda yoğunluktan dolayı sıkıntı çektiğimiz oluyor. Kesinti yaşamıyoruz ama arıtma ile ilgili sorunlar oluyor, kirli su geliyor bazen.’’*

K7: *‘‘Eskiden derenin suyu da çok temizdi. Ben mesela musluk suyu ile büyümüşümdür. Ama artık içemiyorum. Onunda tadı bozuldu. Şişe suyu kullanıyorum. Bozulan bir doğa yapısı var, o muhakkak.’’*

K19: *‘‘Su kalitesi belirleme çalışması biz de yaptık. Aylık yapıldı bu çalışma. 2011, 2012, 2013 ve 2014’ te daha iyiydi su kalitesi. Bugün hala kötü değil. Ama eski kalitesinde de değil. İkinci sınıf iken üçüncü sınıf oldu. Bu da özellikle turizmin yoğun olmasından kaynaklı kaçak yapılar falan da etkili. Ayrıca Uzungöl’ ün yukarılarında yaylalarda hayvancılık yapanlar var. Onlar da bazen hayvan gübresini dereye bırakıyorlar. Otellerin de mutfaktaki atık yağlarını, kirli suyunu dereye bıraktıklarını duyuyoruz açıkçası. Biz tabi şikâyet üzerine gittiğimizde iş işten geçmiş oluyor ve tespit edemiyoruz. Yani orada vatandaş bir otokontrol sağlasa çok iyi olacak.’’*

K23: *‘‘Çocukluğumda dereden su içerdik. Bugün içmem, içeni de görmedim. Çünkü güvenemem. Kirletici unsurlar çoğaldı baktığınızda. Bugün gölden su içilebilir mi, mümkün değil. Eskiden o suyu kirletecek kaynak yoktu. Yerleşim zaten çok azdı ve dereye yakın değildi.’’*

Alt Kategori 4: Turizm ve Mimari Değişime İlişkin Bulgular

Uzungöl bölgesinde turizm ile beraber yaşanan mimari değişimi ortaya koyabilmek amacıyla katılımcılara *‘‘Bölgenizin yıllar içindeki mimari yapısını artı ve eksi yönleri le değerlendirir misiniz?’’* sorusu yöneltmiştir. Buna göre katılımcılar,

yaşanan değişimlerin geleneksel yapıdan modern yapıya dönüştüğünü belirtmektedirler. Ahşap yapının yerini betonlaşmaya bıraktığı ve binaları özgün göstermek için sadece dış görünümünün ahşap kaplı olduğu diğer belirtilen unsurlardır. Ancak katılımcılara göre bunun en büyük sebebi de bölgedeki imar planının olmamasıdır. Buna göre katılımcılara ilişkin görüşler aşağıda belirtildiği şekildedir.

K1: *“Mimari yapı inanılmaz kötü derecede. Bir standardın belirlenmesi, her işletmenin tek tip olması daha güzel bir görüntü verirdi. Aşağıda büyük bir otopark yapıp arabalar orada bırakılmalı ve yürüyerek gölün kıyısına çıkılmalı. Burada şuan göle sıfır konumunda işletmeler var.”*

K2: *“Mimariye baktığımızda aslında çarpık yapılaşma söz konusudur. Bunun için halk uzun zamandır imar barışını bekliyordu. Ancak olmayınca çarpık yapılar boy gösterdi. Özellikle son 4 sene içerisinde bayağı bir bina eklendi. Kötü bir görüntünün olduğunu söylemek mümkündür. Buna da yetkililer bir düzenleme yapacaktır diye ümit ediyoruz. Normalde en fazla iki buçuk kat izni veriliyor binalara ama baktığımızda daha fazla katlı bina görüyoruz. Buna da bir düzenleme gelecektir mutlaka.”*

K8: *“Burada imar eksikliği var. İmar eksikliğinden dolayı da çarpık yapılaşma oluyor. Bizde bunu yıllardır dile getiriyoruz. Artık bazı rantçı kesimler ‘niye Uzungöl’ de otel olsun ki, Trabzon’da otel olsun. Buraya gezmeye gelinsin.’ diyorlar. Ben kesinlikle buna katılmıyorum. Bölgeye uygun evlerin devlet tarafından bir kaç örnek proje ile çeşitlendirilip o şekilde yapılanmayı sağlaması gerektiğini düşünüyorum. Tam orta kesimdeki yapıların kaldırılması gerekiyor. Doğa ile uyumlu, manzarayı kesmeyecek bir yapılaşma olması gerekiyor.”*

K12: *“Bundan sonrası için aynı zihniyet devam ederse daha çirkin görüntüler ortaya çıkacaktır. ‘Tamam mı, devam mı?’ diyecek noktadalar şu anda. Belki de 1-2 yıllık ömrü kaldı bölgenin. Daha sağlıklı yapılaşmaya gidilmezse bunun bedelini tüm Karadeniz ödeyecektir. Halkın yapabileceği hiçbir şey yok. Bu tamamen idari bir tasarruf. İdarenin nasıl bir tasarruf göstereceğini zaten bilemiyorsunuz.”*

K20: *“Şu anki durumda Uzungöl’ ün bir mimarisi yok. Eskiden insanların kendi yaşadıkları yerler, hayvan baktıkları ahırlar bugün pansiyon oldu. O ahşap, iki katlı evlerden eser yok. Ben isterim ki Trabzon’ a özgü bir mimari yapı orada yapılsın. Zaten görüntü kirliliği çokça var. Bir birlik, bütünlük söz konusu değil.”*

K23: “Uzungöl de tescilli 140 kadar ev var. Yani Uzungöl ün kendine özgü bir mimarisi de var. Ama bu mimarinin yaşatıldığı ev nerdeyse kalmadı. Tescillenen evlerin de çoğu ciddi şekilde bozulmuştur. O evlerin günümüz yaşam koşullarını karşılaması biraz zor. Ama kültür açısından baktığınızda, o kültürü yaşatan bir ev vardı orada. Ahır için otluk için ayrılan yerler vardı o evlerde. Bugün bunlara ihtiyaç yok. Konaklama talebinin olduğu yerde de ahırlar, çeşitli yerler ciddi değişimlerle pansiyona dönüştürülmüştür. Bunların teker teker değiştiği alanda da kültürün korunması tabi ki zor.”

K26: “Eski yapılara baktığımızda tamamen ahşap ve sağlık açısından da oldukça faydalı evlerimiz vardı. Bugün çoğunluk beton ve çok katlı evler yaptığı için mimariden konuşamıyoruz. Şuan ki yıkımların nedeni de budur. Tabi isterdik ki o eski yapılar korunsun ve eğer konaklama ihtiyacı giderilecekse de bu yapılar sürdürülerek devam edilsin ama insanlar aceleci davranıp kolaya kaçınca, bir kat daha bir kat daha derken böyle yapılar ortaya çıktı. Var olan ahşap yapılarda yok olmaya yüz tutmuş. Bu yüzden Uzungöl’ ün eskisini andıracak çok fazla yapısı kalmadı.”

Alt Kategori 5: Turizm Ve Çevre Bilinci İle Hassasiyetine İlişkin Bulgular

Katılımcılara bölgenin turizm paydaşlarından olan yerel halk ve ziyaretçilerin çevreye olan duyarlılık seviyesini ölçmek amacıyla “Yerli halkın ve bölgenize gelen ziyaretçilerin çevre bilincine sahip olduğunu ve bu konuda hassasiyet gösterdiğini düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun her iki kesim için de aynı fikirde olduğu saptanmıştır. Yerel halk ve ziyaretçilerin doğal çevreye gereken hassasiyeti göstermediği düşünülmektedir. Özellikle Uzungöl’ de pek çok ziyaretçi tarafından yapılan pikniklerin ardından çöp toplama ve atma işlemlerinin göz ardı edildiği belirtilmektedir.

K1: “Orta doğu turisti için bakarsak çevreye inanılmaz derecede kayıtsızlar. Çöp atma konusunda biz Türklerden daha kötüler diyebiliriz. Bu da biraz onların yaşam tarzı ve coğrafyaları ile alakalı diye düşünüyorum. Biz burada Arap turistlere çevre ile ilgili sistemi oturtmaya çalışıyoruz gerçekten iyi ve ya kötü bir şekilde. Sadece çöp içinde değil bu durum. Gidip göle bir şeyler fırlatanı da görebiliyoruz zaman zaman. Kazlara taş atmaya kalkan dahi var. Bunun gibi bazı durumların öğretme ile alakalı olmadığını düşünüyorum. Yerel halk ise biraz daha iyi durumda diyebiliriz.”

K2: “Aslında bu konuda kötüyüz. Belediye el atmaya çalışıyor. Eskiden en temiz yerler dağlardı. Artık oralarda da çöplere rastlamak mümkündür.”

K7: “Kesinlikle sahip değiller. Cami etrafında biraz zaman geçerseniz zaten insanların tavrını çözersiniz. Sigara içen izmariti de atıyor, yere de tükürüyor vs. turistlerin hiçbirinin zaten doğayı koruma gibi bir planı yok. Adam yeşilliğin ortasına oturup çayını demliyor, çer çöp ne varsa oraya atıyor, sonrasında biz de belediyenin gelip temizlemesini bekliyoruz. Önce halkın bilinçli davranması gerekiyor. Ardından turistlerin ve sonrasında da belediyenin üzerine düşeni yapmasını beklemeliyiz. Belediye zaten yetersiz kalıyor, üstene biz de daha fazla kirletiyoruz. Kesinlikle bu çevre kirliliğinin temelinde biz varız.”

K8: “Hassas olduklarını düşünmüyorum. Her iki tarafta aynı şekilde diyebilirim. Genelde Arap ülkelerinden gelenler için, çevre hassasiyeti yok onlarda. Çok aşırı derecede duyarsızlar. Bizim halkta onlara karşı duyarsız. O kirliliğin, pisliğin ortadan kalkması için bir çabaları yok.”

K11: “Burada hiç kimse çevre bilincine sahip değil...buraya en çok gelen ülkelerin temel ekonomik geçim kaynakları petrol ürünleri. Yani biz bu insanlardan çevreci olmalarını bekleyemeyiz. Buraya gelme sebepleri doğa, yeşillik. Burayı bir cennet olarak tanımlıyorlar. Ama hayatlarının hiçbir bölümünde “çevresel sürdürülebilirlik nasıl sağlanıyor, bu ağaç neden burada, benim bu doğa üzerindeki etkim ne?” gibi bir düşünce yapısı ile yetişmedikleri için buradaki çevresel duruma da hâkim değil. İşletmeci ve halk açısından da geçerli bunlar. Yani halk belki sesini çıkarabilirdi ama Uzungöl halkı burada çok büyük paralar kazandı. O yüzden artık onlar için de önemli değil.”

K12: “Turist açısından yok. Yani bizim misafir profilimiz biraz dar. Genellikle körfez ülkelerinden gelenleri misafir ediyoruz. Oldukça rahatlar. Geldikleri yer ile ilgili zaten çevre yok orada. Bir şeye doğrudan zarar vermiyorlar ama yaşam alanlarını kirlettikleri konuşulabilir. Halk tamamen bu konuda bilinçli...”

K16: “Kesinlikle göstermiyorlar. Özellikle gelen Arap turistler çevre hassasiyeti olmayan vatandaşlar. Orada yol üzerinde, dere kıyısında yapmış oldukları piknik çerçevesinde çıkan atıklarını, çöplerini bırakıp gidiyorlar. Zaman zaman yol güzergâhında zabıta gözetiminde biz çöp poşeti dağıtıyoruz. Nihayetinde piknik yapan

insanların çöplerini bunda toplamalarını ve bizim çöp konteynrlarımıza atmalarını tavsiye ediyoruz ama burada da çok başarılı olamıyoruz.”

K25: *“Arap turistler maalesef çevreci değiller. O konuda daha hoyrat davranıyorlar. Piknik sıkça yapıyorlar ve çöpüne orada bırakıp gidiyorlar. Halk da para getirdikten sonra turistten böyle bir bilinç beklemiyor.”*

Alt Kategori 6: Katı Atık Yönetimine İlişkin Bulgular

Uzungöl’ de katı atık yönetimi ile ilgili katılımcılara, *“Bölgenizde artan turizm faaliyetleri ile atık miktarı arasındaki orantıyı tanımlayınız. Bu konuda atıkların toplanması, yok edilmesi veya geri dönüştürülmesi ile ilgili ne derecede bilgi sahibisiniz?”* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar Uzungöl’ de özellikle sezonun yoğun geçtiği yaz aylarında atık miktarının çok yüksek oranda olduğunu belirtmektedirler. Bunun için belediyeye ait çöp toplama araçlarının günde bazen 3-4 kez çöp topladığını ancak bunun bile yetersiz kaldığını savunmuşlardır. Bölgede ayrıca atıkların sınıflandırılarak toplanmasına yönelik bir çalışmanın olmadığı elde edilen diğer bir bulgudur.

K1: *“Burada belki de 200’ün üstünde işletme var ve inanılmaz bir atık meydana geliyor. Belediye tarafından bu çöpler toplanıyor ancak nerede depolandığı konusunda bir bilgim yok. Önceden burası belde iken beldenin kendi çöp arabası ile toplanıyordu. Yeni yasa ile Büyükşehir Belediyesi kapsamında hepsi tek merkezde toplanıyor. Her gün düzenli olarak çöpler toplanıyor. Ayırıştırma anlamında da bir çalışma yapılmıyor.”*

K3: *“Turistler temizliğe vakit ayırmıyorlar. Yiyip, içip ardından da turlara çıkıyorlar. Belediye de bu konuda yetersiz kalıyor...Ayırıştırma falan gibi bir şey de yapılmıyor. İşletmelerde de böyle bir uygulama, sertifika falan yok zaten.”*

K4: *“Bir ara ayırıştırma için çalışma başlatıldı ama muvaffak olamadılar. Şimdi toplanıyor buradan ve götürülüyor. Gerisini de biz bilmiyoruz açıkçası.”*

K12: *“Böyle bir faaliyet görmedim. En büyük sorunlardan biri de bu. Yerel yönetimler bu konuda çok gerideler. Atık toplama, katı, sıvı vb., bir şey yapıyor gibi görünüyor herkes ama ortada bir şey yok. Ben plastikleri kendim topladım burada, bildirdim gelin alın diye. Alacak bir mekanizma yok. Biz otel olarak yeşil bina sertifikalıyız. Dünyanın en prestijli sertifikalarından biri. Türkiye’ de üç otelde falan var. Birini de biz aldık. Şimdi bu LEED Sertifikasını anlatamıyorsun yöneticilere. Bu sertifikayı alırken soruyorlar geri dönüşümü sağlayabiliyor musun diye. Yemek*

artıklarını dahi toplaman gerekiyor. Tamam, topluyorum ama kime vereceğim? Toplayacak bir mekanizma yok. Mesela kızartma yağları. En büyük sorunlardan bir tanesi. Yani yalvararak, telefon baskısı ile iki defa buraya araba getirtebiliyorsak ne mutlu bize. Geri kalanı eminim ya dereye atıyordur bunu ya çevreye. Bu anlamda geri dönüşüm ile ilgili sıfır burası...’’

K16: *“Büyükşehir belediyesinin bir çalışması vardı, katı atık toplama ve bertaraf etme ile ilgili. Henüz faaliyete geçmedi. Biz günlük olarak yaklaşık 25 tona yakın çöp alıyoruz Uzungöl’ den. Temizlik elemanlarımız var tabii belli noktalarda orada. Çevre temizliğine, yürüyüş yollarında özellikle dikkat ediyoruz. Günde iki üç kez çöp alıyoruz. Bir ayırıştırma ya da geri dönüşüm yok şuanda. ’’*

Alt Kategori 7: Turizm Paydaşlarının Sorumluluklarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın daha önceki kategorilerinde katılımcılara bölgenin sürdürülebilir turizm gelişimini saptamak amacıyla çeşitli sorular sorulmuştur. Bu kategoride ise katılımcılara sürdürülebilir turizmin sağlanmasında paydaşların yetki ve sorumluluklarını tanımlamaları istenmiştir. Buna göre yöneltilen soru; *“Sizce Uzungöl’ de sürdürülebilir turizm gelişimi ile ilgili en büyük görev kimlere düşmektedir? (yerel halk, devlet, STK’lar, turist vb.)’’* şeklinde olmuştur.

Katılımcılar öncelikle Uzungöl’ ün sadece turizm için değil temelde sürdürülebilirliği için imar konusunun son derece önemli olduğu görüşündedir. Kaçak yapıların da başlıca nedeni olan imar planının sağlanması ile birlikte bölgenin doğal ve kültürel yapının korunabileceğini, haksız rekabetin önüne geçileceğini ve turizm hizmetlerinin kalitesinin artacağını belirtmektedirler. İmar planlamasının yapılması ile tarım, ormanlık veya turizme ayrılacak arazilerin de kontrolü sağlanabilecektir. Ayrıca turizmi yılın tamamında etkin kılabilmek için yalnızca Uzungöl’ ü değil çevrede bulunan diğer çekilicilerinde doğru planlama ile kullanılması gerektiği görüşünde bulunulmuştur. Temelde baktığımızda paydaşlar atılacak adımlar için her ne kadar vatandaşın, işletmelerin veya kamu kurumlarının sorumluluklarından bahsetse de sürdürülebilir gelişim için eşgüdümün ve iş birliğinin sağlanması gerektiği üzerinde uzlaşılmaktadır. Buna ilişkin katılımcı görüşlerine daha detaylı olarak aşağıda yer verilecektir.

K3: *“Bence herkesin harekete geçmesi gerekiyor. Yani ortak bir payda da buluşulmalı. Çalışanlar kendi otellerine iyi bakmalı, belediye hizmet sağlamalı, gelen misafir baştan aydınlatılmalı ve neye dikkat edeceği belirtilmeli...”*

K8: *“Burada ilk görev Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na düşüyor. Uzungöl’ün imarı en erken zamanda yapılmalı ve o imar dışındaki yapılaşmaya izin verilmemesi gerekiyor. Halk açısından bilinçli olsalar yapabilecekleri çokça şey var. Ancak şu anda ön planda ekonomik kaygılar olduğu için geri duruyorlar. Şu anda para getirdiği için gerisinin bir önemi yok onlar açısından. Nelerle karşılaşabileceklerini tahmin etmiyorlar.”*

K11: *“burada bir yerden başlanacaksa eğer, bu birinin görevi değil. Bir değişimi başlatmak istiyorsak, önce kendi aramızda bir birlik olmamız gerekir. Biz öz değerlendirmemizi yapamıyoruz. Dışarıdan insanlar eleştiri yapınca da dışlıyoruz. Hayır, burada herkes öz değerlendirmesini yapıp, “burada çevresel tahribata sebep olduk ve bunun farkındayız” diyerek buna yönelik adımlar atmalı. Görüşünü topyekûn savunabilecek bir otorite, bence burada çok güzel işlere gebedir. Ama biz dediğim gibi, özel sektör, kamu vb. iş birliğini geliştirememişiz. Önce bizim yönetime ihtiyacımız var...”*

K12: *“Ben yerel yöneticileri, idareyi çok önemsiyorum. Yöneticilerin büyük bir sorumluluğu var bu konuda. Halkın tek başına bilinçli olması bir şey ifade etmiyor burada.”*

K16: *“Zaman zaman sosyal projelerde STK lar ile beraber oluyoruz. Bu noktada valilik, kaymakamlık ve belediye olarak üst düzey yöneticilerle beraber bir araya gelmeyi planlıyoruz. Uzungöl için gerek yatırımlar olsun gerek çevre düzenlemesi noktasında bu işbirliği bizi oldukça güçlendirecektir.”*

K18: *“Turizmi alana yaymak biraz rahatlatılabilir. Sadece Uzungöl merkezdeki ziyaretçi yoğunluğunu değişik bölgelerde oluşturulacak noktalara dağıtmak gerekiyor. Her gelen yeni turistle beraber Uzungöl’deki yoğunluk daha da artıyor. Bunu taşıyacak bir alan da yok orada, bir ekolojik durum da yok... Herkese düşüyor aslında. Halk, kamu kurumları vb. hepsinin işbirliği gerekiyor. Destek olunduğu söyleniyor. Ancak uygulamada bencil davranışlar söz konusu oluyor. “Doğa tabi ki korunmalı, turizm de yapılmalı, kaçak yapı olmamalı” gibi temenniler hep var. Ama bir yerden başlanması lazım. Ancak hiç kimse de “ben başlatayım” demiyor.”*

K23: “Yıllardır sağlıklı bir imar planı ortaya konamamış. Bir de Uzungöl’ ün karmaşık bir statüsü var. Bütün kurumlar etkin orada. Dolayısı ile Uzungöl’ ün sorunlarının çözülmesi noktasında bir eşgüdüm oluşturulamadı. Farklı yetkilendirmeler oldu. Ama bu yetkiyi tek elde toplayan bir sistem henüz oluşturulamadı. Tabi Uzungöl sadece Uzungöl’ den de ibaret değil. Bu bağlamda zengin bir coğrafyaya sahiptir. Yaylaları, gölleri, mezarları var. Hepsinin de kendine göre turizm potansiyelleri var. Bu yüzden bence master plan dâhilinde bir çalışmaya ihtiyaç var. Sadece Uzungöl için değil daha üst ölçekli bir plan yapılmalı...Uzungöl için bir yönetim modeli oluşturulmalı. Bunun içinde de devlet kurumları, belediye de olsun. Burada en büyük inisiyatif belediyenindir. Ardından da Çevre ve Şehircilik İl müdürlüğünündür. Bu planlamaların onların eli ile yapılması lazım.”

K26: “Aslında resmi kurumların yapacağı ilk şey, imardır. Böylece bir düzen oluşturulabilir. Hem sosyal alanlar oluşturabilir hem de vatandaş faydalanabilir. Şuan da yüzde seksen kaçak yapı var Uzungöl’ de. Devlet burada kazanılan kazançtan hak ettiği parayı da alamıyor. Çünkü kaçak olan işletme sayısı çok fazla. Eski mimariye yönelik projeler tasarlanmalı. Hem işletme hem de kişisel konut bazlı olarak yapılmalı bu.”

K27: “Doğal varlıkların korunması olarak baktığımızda, arazi kullanım sınıflarının belirlenmesi gerekir. Tarım arazileriniz, orman arazileriniz, yerleşim alanlarınız ve meralarınız var. Bu arazi kullanımı sınıfındaki alanların hepsi ancak ekolojik açıdan doğru planlandığında insan faaliyetleri için kullanılabilir...Dolayısı ile doğru planlamayla ‘nerede, ne, ne şekilde yapılmalıdır ?’ sorusunun alt zemini oluşturulmalıdır... Uzungöl’ de bir turizm hareketi var...Orası bir ÖÇKB. Dolayısı ile ÖÇKB olarak kabul edilmiş bu alanda bir biyolojik çeşitlilik rezervi var. Siz turizm kaynaklı burayı kullandığınızda, taşıma kapasitesinin çok üzerinde tesisleşmeyi (legal ya da illegal olarak) önlemezseniz bu büyük sorunlara neden açar...O taşıma kapasitesinin üzerinde insanın oraya girmesine izin verilmemeli...bu insanların buraya neden geldiğini düşünmek gerekir. Bakir alanları görmek için, oraları özel buldukları için ziyaret etmek istiyorlar. Peki, siz bu alanları daha fazla insan ziyaret edebilsin, daha fazla turizm yatırımı yapılsın ve daha fazla turizm geliri elde edebilelim diye bozuyorsanız, bir gün geldiğinde hiç kimse gelmeyebilir mi? Bunu da düşünmek gerekir.

Yani doğru planlama, doğru arazi kullanımı sürdürülebilirlik açısından, alanın kullanılabilirliğinin sürdürülebilmesi açısından da önemlidir.'

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, temelinde yer alan doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması, yerel ekonomilerin desteklenmesi ve kalkınmasının sağlanması ile turizmin yerel paydaşlarının tümünü ortak paydada buluşturması gibi ilkelerle turizmin gerçekleştiği bölgeler için büyük önem ifade etmektedir. Turizm faaliyetlerinin meydana getirebileceği ekonomik, sosyal ve çevresel tehditleri saptayarak önemli ölçüde önüne geçebilmeyi veya minimum düzeye indirmeyi amaçlamaktadır.

Günümüzde öncelikle bulunduğu il genelinde sonrasında hem bölge hem de ülke çapında yoğun ilgi gören Uzungöl, yalnızca 30-40 yıllık bir turizm geçmişine sahiptir. Bakıldığında bu kısa süre içerisinde her geçen yıl Uzungöl' e olan turizm talebinin de arttığı görülmektedir. Turizm potansiyelinin yüksek olduğu gözlemlenen Uzungöl' ün sahip olduğu sosyo-kültürel ve çevresel değerlerin ise bu kapsamda korunması gereklidir. Ayrıca Uzungöl' ün coğrafi özelliklerine bakıldığında geçim kaynaklarına sınırlı olanak sağlaması bölgedeki turizm faaliyetlerinin yerel kalkınmadaki etkisini de göz önüne sermektedir. Turizmin bölge için sağladığı iş imkânları, eğitim, ulaşım, sağlık vb. hizmetlerin artması gibi faydaların devamlılığının sağlanması da oldukça önemlidir.

Bu çalışma ile Uzungöl' de sürdürülebilir turizmden bahsedebilmek için yürütülen turizm faaliyetlerinin özellikleri, eksiklikleri veya avantajları saptanmak istenmiştir. Bu bağlamda bölgedeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir turizmin sosyo-kültürel ve çevresel göstergelerine göre ele alınması amaçlanmaktadır. Var olan veya olabilecek tehlikeler, mevcut sorunlar ve faydalı olabileceği düşünülen öneriler paydaşlar tarafından belirtilmiştir. Bu kapsamda yerel turizm paydaşları ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmış ve elde edilen bulgular betimsel analize tabi tutulmuştur.

Araştırma bulgularına göre Uzungöl' ün sahip olduğu turizm potansiyelinin değerlendirilmesi tüm paydaşlar için memnuniyet vericidir. Turizmin genel olarak sağladığı ekonomik fayda, Uzungöl' de de ön plana çıkmaktadır. Geçen kısa süre içerisinde yerel halkın ekonomik seviyelerinin değiştiği görülmektedir. Bölgeye artan

ilgi sonucu konaklama, yeme-içme vb. işletmelerin gerekliliği ortaya çıkmış ve bunun için ilk adım da yerel halk tarafından atılmıştır. Kısa süre içerisinde yapılan yatırımların karşılığının alınmaya başlanması ile her geçen gün turizm işletmelerinin sayısı artmış ve yerel halkın turizmi kabullenmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Uzungöl’ de yürütülen turizm faaliyetlerinin bölgeye yapılan kamu hizmet ve yatırımlarında da zaman zaman olumlu etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bölgeye artan talep ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi ve kolaylaştırılmasını da beraberinde getirmiştir. Yine altyapının güçlendirilmesi, içme suyu ve kanalizasyon hizmetlerinin sağlanması gibi çalışmalar da hız kazanmıştır. Ayrıca son yıllarda bölgeye yapılan kamu ve özel yatırımların da arttığı görülmektedir.

Uzungöl’ de turizm her ne kadar paydaşların geneli için bölgeye fayda sağlayıcı görülse de yine de Uzungöl’ ün turizm destinasyonu olarak gereken hizmet ve olanaklardan yararlanamadığı belirtilen genel görüştür. Bu durumun en önemli sebebi olarak bölgenin ÖÇKB, Doğal Sit Alanı, Tabiat Parkı gibi birden fazla statüsünün bulunması olarak belirtilmiştir. Kamu kurumları arasında yetki karmaşasının yaşanması, fikir birliğinin oluşturulamaması ve yerel halkın da müracaat etmesi gereken devlet kurumu hakkında ikileme düşmesi gibi durumlar bölge için önemli sorun başlıklarıdır. Öncelikle korunan alan olarak belirlenen Uzungöl’ de turizm faaliyetlerinin belirlenen bir planlama dâhilinde yapılması gerekmektedir. Çünkü bölgenin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin korunması ve tahrip edilmesinin önüne geçilmesi büyük önem arz etmektedir. Özellikle Uzungöl’ de turizmin ana sermayesinin doğal kaynaklar ve doğal çevre olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu durum daha da dikkat çekmektedir. İnan (2019) tarafından yapılan araştırmada bölgede yürütülen turizm faaliyetlerinin sebep olduğu çevresel riskler ele alınmıştır. Buna göre; artan su tüketimi, motorlu taşıtlar, kanalizasyon ve çöp sorunu, tesisleşmenin hız kazanmış olması vb. sebepler Uzungöl’ de doğal çevreye ve ekolojik sisteme yapılan müdahaleyi göz önüne sermektedir. İnkaya (2019) tarafından Uzungöl’ de yapılan araştırma ile de özellikle doğa üzerinde önemli birer etkiye sahip olan tarım, hayvancılık ve turizm faaliyetleri, bitki örtüsünü ve çeşitliliğini önemli ölçüde tahrip edici özelliktedir. Baktığımızda diğer iki geçim kaynağının günümüzde oldukça azaldığı görüldüğünden, turizmin etkisi daha açık ortaya çıkmaktadır.

Yıllar içerisinde yerel halkın turizme olan eğiliminin artması ile bölgede arazi kullanımlarında değişiklikler görülmüştür. Tarım faaliyetlerinin yapıldığı araziler ileriki dönemlerde turizme hizmet etmeye başlamıştır. Bundan dolayı bölgede birinci geçim kaynağı olarak turizm görülmektedir. Geçmişte yürütülen tarım ve hayvancılık gibi geleneksel geçim kaynakları ise önemini kaybetmiştir.

Uzungöl’ de turizm tesislerinin plansız ve kontrolsüz artışının bir diğer nedeni de yine bölgenin statüsünden dolayı sonuçlanamayan imar planlamasıdır. Araştırmaya göre imar planının istikrarlı bir şekilde ortaya konulamamasından dolayı yerel halkın kendi imkânları doğrultusunda turizme hizmet ettiği görülmektedir. Ancak bu durum zamanla bölgedeki tesislerin hizmet kalitelerine de etkide bulunmuştur. Bugün baktığımızda Uzungöl’ de faaliyet gösteren konaklama, yeme-içme vb. turizm işletmelerinde fiyat politikası, kalifiye personel çalıştırma, alternatif rekreasyon faaliyet gibi noktalarda eksiklikler olduğu sonucuna varılmaktadır. Turizmin bölgede mevsimsellik göstermesi ve turist profilinin sınırlılığı da bu durumun tetikleyicisi olarak görülmektedir. Ayrıca bölgede artan yabancı işletme sayısından kaynaklı olarak bu sorunların da arttığı saptanmıştır. Sürdürülebilir turizmde önemli bir ilke olan yerel halkın refahı, Uzungöl’ de yaşanan bu tür olumsuz durumlar neticesinde zarar görmektedir.

Yapılan turizm ve rekreasyon tesislerinin bölge ve doğa ile uyumu da ayrıca önem arz etmektedir. Geleneksel Uzungöl mimarisinin günümüzde önemini kaybettiği açıkça görülmektedir. Yeni binalarda ahşap ve taş yerine betonlaşmanın ön planda olduğu görülmektedir. Atasoy (2010)’a göre, bölgede turizm talebini karşılamaya yönelik olarak harekete geçen yerli halk, betonarme yapım tekniği ile inşa ettikleri binaları yöresel mimariye benzetebilmek amacıyla ahşap kaplama ile yeniden düzenlemektedir. Bu durum Uzungöl’ ün sahip olduğu yerel yapı karakterinin unutulmasına, yalnızca günlük ihtiyaçlara yönelik tesislerin kurulmasına neden olmakta ve geleneksel dokuyu bozularak görüntü kirliliği oluşturmaktadır.

Uzungöl özellikle son yıllarda Orta Doğu ülkelerinden gelen misafirlerin yoğun ilgisi ile karşı karşıyadır. Genellikle aile veya yakınları ile grup halinde tatil yapmayı planlayan turistler, bu yönleri ile de daha fazla harcama yapmaktadırlar. Ancak ayrıntılı olarak incelendiğinde turist profilinin de bölge için doğurduğu bazı dezavantajlar öne çıkmaktadır. Örneğin, Uzungöl her ne kadar doğal yapısı ile bir çekicilik oluştursa da

gelen yabancı turistlerin istekleri ve davranışları ters yönde oluşmaktadır. Daha geniş, lüks ve gösterişli odalarda konaklamak isteyen, göle, ormanlara karşı duyarsız davranan Orta Doğu turisti, bu özellikleri ile Uzungöl’ de turizmin devamlılığı ve gelişimi için dezavantaj olarak görülmektedir. Bu nedenle Uzungöl’ e gelen turist profilinde çeşitliliğin sağlanması da büyük ölçüde önemlidir. Farklı turist profilleri bölgede turizmin 12 aya yayılmasında, gelen turistlere alternatif hizmetlerin sunulmasında ve turizmin niteliğinin ve kalitesinin artmasında fayda sağlayacaktır.

Uzungöl’ de turist profiline bağlı olarak saptanan bir diğer önemli nokta ise sosyal açıdan endişe verici olarak görülmektedir. Bölgeye önemli bir ekonomik fayda sağlayan Orta Doğu turistine yönelik ayrıcalıklı hizmet anlayışı Uzungöl’ ün yerel kimliğini tehdit etmektedir. Alptekin (2017) Uzungöl’ de yaptığı araştırma ile bölgede çalışan personellerin Arap turistlerin geleneklerine ve yaşayış biçimlerine uygun davranışlarda bulunmaya dikkat ettiklerini saptamıştır. Bölgede Arap turistlerin yemek zevklerine, giyim tarzlarına ve dillerine yönelik hizmet ve kolaylıkların sağlanması Uzungöl’ ün yerel kimliğinin korunması noktasında sorun teşkil etmektedir.

Uzungöl bölgesinde gerçekleşen turizm faaliyetlerinin mevcut durumu ile ilgili elde edilen sonuçlara ilişkin dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar öne çıkmaktadır. Daha öncede ifade edildiği gibi, bölgenin sahip olduğu çeşitli statüler ve bu statülere bağlı olarak gelişen yetki karmaşası ile koordinasyonun sağlanamamasına yönelik ilk olarak Uzungöl’ de koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi ve özellikle sezonun yoğun geçtiği dönemlerde ziyaretçi yönetiminin sağlanması gerekmektedir. Arazi kullanımını, mülkiyet sorunlarını ve yatırımları kontrol edebilmek ve planlayabilmek adına imar planı oluşturulmalıdır.

Uzungöl bölgesinde turizmin mevsimsellik seyrini değiştirecek, bölge halkı için ekonomik gelirin sürekliliğini sağlayacak ve turizmin niteliğini güçlendirecek çekicilikler değerlendirilmelidir. Kayak pisti ve teleferik gibi kış turizmine yönelik alternatifler saptanmalıdır. Yine bölge ve doğa ile uyumlu dağ bisikleti, doğa yürüyüşleri ve kamp etkinlikleri gibi çeşitliliklerin artırılması gerekmektedir.

Uzungöl’ de faaliyet gösteren turizm işletmelerinin fiyat politikalarının kontrolü sağlanmalı ve haksız rekabetin önüne geçilerek Uzungöl bölgesinin imajını zedeleyebilecek durumlardan kaçınılmalıdır. Kaçak yapılara ve ruhsatsız işletmelere müsaade edilmemeli ve var olan yapılarda ortadan kaldırılmalıdır.

Yerel halkın devlet destek ve teşviklerinden yararlanmasında kolaylaştırıcı önlemler alınmalı ve turizme ortak olmaları sağlanmalıdır. Bölgedeki nitelikli personel ihtiyacının karşılanmasına yönelik yerel halka eğitimler verilmeli, bölgeye uygun tesisleşmede yerel halk desteklenmelidir. Böylece turizm faaliyetleri ile yerel halk arasında ki bağ güçlendirilerek yerel halkın desteği alınmalı ve sürece dahil edilmelidir.

Uzungöl gibi insanların gündelik telaşlardan uzaklaşmak, sakin kalabilmek ve doğa ile iç içe olabilmek düşüncesi ile aradıkları kaçış noktaları, özellikle turizm için değerlendirildiğinde doğru planlanması gerekmektedir. Bölgenin doğal ve kültürel yapısının korunması ise ancak sürdürülebilir turizm ile mümkün olacaktır. Bu noktada tüm paydaşların sorumluluklarının yeniden belirlenip, işbirliği sağlamaları ve üzerine düşeni yapmaları gerekmektedir. Tüm paydaşlar arasında işbirliğinin sağlanabilmesi adına sivil toplum kuruluşları kurulmalı ve ortak paydada buluşularak mevcut turizm arz kaynakları iyileştirilmelidir.

Son olarak araştırma dâhilinde görüşü alınan bir katılımcımızın sözüne değinmek son derece anlamlı olacaktır. Katılımcımızın da belirttiği gibi doğa affedicidir ve kusurları kapatmayı çok iyi bilir. Biz insanoğlunun adalet, hoşgörü ve vicdan muhakemesi ile doğa üzerindeki hakkını yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aall, C. (2014). Sustainable tourism in practice: Promoting or perverting the quest for a sustainable development?. *Sustainability*, 6, 2562- 2583. doi: 10.3390/su6052562.
- Abdulahakimoğulları, E. Sezer, Ö. ve Akpınar, M. (2011).Küresel ulusal ve yerel düzeyde bir insan hakkı olarak çevre gelişiminin önemi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (14), 61 - 88.
- Ahmed, S. (2016). Sustainable tourism development on Bangladesh: A case study of Cox's Bazar, Bangladesh. Bachelor's Thesis Centria University of Applied Sciences Degree Programme in Tourism, Kokkola- Pietarsaari.
- Aimagambetov, E. Bugubaeva R. Bespayeva R. Tashbaev N. (2017). Model of sustainable development of tourism industry in Kazakhstan (regional perspective). *Viesoji Politika ir Administravimas*, 16 (2), 179- 197. doi:10.13165/VPA-17-16-2-02.
- Akbaş, G. (2015). Geleneksel yapılm teknikleri ve mekân ilişkisi: Uzungöl ve Taşkiran Örnekleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Akıncı, Z. ve Elinç, H. (2010). Sürdürülebilir kalkınma ve turizm: Otantik Yörük kültür köyü projesi. *Akdeniz Sanat*, 3 (6), 27- 43.
- Akıncı, Z. ve Kasalak, M. A. (2016). Sürdürülebilir turizm yönetimi açısından özel ilgi turizminin yeri ve önemi. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 161- 182.
- Akkan, E. Doğu, A. F. Çiçek, İ. Gürgen, G. Yiğitbaşıoğlu, H. ve Somuncu, M. (1993). Uzungöl. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2, 251- 262.
- Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre [PDF belgesi]. Güney Ege Kalkınma Ajansı. 29 Temmuz 2019 tarihinde http://cevre.mf.duzce.edu.tr/Dokumanlar/cevre_mf/Dosyalar/S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20%C3%87evre.pdf adresinden erişildi.

- Alagöz, M. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada çevre faktörü: Teorik bir bakış. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 11.
- Ali, A. (2018). Turizm paydaşlarının sürdürülebilir gelişmeye yönelik tutumları: Shahat şehri örneği. Yayımlanmamış doktora tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Alkan, C. (2015). Sürdürülebilir turizm: Alaçatı destinasyonuna yönelik bir uygulama. Journal of Yasar University, 10 (40), 6692- 6710.
- Alptekin, M. Y. (2017). Muhafazakâr turizm: Trabzon/Uzungöl’de turizm faaliyetleri ve toplumsal etkileşim. 2nn Eurasian Conference on Language and Social Sciences, 29 Eylül-1 Ekim, Antalya.
- Anadolu Ajansı (2019, 23 Aralık). Uzungöl’ de 65 kaçak binadan 14’ ünün yıkımı tamamlandı. 15 Mayıs 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/uzungolde-65-kacak-binadan-14unun-yikimi-tamamlandi/1682184> adresinden erişildi.
- Arpacıoğlu Özdemir, Ö. ve Oğuz, İ. H. (2018). Sürdürülebilir kalkınma perspektifinden yoksulluk olgusu. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11 (55), 769-781.
- Asia-Pacific Economic Cooperation. (2013). Sustainable development of tourism destinations. name of working group: Tourism Working Group (TWG). Project Number: TWG0311A.
- Atasoy, M. (2010). Özel çevre koruma bölgesinde arazi kullanım değişiminin CBS ile izlenmesi: Uzungöl örneği. III.Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu, 11- 13 Ekim, Kocaeli.
- Atik, M. (2003). Güney Antalya bölgesindeki turizm gelişmelerinin doğal çevre üzerine etkileri ve sürdürülebilir turizm olanakları. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Avcıkurt, C. ve Güdü Demirbulat, Ö. (2016). Turist rehberlerinin sürdürülebilir turizme bakış açısı. Journal of Tourism Theory and Research, 2 (2), 173- 191.
- Ayaş, N. (2007). Çevresel sürdürülebilir turizm gelişmesi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9 (1), 59- 69.
- Ayazlar, G. (2016). Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik tutumlarını anlamak: Yerel halkın bölge imajı ve turizme desteği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (43), 2538- 2547.

- Aydın Tükeltürk, Ş. ve Boz, M. (2013). Turizmde güncel konu ve eğilimler. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydın, İ. Z. (2019). Sürdürülebilir turizmde paydaş yönetimi rehberliğinde gösterge geliştirme süreci. Türkay, O. Editör ve Çalık, İ. Editör, 39- 60, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aydın, İ. Z. Öztürk, A. ve Demirci, U. (2017). Ülkemizin korunan alanları için sürdürülebilir ekoturizm yönetimi ölçüt ve göstergelerinin belirlenmesi. Turizm ve Araştırma Dergisi, 6 (2), 73-94.
- Baran, N. ve Sat, N. A. (2015). Sürdürülebilir turizm planlaması: Teoriden ve uygulamadan örnekler. 2nd International Sustainable Buildings Symposium, 28-30 Mayıs, Ankara.
- Bedir Erişti, S. D. Kuzu, A. Kabakçı Yurdakul, I. Akbulut, Y. ve Kurt, A. A. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri: Eskişehir. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Bender, M. Y. (2008). Development of criteria and indicators for evaluating forest-based ecotourism destinations: A Delphi study, Davis College of Agriculture, Forestry, and Consumer Sciences at West Virginia University for the degree of Master of Science, Morgantown, West Virginia.
- Birleşmiş Milletler. (2012). İstedığımız gelecek raporu. Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20). 20-22 Haziran, Brezilya- Rio de Janeiro. 24 Mart 2020 tarihinde http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/06/Future_We_Want.pdf adresinden erişildi.
- Boersema, J. J. ve Reijnders, L. (2009). Principles of environmental sciences. 18 Nisan 2020 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/295980998> adresinden erişildi.
- Boz, M. (2017). Turizm sektöründe ekonomik sızıntı: Nedenleri, çözüm önerileri. 3. Turizm Şurası, 1-3 Kasım 2017, Tebliğler Kitabı, 1, Ankara.
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. Journal of Social Policy Conferences. 0 (50), 1011-1028.
- Can, E. (2013). Turizm destinasyonlarında sürdürülebilir turizmin sürdürülebilir rekabet açısından değerlendirilmesi. Istanbul Journal of Social Sciences, 4, 23-40.

- Çakıcı, A. C. Çalhan, C. ve Karamustafa, K. (2016). Yiyecek içecek işletmelerinde inovasyon ve sürdürülebilir rekabet üstünlüğü ilişkisi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2).
- Çalık, İ. (2014). Doğu Karadeniz bölgesi sürdürülebilir turizm araştırması (Gümüşhane- Trabzon- Rize- Artvin- Giresun- Ordu). Gümüşhane. Gümüşhane Üniversitesi Yayınları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çalık, İ. (2019). Sürdürülebilir turizm kavramı, tarihsel gelişimi ve göstergeler yoluyla incelenmesi. Türkay, O. Editör ve Çalık, İ. Editör. 2- 38, Ankara. Detay Yayıncılık.
- Çalık, İ. Ve Ödemiş M. (2018). Gümüşhane ilinin somut olmayan kültürel miras değerlerinin sürdürülebilir turizm çerçevesinde incelenmesine yönelik nitel bir araştırma. Mediterranean Journal of Humanities, 8 (2), 233- 249. Doi:10.13114/MJH.2018.419
- Çalışkan, C. (2011). Sürdürülebilir Turizm Gelişiminin Nesillerarası Etki Boyutunun Algılanması: Alanya Örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Çamur, D. ve Vaizoglu, S. A. (2007). Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (4), 297-306.
- Çankır, B. Fındık, H. ve Koçak, Ö. E. (2012) Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir organizasyon yönetimi. 1st International Conference on Sustainable Business and Transitions for Sustainable Development, 11-13 Ekim, Konya.
- Çetin, M. (2006). Teori ve uygulamada bölgesel sürdürülebilir kalkınma. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7 (1).
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü. (2013). Uzungöl özel çevre koruma bölgesi yönetim planı (2013-2017). 15 Ekim 2019 tarihinde <https://tvk.csb.gov.tr/uzungol-ozel-cevre-koruma-bolgesi-yonetim-planı-proje> adresinden erişildi.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü. (2004). Uzungöl. 20 Ekim 2019 tarihinde <https://tvk.csb.gov.tr/uzungol-i-401> adresinden erişildi.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü. (2019, 8 Kasım). Uzungöl imar planı askı ilanı. 20 Şubat 2020 tarihinde

<https://tvk.csb.gov.tr/uzungol-imar-plani-aski-ilani-duyuru-399817> adresinden erişildi.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2012, 06 Temmuz). Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma konferansı (Rio+20 Zirvesi). 17 Mayıs 2020 tarihinde <https://mpgm.csb.gov.tr/birlesmis-milletler-surdurulebilir-kalkinma-konferansi-rioplus20-zirvesi-haber-867> adresinden erişildi.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tarihçesi. 8 Haziran 2020 tarihinde <https://csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012> adresinden erişildi.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Özel çevre koruma bölgeleri. Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi. 10 Nisan 2020 tarihinde <https://ockb.csb.gov.tr/uzungol-ozel-cevre-koruma-bolgesi-i-2757> adresinden erişildi.

Çokişler, N. ve Çokişler, E. (2013). Sürdürülebilir kalkınma kavramının eleştirel bir analizi. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 14-16 Mayıs, Gümüşhane.

Çoşar, Y. (2006). Konaklama işletmelerinin rekabet gücü ve rekabet gücünü belirlemeye yönelik İzmir İli' nde dört ve beş yıldızlı otellerde bir uygulama. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Demirhan, S. ve Kutluay Tutar, F. (2019). Dünyada ve Türkiye' de turizm sektörünün yoksulluğu azaltmadaki rolü. International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, 5 (12), 157- 177.

Demirtaş, N. (2011). Turizm ve çevre. Ankara. Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.

Denek, S. (2019), Sürdürülebilir kalkınmadan sürdürülemez çevreye doğru: Çevre-kalkınma ikilemi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21 (3), 816-842.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1972). Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973-1977). 18 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden erişildi.

Devlet Planlama Teşkilatı. (1989). Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990- 1994). 18 Mayıs tarihinde <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden erişildi.

- Devlet Planlama Teşkilatı. (1994). Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1995-1999). 18 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden erişildi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). Dokuzuncu kalkınma planı. 18 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden erişildi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2010). Binyıl kalkınma hedefleri raporu- Türkiye 2010. 15 Mayıs 2020 tarihinde www.surdurulebilir-kalkinma.gov.tr adresinden erişildi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2013). Onuncu beş Yıllık kalkınma planı (2014- 2018). 18 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden erişildi.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2018). On birinci kalkınma planı (2019- 2023). 18 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden erişildi.
- Dışişleri Bakanlığı. Birleşmiş Milletler çevre programı (UNEP). 18 Kasım 2019 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-cevre-programi.tr.mfa> adresinden erişildi.
- Dışişleri Bakanlığı. Dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos- 4 Eylül 2002). 11 Haziran 2020 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa adresinden erişildi.
- Dışişleri Bakanlığı. Sürdürülebilir kalkınma. 11 Haziran 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa> adresinden erişildi.
- Dışişleri Bakanlığı. Yerel gündem 21. 11 Haziran 2020 tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa> adresinden erişildi.
- Dimoska, T. ve Petrevska, B.(2012). Indicators for sustainable tourism development in Macedonia. Conference Proceedings, First International Conference on Business, Economics and Finance "From Liberalization to Globalization: Challenges in the Changing World", 13-15 September, 2012, Stip, Macedonia, pp. 389-400.
- Doğan, M. (2016). Turizm ve çevre. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Dong, Y. ve Hauschild, M. Z. (2017). Indicators for environmental sustainability. Procedia Cirp, 61, 697- 702.

- Dönmez, R. (2013). Trabzon İli Uzungöl Doğa Parkı'ndan rekreasyonel ve turizm amaçlı yararlanmanın ekonomik değerinin belirlenmesi: Seyahat maliyeti yöntemi uygulanması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Duran, B. (2018). Sürdürülebilirlik kavramının önemi, karşılaşılan sorunlar ve şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11, 130- 141.
- Ecological Tourism in Europe ve UNESCO. (2007). Criteria for sustainable tourism- for the three biosphere reserves, Aggtelek, Babia Gora and Sumava.
- Erdemir, B. (2018). Sürdürülebilir turizm kapsamında destinasyonların fiziksel ve psikolojik taşıma kapasitesi analizi: Pamukkale Hierapolis Ören Yeri örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Eroğlu, S. (2017). Romaika konuşan halkta göç olgusu üzerinden konut tasarımında yerel veri kullanımı: Uzungöl- Dönerdere göçü örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Farsari, Y. ve Prastacos, P. (2001). Sustainable tourism indicators: Pilot estimation for the municipality of Hersonissos, Crete. Regional Analysis Division, Institute of Applied and Computational Mathematics, Foundation for the Research and the Technology Hellas, Heraklion- Greece.
- GhulamRabbany, M. Afrin, S. Rahman A. Islam, F. ve Hoque, F. (2013). Environmental effects of tourism. *American Journal of Environment, Energy and Power Research*, 1 (7).
- Gıran Taşçıoğlu, S. (2016). Sürdürülebilir turizm için stratejilerin geliştirilmesi: Kuzey Antalya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi örneği. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Guerreiro, S. ve Patrícia, S. (2018). Sustainable tourism indicators monitoring sustainability performance in the Portuguese Tourism industry. 15 Haziran 2020 tarihinde www.15th-tourism-stats-forum.com adresinden erişildi.

- Gündüz, F. (1999). Turizmin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi ve çevreye duyarlı sürdürülebilir turizm modeli. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Gündüz, F.(2004). Çevre ve turizmin sürdürülebilirliği. Planlama Dergisi, 2004 (1), 58-66.
- Günel, Ö. D. (2009). Turizm sektöründe mevsimsellik sorunu ve mevsimlik istihdamın sektör çalışanlarının örgütsel bağlılıklarına etkisi: konaklama işletmeleri çalışanlarına yönelik bir araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Güneş, G. (2018). Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımı bağlamında sorumlu turizm. Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 28-30 Haziran 2018, 2, 218-225, Eskişehir.
- Gürer, N. (2009). Dağlık alanların kalkınmasında turizmin katkısı; Erzurum, Erzincan, Bayburt Bölgesi örnek alanı. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gürer, N. ve Eke, F. (2012). Dağlık alanlarda turizm ve ekonomik kalkınma ilişkisinin sürdürülebilirlik göstergeleri ile irdelenmesinde bir yöntem önerisi; Erzurum, Erzincan, Bayburt Bölgesi Örneği. Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi, 27 (1), 125- 133.
- Güven, A. ve Demirci Ö. F. (2019). Doğal kaynakların devamlılığında çevre yönetiminin önemi. 3. Uluslararası ÜNİDOKAP Karadeniz Sempozyumu Kitabı “Sürdürülebilir Tarım ve Çevre, 21- 22- 23 Haziran 2019, 368- 374.
- Harita. Google Maps Verileri. Uzungöl uydu görüntüsü. 15 Nisan 2020 tarihinde <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?ie=UTF8&hl=tr&msa=0&t=h&source=embed&ll=40.61822398224606%2C40.29747162116009&spn=3.966917%2C7.03125&z=15&mid=17uJUbdDoVCr1S3fGCvDTuBH0Rr3w> adresinden erişildi.
- Harris, J. M. (2003). Sustainability and sustainable development, International Society for Ecological Economics Internet Encyclopaedia of Ecological Economics, 03 Mayıs 2020 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/237398200_Sustainability_and_Sustainable_Development adresinden erişildi.

- International Council for Local Environmental Initiatives. (1999). Sustainable tourism: A local authority perspective. commission on sustainable development seventh session, 19- 30 April, New York.
- Issi, Y. (1989). Türkiye turizminin yapay ve doğal çevre üzerindeki etkileri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 47 (1- 4), 115- 131.
- İnan, H. (2019). Uzungöl çevre durum analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- İnkaya, S. (2019). Uzungöl (Trabzon) çevresinin bitki örtüsü ve yakın yıllarda geçirdiği değişimler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Johnson, S. (2008). Sustaining and enhancing the geographical character of place: indicators of assessing geotourism in the Crown of the Continent. Degree of Master of Environmental Design (Planning) in the Faculty of Environmental Design. The University of Calgary, Canada.
- Kalkınma Bakanlığı. (2017). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamında Türkiye'nin mevcut durum analizi projesi- Ana Rapor.
- Kalkınma Bakanlığı.(2016). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve 2030 sonrası kalkınma gündemi. Ankara.
- Karacan, S. Karacan, E. ve Güngör Y. (2015). Türkiye turizmine yeni bakışlar: Sürdürülebilir turizm ekseninde çevre sorunları. I. Avrasya Uluslararası Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, 1(-), 757-770.
- Karacaoğlu, S. Yolal, M. ve Birdir, K. (2016). Toplum temelli turizm projelerinde katılım ve paylaşım: Misi Köyü örneği. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (2), 103- 124.
- Karakaş, A. ve Güngör, H. Y. (2015). Turizm faaliyetlerinin çevreye etkisi. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Çevre Sorunları Sempozyum ve Çalıştay Kitabı, 24- 25 Mart, Diyarbakır.
- Karataş, M. ve Babür, S.(2013). Gelişen Dünya'da turizm sektörünün yeri. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15 (25), 15-24.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 62- 80.
- Kaya, N. Çobanoğlu, M. T. ve Artvinli, E. (2011). Sürdürülebilir kalkınma için Türkiye'de ve dünyada çevre eğitimi çalışmaları. 6. Ulusal Coğrafya

- Sempozyumu, 407- 417, 12 Mayıs 2020 tarihinde http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp6_44.pdf adresinden erişildi.
- Kayhan, A. K. (2013). Birleşmiş Milletler Çevre Programı üzerine bir inceleme. *Public and Private International Law Review*, 33 (1), 61- 90.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 19- 33.
- Kılıç, S. (2012). Sürdürülebilir kalkınma anlayışının ekonomik boyutuna ekolojik bir yaklaşım. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 201- 226.
- Kızılırmak, İ. (2011). Dünyada ve Türkiye’ deki turizm işletmelerinde çevre korumaya yönelik uygulamalar: Amacı ve önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 1- 12.
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (47), 480- 495.
- Koç, D. E. (2017). Destinasyon performansının ziyaretçi memnuniyeti ve geleceğe yönelik ziyaretçi davranışı üzerine etkisi: Kapadokya Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Kolawole, I. O. Mbaiwa, J.E. ve Mmopelwa, G. (2016). The environmental impacts of tourism on community People’s quality of life in Maun, Botswana. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 5 (4).
- Kreag, G. (2001). Impacts of tourism. Minnesota Sea Grant Program, 12 Mayıs 2020 tarihinde <http://www.seagrant.umn.edu/tourism/pdfs/ImpactsTourism.pdf> adresinden erişildi
- Lane, B. (2017). Sustainable tourism: its evolution and its future. 13 Mayıs 2020 tarihinde <https://pdfs.semanticscholar.org/ca94/fc3bf8f6f46181adf9ecc37b83c78b49a072.pdf> adresinden erişildi.
- Lele, S. M. (1991). Sustainable development: A critical review. *World Development*, 19 (6), 607- 621.
- Lyon, A. Hunter-Jones, P ve Warnaby, G. (2017). Are we any closer to sustainable development? Listening to active stakeholder discourses of tourism development

- in the Waterberg Biosphere Reserve, South Africa. *Tourism Management*, 61, 234- 247.
- Marin, D.(2015) Study on the economic impacts of tourism on and of agrotourism on local communities. *Research Journal of Agricultural Science*, 47 (4), 160-163.
- Mckercher, B. (2003). Sustainable tourism development – Guiding principles for planning and management. Presentation to the National Seminar on Sustainable Tourism Development, 5- 9 Kasım, Bişkek.
- Mearns, K. F. (2012). Lessons from the application of sustainability indicators to community-based ecotourism ventures in Southern Africa. *African Journal of Business Management*, 6 (26), 7851- 7860, doi: 10.5897/AJBM11.2581
- Mearns, K. F. (2012). Using sustainable tourism indicators to measure the sustainability of a community-based ecotourism Venture: Malealea Lodge & Pony Trek Centre, Lesotho. *Tourism International Review*, 15 (1-2), 135- 147. 18 Eylül 2019 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/233512470> adresinden erişildi. doi: 10.3727/154427211X13139345020499
- Mercan, Ş. O. (2010), Sürdürülebilir turizm kapsamında bölgesel planlama ve turistik ürün oluşumu: Altınoluk örneği üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Mercan, Ş. O. ve Özkök, F. (2013). Sürdürülebilir turizmde yerel yönetimlerin önemi; Bozcaada örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5 (1), 409- 418.
- Miller, G.(2001). The development of indicators for sustainable tourism: results of a Delphi survey of tourism researchers. *Tourism Management*, 22, 351- 362.
- Niedziolka, I. (2012). Sustainable tourism development. *Regional formation and development studies*, 3 (8), 157- 166.
- Nowacki, M. Kqwalczyk-Aniol, J. Krolikowska, K. Pstrocka-Rak, M. ve Awedyk, M. (2018). Strategic planning for sustainable tourism development in Poland. *Intertational Journal of Sustainable Development& World Ecology*, 1 (6).
- Oğuz, İ. H. (2019). Politik istikrar ve çevresel sürdürülebilirlik. *Uluslararası İşletme ve Ekonomi Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), 1- 11.
- Ökmen, M. ve Görmez, K. (2009). Türkiye’ de Yerel Gündem 21 ve Yerel Yönetişim Uygulamaları. *Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları*, Beta Yayını, İstanbul, 109-128.

- Örki, A. ve Ağırseven, N. (2016). Sustainable environment in tourism policies: The case of Turkey, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 97-106.
- Özbakır, S. N. (2016). Birleşmiş Milletler Binyıl kalkınma hedefleri ve 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri. İzmir Ticaret Odası.
- Özçağ, M. ve Hotunluoğlu, H. (2015). Kalkınma anlayışında yeni bir boyut: Yeşil ekonomi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 303-324.
- Özçelik, Ö. ve Barut, A. (2017). Uluslararası çevre hukukunun gelişimi ve Türkiye’deki atık yönetimi düzenlemeleri ve Türkiye’ nin Avrupa Birliği mevzuatına uyum süreci. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323- 343.
- Özel, M. A. (2012). Turizm işletmecilerine göre özel çevre koruma bölgelerinde turizm ve sorunları: Foça örneği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özkök, F. ve Gümüş, F. (2009). Sürdürülebilir turizmde bilginin önemi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 51-72.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal of Yasar University*, 3 (12), 1853-1876.
- Pallemaerts, M. (1997). Stockholm’dan Rio’ya uluslararası çevre hukuku: Geleceğe doğru geri adım mı?. Çev: Bülent DURU, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 52 (1).
- Pelit, E. Baytok, A. ve Soybalı H. H. (2015). Sürdürülebilir turizm mi? Turizmde sürdürülebilirlik mi? Kavramsal bir tartışma. Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 14-16 Mayıs, Gümüşhane.
- Ramet, J. Tolvanen, A. Kinnunen, I. Törn, A. Orell, M. ve Siikamaki, P. (2005). Sustainable tourism. Sustainable use of renewable naturel resources – From principles to practices, University of Helsinki Department of Forest Ecology Publications 34.
- Rath, N. ve Gupta, R. (2017). Environmental impacts of tourism. *IJARIE*, 2 (3), 50-53.

- Resmi Gazete (1983, 11 Ağustos). Çevre kanunu. Kanun no: 2872, 14 Temmuz 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf> adresinden erişildi.
- Schianetz, K. ve Kavanagh, L.(2008). Sustainability indicators for tourism destinations: A complex adaptive systems approach using systemic indicators systems. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (6), 601- 628.
- Sezer, Ö. (2007). Küresel konferanslar ve çevre sorunları: Çevre kalkınma ve etik açısından eleştirel bir değerlendirme. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (ICANAS-38)*, 10- 15.
- Solmaz, S. A. (2019). Sürdürülebilir turizm ve Türkiye’de çevre politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (66), 1175- 1186.
- Speier J. V. (2006). Sustainable development and tourism. *Observatorio do Inavação do Turismo- Revista Academica*, 1 (2).
- Şahbaz, R. P. Ve Akdu, U. (2010). Katılımcı turizm planlaması; Fethiye’ de alan araştırması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (23), 152- 170.
- Şen, H. Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım*, 29 (107), 1- 47.
- Şengül, S. ve Bayhan, İ. (2018). Turizm destinasyonlarında sürdürülebilir gelişim: Göynük yerel turizm paydaşları üzerine bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/ Journal of Travel and Hospitality Management* 15 (3), 489- 505.
- Şit, M. (2016). Türkiye’de turizm sektörünün istihdama katkısı. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7 (1), 102- 117.
- Talu, N. (2006). Yerel çevre eylem planları. Türkiye strateji raporu. Ankara. 9 Haziran 2020 tarihinde <http://nurantalu.com/wp-content/uploads/Yerel-%C3%87evre-Eylem-Plan%C4%B1-Strateji-Raporu.pdf> adresinden erişildi.
- Talu, N. (2010). Çevre politikalarında yaşanan gelişmeler. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi*. 23 Mayıs, Lefkoşa, 17 Mayıs 2020 tarihinde <http://azkurs.org/cevre-politikalarinda-yasanan-gelismeler-dr-nuran-talu.html>, adresinden erişildi.

- Tanguay, G. A. Rajaonson, J. ve Therrien, M.-C. (2011). Sustainable tourism indicators: Selection criteria for policy implementation and scientific recognition. CIRANO Scientific Series, 2011s-60.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2019, 4 Eylül). Ana Dolu'nun ata tohumları. 11 Haziran 2020 tarihinde <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/4054/%E2%80%98ana-Dolunun-Ata-Tohumlari> adresinden erişildi.
- Taş Gürsoy, İ.(2017). Avrupa Birliği'nde sürdürülebilirlik ve turizm: Söylemsel kuramsalcı yaklaşım. Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (1), 69- 105.
- Terzi, S. (2017), Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde Türkiye'de uygulanan çevre politikası araçlarının değerlendirilmesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Terzioğlu, S. (1998). Uzungöl (Trabzon- Çaykara) ve çevresinin flora ve vejetasyonu. Yayınlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. KSÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2 (2), 57- 73.
- Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2019). Turizm istatiki verileri. 14 Aralık 2019 tarihinde Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden bizzat erişildi.
- Turgut, N. (1997). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında katılımın rolü. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 52 (01).
- Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (2012). Sürdürülebilir turizm raporu. 19 Temmuz 2018 tarihinde <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/6030-surdurulebilir-turizm> adresinden erişildi.
- Türkiye Barolar Birliği (2014). Uluslararası çevre koruma sözleşmeleri. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, İkinci Basım, Ankara.
- Türkiye Otelciler Birliği. UNWTO; Uluslararası seyahat 2017 yılında %7'lik artışla 1.322 milyon seviyesine ulaştı. 29 Mart 2020 tarihinde <http://www.turob.com/tr/istatistikler/unwto-uluslar-arasi-seyahat-2017-yilinda--7lik-artisla-1322-milyon-seviyesine-ulasti-76a8840> adresinden erişildi.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Güz 200, 24, 543- 559.

- Uğurlar, A. (2017). Turizmde sürdürülebilirlik: Bir ölçülebilirlik aracı olarak göstergelerin önemi. Kent Araştırmaları Dergisi, 21 (8), 118- 140.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs ve Division for Sustainable Development. (2001). Indicators of sustainable development: Framework and methodologies. Commission on Sustainable Development Ninth Session, 16-27 April, New York.
- United Nations Environmental Programme ve World Tourism Organisations (2005). Making tourism more sustainable: A guide for policy makers. Madrid.
- United Nations World Tourism Organisations. (2004). Indicators of sustainable development for tourism destinations- A guidebook, Madrid, Spain.
- United Nations World Tourism Organisations. ve Ministry of Tourism and Environment (2007). Sustainable tourism indicators and destination management- Final report. Regional Workshop, 25-27 April, Kolasin, Montenegro.
- Uzungöl.org (2007). Rumca gerçeği ve sayılar. 18 Haziran 2020 tarihinde <http://www.uzungol.org/kultur-anamenu/rumca-gercegi.html> adresinden erişildi.
- Van De Kerk, G. ve Manuel, A. R. (2008). A comprehensive index for a sustainable society: The SSI- the sustainable society index. Ecological Economics, 66, 228-242.
- Varnacı Uzun, F. (2012). Ihlara vadisi kültürel peyzaj alanında sürdürülebilir turizm. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Verep, B. Çelikkale, M. S.ve Düzgüneş, E. (2002a). Uzungöl' ün bazı limnolojik ve hidrografik özellikleri. E.U Su Ürünleri Dergisi, 19 (1-2), 233-240.
- Verep, B. Şahin, C. Çiloğlu, E. ve İmamoğlu, H. O.(2002b). Uzungöl' ün iklimi ve çevresel sorunları üzerine bir çalışma. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 33 (4), 353- 358.
- Viljoen, F. (2007). Sustainability indicators for monitoring tourism route development in Africa, Degree of Master of Arts at the University of Stellenbosch.
- Yalçınalp, E. (2010). Uzungöl Özel Çevre Koruma Bölgesi' nin biyotop haritalaması ve ekoturizm açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

- Yavuz, B. (2010). Tarihi ve doğal çevrelerde koruma- turizm ilişkisi Eyüp örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Yazdi, S. K. (2012). Sustainable tourism. American International Journal of Social Science, 1(1), 50-56.
- Yazıcı, H. ve Cin, M. (1997). Uzungöl turizm merkezinde coğrafi gözlemler. Türk Coğrafya Dergisi, 32, 57- 77.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir yazın taraması. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (3), 181-208.
- Yeşilyurt, C. (2002). Uzungöl yöresi rekreasyon kaynaklarının coğrafi yönden değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale On Sekiz Mart, Çanakkale.
- Yıkılmaz, R. F. (2011). Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi. T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir kalkınma anlayışının Türkiye'ye yansımaları: GAP'ta sürdürülebilir kalkınma ve Yerel Gündem 21. Çağdaş Yerel Yönetimler, 12 (4), 6- 27.
- Yıldız, Z. (2011). Turizmin sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 3 (5), 54- 71.
- Yılmaz, İ. A. Ünal, A. ve Çakır, G. (2015). Sürdürülebilir turizm literatürü üzerine bir değerlendirme: Türkiye bağlamı. Mesleki Bilimler Dergisi, 4 (2), 55- 83.

EKLER

EK 1. GÖRÜŞME SORU FORMU

“Uzungöl Bölgesinde Sürdürülebilir Turizm Gelişimi: Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Nitel Bir Araştırma” Konulu Yüksek Lisans Tezi Soru Formu

Bu soru formu Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim dalında hazırlanmakta olan “Uzungöl Bölgesinde Sürdürülebilir Turizm Gelişimi: Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Bağlamında Nitel Bir Araştırma” konulu yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Bu soru formu ile Uzungöl’deki turizm faaliyetlerinin sosyo-kültürel ve çevresel sürdürülebilirliğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Aşağıdaki sorulardan elde edilecek veriler tamamen bilimsel araştırma amaçlı kullanılacaktır.

Uzungöl’deki turizm paydaş görüşlerinin objektif olarak yansıtılması açısından sizlerin aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar oldukça değerlidir. Araştırma sonuçları tüm katılımcılara rapor olarak sunulacaktır.

Sorularınız için klcmek149@gmail.com adresinden iletişime geçebilirsiniz.

Vereceğiniz katkıdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

MELEK KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi İSMAİL ÇALIK

Yüksek Lisans Öğrencisi

Tez Danışmanı

SORULAR

1- Demografik Bilgiler:

İsim:

Soy ismi:

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim durumu:

Paydaş Türü (Yerel Halk, İşletmeci, Kamu Görevlisi, Sivil Toplum Örgütü vb.):

2. Bölüm: Uzungöl’de Turizmin Sosyo-Kültürel ve Çevresel Sürdürülebilirliği İle İlgili Sorular

1. Bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetlerinden memnun musunuz? Eğer varsa olumlu ve olumsuz yönlerini, kazandıran ve kaybettiren yanlarını belirtiniz.
2. Bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetleri aldığınız hizmetlerde (ulaşım, alt yapı, eğitim vb.) ne gibi değişikliklere neden oldu?
3. Bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetleri ile ilgili endişeleriniz nelerdir? Eğer varsa bununla ilgili sizce paydaşlara hangi görevler düşmektedir? (çevre, sosyal yapı vb.)
4. Sizce bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetlerinden tüm paydaşlar (halk, işletme sahibi vb.) adil biçimde pay alabilmekte midir? Eğer var ise bu durumla ilgili önerileriniz nelerdir?
5. Bölgenizde gerçekleşen turizm faaliyetleri gelen ziyaretçiler için ne gibi alternatifler sunmaktadır ve sunulan hizmetler yeterli midir? Verilen hizmetin geliştirilmesi için neler yapılabilir?
6. Bölgenize ait bildiğiniz bitki ve hayvan türleri var mıdır? Bölgenizde artan turizm faaliyetleri ile birlikte bitki ve hayvan türlerinde azalma, yok olma ve ya herhangi bir değişim gözlemlediniz mi?
7. Bölgenizde artan turizm faaliyetlerinin beraberinde tarım arazilerinde ve tarımda azalmaya yol açtığını düşünüyor musunuz?
8. Bölgenizde artan turizm faaliyetleri ile ormanlık alanlarda azalma ve tahribat söz konusu mudur?
9. Evinizde şebeke, kuyu veya çeşme sularından hangisi kullanılmaktadır? Kullandığınız suyun kalitesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
10. Bölgenizin yıllar içindeki mimari yapısını artı ve eksi yönleri ile değerlendirir misiniz?
11. Bölgenizdeki geçim kaynakları nelerdir? Geçmişten bugüne değişimlerini değerlendiriniz. (arıcılık, hayvancılık, balıkçılık, tarım vb.)
12. Yerli halkın ve bölgenize gelen ziyaretçilerin çevre bilincine sahip olduğunu ve bu konuda hassasiyet gösterdiğini düşünüyor musunuz?
13. Bölgenizin turizmle daha fazla tanınması ile birlikte doğal kaynakların yok edildiğini, verimli toprakların kaybolmaya başladığını düşünüyor musunuz?

14. Bölgenizde artan turizm faaliyetleri ile atık miktarı arasındaki orantıyı tanımlayınız. Bu konuda atıkların toplanması, yok edilmesi veya geri dönüştürülmesi ile ilgili ne derecede bilgi sahibisiniz?

15. Sizce çevrenin korunması ile ilgili en büyük görev kimlere düşmektedir? (yerel halk, devlet, STK'lar, turist vb.)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Melek KILIÇ
Doğum Yeri ve Tarihi :12.06.1996 / TRABZON

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / Turizm
Fakültesi – Turizm İşletmeciliği Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi SBE Turizm İşletmeciliği ABD
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Orta)
Fransızca (Başlangıç)
Bilimsel Faaliyetler : Çalık İ., Pekerşen Y., Şen B.G. ve Kılıç M. (2018),
“Kayak Tesislerinde Çevreye Duyarlı Uygulamalar:
Palandöken Kayak Merkezi Örneği” Uluslararası Sivas
Turizmi Kongresi, 23-25 Şubat 2018, Sivas.

İş Deneyimi

Stajlar : Zenofon Tour/ TRABZON (2015)

İletişim

Telefon :0 534 304 79 82
e-posta Adresi : klcmelek149@gmail.com

Tarih : 28.08.2020